SCANDAL

escrocherii care au

zguduit lumea

Cuprins

Introducere.....9
de Cait Murphy

I.JAFURI

Capitolul 1
Prădătorul..... 16
de David McClintick (8 iulie 1996)
Despre escrocul italian care a jefuit studiourile MGM, a îngenuncheat Credit Lyonnais şi l-a făcut pe papă să plângă

Capitolul 2
Marele Kozlowski..... 39
de Nicholas Varchaver^Q noiembrie 2002)
Excesele Imperiului Roman strămutate în New Hampshire

Capitolul 3
Regele suedez al chibriturilor.....45
de Archibafd MacLeish (mai, iunie, iulie 1933)
în anii 1920, Ivar Kreuger era considerat salvatorul Europei, în 1932, la numai o lună după moarte, devenise cel mai mare escroc.

Capitolul 4
Povestea firmei Adelphia.....62
de David Leonard (12 august 2002)
Adelphia, fostă a şasea mare companie de cablu americană, cândva mândria oraşului Coudersport, Pennsylvania, a sfârşit prin a-şi trăda urbea.

Capitolul 5
Devalizarea IOS.....74
de RobertA. Hutchison (martie 1973)
Robert Vesco a fost, mulţi ani, o prezenţă discretă în lumea afacerilor internaţionale, lată istoria ascensiunii sale.

II.AFACERI PĂGUBOASE

Capitolul 6

Marea conspiraţie din industria de echipamente electrice.....88
de Richard Austin Smith (aprilie şi mai 1961)
Atunci când competiţia a început să devină dură, durii şi-au dat mâna

Capitolul 7
Gaura de 7,5 miliarde de dolari de la Societe Generale.....103
de Peter Gumbel (16 aprilie 2008)
Cum a umilit un broker de 31 de ani una dintre cele mai renumite companii

franceze, devenind peste noapte erou de legendă

Capitolul 8
Febra junglei.....112
de Richard Behar (9 iunie 1997)
Afacerea Bre-X sau cel mai mare fiasco din lumea aurului

Capitolul 9
Diagnostic pe bani grei.....120
de Roger Parloff (13 iunie 2005)
Campaniile de radiografiere în masă pentru depistarea
silicozei văzute de un om din sistem

Capitolul 10
Cum a reuşit IBM să păcălească Hitachi.....
.....133
de David B. Tinnin (7 martie 1983)
De la Poughkeepsie la San Jose şi la Tokio - un caz incredibil
de spionaj corporatist ajuns în atenţia presei

III.ESCROCHERII

Capitolul 11
McKesson & Robbins: mărire şi decădere.....142
de Bill Furth, Larry Lessing şi Helen Vind (martie 1940)
Un pungaş mărunt dă lovitura şi se cocoaţă (pentru scurt
timp) în vârful piramidei

Capitolul 12
Echipa demolatoare.....
.....155
de Lee Smith (10 iulie 1995)
Michael Carlow şi tatăl său şi-au început carierele demolând
fabrici, apoi s-au îmbogăţit distrugând firme

Capitolul 13
Mărturisirile unuitrader.....
.....167

de Dennis B. Levine (21 mai 1990)
Arestarea autorului acestui articol a provocat, printr-un efect de domino, căderea unor capete pe Wall Street, de la Boesky, la Milken SCANDAL!
Capitolul 14
Cel mai nemilos canibal al finanţelor de pe Wall Street.....180
de Richard Behar (8 iunie 1998)
Mai mult decât un simplu speculant, Dennis Helliwell şi-a ruinat, cu sânge rece, rudele şi prietenii
Capitolul 15
Billie Sol Estes: escrocul de provincie cu trei feţe.....192
de Samuel Bryant (iulie 1962)
Pungaşul texan a dat pentru întâia dată lovitura manipulând - n-o să ghiciţi - cisterne de amoniac, lată cum a procedat.

IV.PRĂBUŞIRI

Capitolul 16
De ce s-a scufundat Enron.....207
de Bethany McLean (24 decembrie 2001)
Se începe cu aroganţă. Se adaugă lăcomie, înşelăciune şi tertipuri financiare. Capitolul 17
Scrushy, regele nesătul.....217
de John Helyar(7 iulie 2003)
Richard Scrushy a ajuns dintr-un nimeni mare preşedinte director general. A vrut să devină vedetă a muzicii country. Lucrurile au luat însă o altă turnură, mult mai interesantă.
Capitolul 18
Căderea lui Fannie Mae.....229
de Bethany McLean (24 ianuarie 2005)
Totul a început cu un scandal contabil - miliarde în venituri supraevaluate. Dar lupta pentru Fannie a fost mult mai mult: o confruntare politică lipsită de scrupule, în care fiecare parte şi-a jucat propriile cărţi
Capitolul 19
Marea prăbuşire.....252
de Ann M. Morrison (15 noiembrie 1982)
Cursa nebunească a lui John De Lorean de la idol al lumii afacerilor la presupus traficant de cocaină
Capitolul 20
Madoff înşală Minneapolisul.....257
de Dave Kansas (16 ianuarie 2009)
Cum a reuşit omul considerat cel mai mare escroc din toate timpurile să frângă inima unei comunităţi din inima Americii

SCANDAL!

INTRODUCERE

de CAIT MURPHY

IMAGINAŢI-VĂ: 50 DE MILIARDE DE DOLARI AMERICANI! La atât s-ar ridica frauda financiară comisă de Bernie Madoff, deşi cifra exactă nu va fi, probabil, cunoscută niciodată. Ce înseamnă această cifră? Ei bine, o companie cu venituri de 50 de miliarde de dolari s-ar plasa pe locul 46 în topul *Fortune 500,* imediat după firmele Microsoft şi Sears. Cu aceşti bani, aţi putea cumpăra oricare dintre echipele de baseball din prima ligă şi tot v-ar rămâne suficient pentru a achiziţiona aproape toată liga profesionistă de fotbal american. Suma reprezintă aproape dublul veniturilor realizate de industria mondială a cinematografiei. Pe scurt, la sfârşitul lui 2008, atunci când Madoff şi-a mărturisit familiei isprăvile, a admis, de fapt, că era escrocul care sustrăsese, de unul singur, cea mai mare sumă din istoria afacerilor. „Madoff[1] ar putea intra, cât de curând, în vocabular drept un verb sinonim cu „a te lăsa jefuit de cineva în care ai încredere", tot aşa cum „Ponzi“ a devenit adjectiv în sintagma „escrocheriile Ponzi“. Dacă această conversiune lexicală chiar s-ar petrece, ar fi la mijloc o justiţie gramaticală, mai ales pentru că schema folosită de Madoff avea o simplitate clasică: potrivit propriilor afirmaţii, primii investitori erau plătiţi din banii depuşi de ultimii (vezi Capitolul 20). Este exact ceea ce făcuse şi Ponzi în 1920.

Madoff este, probabil, inegalabil dacă ne gândim la amploarea fraudei, însă, ca metode, se încadrează într-un lung şir de escroci. La fel ca în cazul lui Ivar Kreuger, regele suedez al chibriturilor (Capitolul 3), sfârşitul lui Madoff a început odată ce căderea pieţei a pus în lumină vulnerabilitatea fondurilor sale de acoperire. Şi, la fel ca duoul Carlow, tată şi fiu (Capitolul 12), sau ca Dennis Helliwell (Capitolul 14), faptele de care este acuzat Madoff trădează o indiferenţă crasă faţă de consecinţe, fundaţii de caritate, prieteni şi chiar rude văzându-şi economiile şi investiţiile spulberate ca urmare a acţiunilor sale. Nu în ultimul rând, la fel ca în multe alte scandaluri, acest adevărat tsunami financiar declanşat de Madoff va duce, aproape cert, la noi reglementări, pentru a evita ca astfel de fapte „să se mai repete vreodată".

Încă de la întemeierea sa, în 1930, revista *Fortune* s-a ocupat cu perseverenţă de diverşii „Madoff“-i din lume. Dar istoria păcatelor şi a scandalurilor din lumea afacerilor este mult mai veche. Republica americană era un mic copil atunci când a suferit prima criză

financiară majoră. în ianuarie 1792, la mai puţin de doi ani după ce George Washington îşi rostise primul discurs de învestitură, într-un loc situat chiar în colţul Wall Streetului, un oarecare William Duer se distra speculând pe piaţa emergentă a obligaţiunilor de stat. Ţinta sa: acapararea a 6% din obligaţiunile de stat emise de Alexander Hamilton, ministrul de finanţe, pentru a acoperi datoriile acumulate în timpul Războiului de Independenţă.

încercarea lui Duer s-a soldat cu un eşec, conform unui scenariu bine-cu- noscut: după explozia iniţială, preţurile obligaţiunilor s-au prăbuşit brusc. Duer a continuat însă să se împrumute pentru a cumpăra, sperând într-un reviriment. Numai că nu s-a întâmplat aşa. în martie 1792, Duer datora numai statului peste 230 000 de dolari. După câteva săptămâni, se afla în închisoarea datornicilor, singur şi posomorât, în timp ce afară o mulţime ameninţătoare îi striga numele.

Criza a dat apă la moară criticilor lui Hamilton. Vizionar strălucit, dar destul de irascibil ca personalitate, Hamilton era ferm convins de necesitatea supravieţuirii şi propăşirii pieţei de capital şi sistemului de creditare. Scandalul I-a vizat şi direct, fiind el însuşi acuzat că se îmbogăţise de pe urma războiului. Un escroc pe nume James Reynolds a pretins în faţa unora dintre numeroşii adversari politici ai ministrului de finanţe că acesta îl plătise pentru a-i furniza informaţii pe care le-a folosit apoi în speculaţii financiare.

Era o minciună pe care Hamilton a reuşit să o demonteze. A recunoscut că avea o relaţie cu soţia lui Reynolds şi că se lăsase şantajat. Se făcuse, într-ade- văr, vinovat, dar numai de adulter, nu şi de corupţie.

Bani, sex, scandal. Toate acestea sunt realităţi la fel de certe ca moartea, taxele şi impozitele. Ceea ce nu a fost însă poate suficient de bine sublimat este rolul pe care crizele financiare I-au jucat în modelarea economiei americane.

Să-I luăm, de exemplu, pe Duer. în timp ce nefericitul fierbea la foc mic în închisoare, 24 de brokeri şi negustori, hotărâţi să facă ordine într-o afacere complet nereglementată, s-au întâlnit în mai 1792, sub un platan, în apropiere de adresa actuală Wall Street nr. 68. Printr-un pact istoric, au convenit să tranzacţioneze obligaţiunile între ei, percepând un comision standard şi renunţând la serviciile de intermediere prestate de cei care organizau licitaţii, bănuiţi - pe bună dreptate - că ar încerca să controleze preţurile. Aşa a luat naştere Bursa de Valori din New York.

în secolul următor, piaţa de capital a început să se maturizeze. Lupta acerbă dusă în anii 1850 şi 1860 pentru preluarea controlului asupra liniei ferate Erie, poreclită „Prostituata de pe Wall Street[11] din

cauza nenumăratelor afaceri oneroase din jurul său, a obligat bursa să se primenească. Printre altele, au fost emise noi reglementări pentru a legifera înregistrarea obligaţiunilor şi interzicerea diminuării propriului portofoliu de acţiuni de către brokeri. Ca urmare a acestor măsuri şi a altor reforme - multe dintre ele aplicate după scandaluri mai puţin spectaculoase la începutul secolului al XX-lea, New Yorkul se transformase într-o piaţă financiară complexă şi puternică. Trebuie subliniat faptul că schimbările au fost operate de Bursă însăşi; chiar şi după dezastrul din „Vinerea neagră" din 1869, rezultat al speculaţiilor pe piaţa aurului, s-au înregistrat puţine condamnări la închisoare. Scandalul poate fi penal, dar nu în mod obligatoriu. Nici o lege nu a fost încălcată, pentru simplul motiv că erau prea puţine legi. Bursa de Valori era un organism privat, cu reglementări proprii - şi nimeni nu a considerat util să schimbe aceste lucruri.

Spre sfârşitul secolului al XlX-lea, odată cu ascensiunea marilor corporaţii, guvernul a început să manifeste o tendinţă - şi, în cele din urmă, o dorinţă - tot mai puternică de a-şi pune amprenta asupra reglementărilor din domeniul afacerilor. Legea Antitrust Sherman, promulgată în 1890, a fost prima încercare de limitarea a spaţiului de manevră pentru cartelurile care dominau la acea vreme economia americană - în special, Standard Oii al lui John D. Rockefeller. Totuşi, legea a fost aplicată în mică măsură. A devenit mai mult decât o hârtie cu antet guvernamental pentru împachetatul peştelui de-abia sub impactul seriei de articole publicate de Ida Tarbell în revista *McClure* în anii 1902-1904, despre aşa-numitul „machiavellism comercial" al lui Rockefeller.

îmboldit de scandalurile financiare şi de reacţiile opiniei publice, realmente iritată, guvernul federal a decis, la începutul anilor 1900, spargerea a sute de trusturi, printre care şi Standard Oii, spre marea satisfacţie a maselor, în aceeaşi perioadă, Washingtonul a început să acţioneze mai ferm pentru apărarea drepturilor consumatorilor. în 1906, Congresul a votat, pentru prima dată, norme federale având acest scop - Legea Medicamentului şi Alimentului -, necesare pentru a impune condiţii de igienă producţiei alimentare şi pentru a interzice leacurile băbeşti, la modă în cabinetele medicale din acea vreme. Aceste succese au încurajat organismele administraţiei americane să se implice mai activ în managementul afacerilor, invocând uneori pretexte de-a dreptul dubioase.

O întâmplare sugestivă în acest sens s-a petrecut în 1905, când James Hazen Hyde, fiul francofil al întemeietorului Equitable Life Assurance Society, la acel moment a treia firmă de asigurări de

viaţă din lume, a organizat un celebru bal mascat. Invitaţilor li s-a cerut să vină îmbrăcaţi în costume de epocă, pentru a recrea atmosfera curţii de la Versailles. în acea epocă de aur, când balurile fastuoase erau la ordinea zilei, petrecerea lui Hyde era - fără îndoială - strălucitoare, dar deloc neobişnuită. Şi totuşi a trezit reacţii de dezgust. Era prea mult: aranjamentele de trandafiri se înălţau până în tavan, femeile erau împodobite cu atâtea bijuterii, încât de-abia mai puteau să se mişte, iar în mijlocul salonului trona o sculptură în gheaţă după „David" al lui Michelangelo prin care curgea vodca (idee preluată apoi de Dennis Kozlowski, vezi Capitolul 2). Din pricina poziţiei sale, Hyde avea numeroşi duşmani, atât în afara, cât şi în interiorul companiei. Stârnit de ziare, care I-au acuzat (pe nedrept) că plătise orgia cu banii firmei, ceea ce începuse ca un banal scandal care făcea deliciul tabloidelor s-a transformat într-o acuză la adresa capacităţii manageriale a lui Hyde la Equitable, ducând, în cele din urmă, la o anchetă asupra întregii industrii a asigurărilor.

Deşi pretextul era cât se poate de subţire, Comisia Armstrong a întreprins cercetări serioase, dezvăluind diverse abuzuri şi practici veroase în domeniu. Drept urmare, s-au luat o serie de măsuri care au schimbat pentru totdeauna relaţia dintre Wall Street şi companiile de asigurări, fapt care a contribuit la o mai bună protecţie a consumatorilor. Mai mult de zece state au urmat exemplul New Yorkului.

Panica din 1907 a fost un alt moment de referinţă pe drumul parcurs în aplicarea pe scară largă a reglementărilor legale. La mijlocul lui octombrie, câţiva speculatori lipsiţi de scrupule au încercat să acapareze United Copper. Au eşuat. Preţul acţiunilor a fâlfâit ca aripile unui canar prins într-o mină otrăvită cu gaze, apoi s-a prăbuşit. în numai câteva ore, cotaţiile au ajuns la un nivel neatins din 1893, toată lumea grăbindu-se să vândă.

De fapt, dacă oamenii ar fi judecat la rece, ar fi descoperit că sistemul financiar nu se afla, la acel moment, într-o stare prea proastă. Numai că teama nu are întotdeauna de-a face cu raţiunea - şi nici oamenii, mai ales când este vorba de bani. Ei voiau, pur şi simplu, să-şi retragă economiile chiar în acea clipă şi, pentru aceasta, erau dispuşi să stea cu orele la coadă în faţa băncilor.

Salvarea a venit din partea magnatului J.P. Morgan. întrucât Statele Unite ale Americii nu aveau o bancă centrală, guvernul federal nu dispunea de mijloacele necesare pentru a pompa bani în sistem. Morgan i-a adunat pe cei mai importanţi bancheri în biroul său de pe Wall Street nr. 23, la doar o aruncătură de băţ de platanul sub care, pe vremea lui George Washington, negustorii încheiaseră pactul care dusese la înfiinţarea Bursei de Valori din New York. în

acea zi crucială de 24 octombrie, în care zeci de firme de bro- keraj se aflau pe marginea prăpastiei din cauza atenţionărilor-limită, Morgan i-a convins să injecteze în bănci lichidităţi în valoare de 25 de milioane de dolari pentru a susţine Bursa de Valori şi a reduce rata dobânzii, pentru împrumuturile companiilor de asigurări. Pe ringul bursier, ştirea a fost primită cu ovaţii. Totuşi, criza era încă departe de a se fi încheiat.

Începutul lui noiembrie a fost unul dintre cele mai dramatice momente din istoria finanţelor americane. Morgan i-a reunit din nou pe bancherii din oraş, de această dată în biblioteca sa splendidă din Manhattan, şi a încuiat uşa în urma sa, transmiţându-le astfel invitaţilor un mesaj lipsit de orice echivoc: „Nimeni nu iese de aici până nu rezolvăm problema[11]. Ceea ce s-a şi întâmplat. Până în zorii zilei de duminică, au reuşit să elaboreze un plan complex de salvare. Preşedintele Theodore Roosevelt, un bărbat bogat care nu prea acorda atenţie evenimentelor de pe Wall Street, a aprobat planul. Luni dimineaţa, Bursa s-a redeschis, în creştere.

Panica din 1907 a fost gravă, dar, din fericire, de scurtă durată. Problema era însă aceea că Statele Unite traversau astfel de momente de panică la fiecare deceniu, unele dintre ele transformându-se în crize în toată puterea cuvântului. Şi, cu toate că multe crize nu erau generate de acţiuni ilegale, era totuşi clar că afacerile nu mergeau suficient de bine. La începutul secolului XX, chiar şi cei mai fervenţi jacksonieni (Andrew Jackson este preşedintele care a îngropat în 1832 Banca Centrală, creată de Hamilton) erau nevoiţi să admită că lipsa unei bănci naţionale contribuia la apariţia crizelor financiare şi împiedica guvernul să ia măsuri eficiente împotriva acestora. în 1908, Congresul a iniţiat procedura de evaluare a necesităţii stabilizării sistemului financiar. Rezultatul: crearea, în 1913, a Băncii Federale (Rezervele Federale - FED).

„Panica din 1907 avea să fie ultima ocazie în care bancherii se vor implica mult mai profund decât legiuitorii", conchide Ron Chernow în volumul *The House of Morgan.* „Ulterior, balanţa avea să se încline, în mod evident, spre managementul financiar guvernamental... Toată lumea a înţeles că acţiunile salvatoare ale vechilor şi puternicilor magnaţi nu reprezentau decât un sprijin firav pentru sistemul bancar." Iată un exemplu cât se poate de elocvent în legătură cu modul în care scandalurile au generat reacţii care au contribuit decisiv la configurarea economiei americane.

Chiar şi aşa, abia după Marea Criză astfel de intervenţii ale statului s-au înmulţit, devenind în cele din urmă acţiuni de rutină. Crahul bursier din 1929, combinat cu fraude de amploare precum

cele ale lui Ivar Kreuger (vezi Capitolul 3), „a înlesnit adoptarea unor legi extrem de importante de către Congres, în special după venirea la putere a unui nou preşedinte", afirmă Marc Hodak, profesor asociat, specialist în studiul pieţei, în etică şi în programe juridice la Stern School of Business, New York University. Astăzi, susţine Hodak, aşteptările sunt altele: oamenii consideră că au dreptul să fie protejaţi de malversaţii, ba uneori chiar şi de riscuri.

Fondată în 1930, revista *Fortune* a avut privilegiul de a urmări şi de a comenta această evoluţie din primele rânduri. Cele douăzeci de povestiri care urmează, toate apărute în *Fortune* şi adaptate pentru a fi publicate în volum, creionează istoria modernă a scandalurilor financiare. De fapt, am fi putut umple alte cinci sute de pagini cu tot felul de poveşti captivante, precum afacerea cu ţigări în valoare de 600 de milioane de dolari, Operaţiunea Boris, prăbuşirea firmei Milberg & Weiss sau escrocheria contractelor *futures* pe petrol din Florida. Cartea de faţă se concentrează însă pe cele mai mari scandaluri financiare din perioada 1933-2009.

Am avut din ce selecta, pentru că *Fortune* şi-a făcut o datorie de onoare din a analiza atât afacerile dubioase la nivel mondial, cât şi reacţiile legiuitorilor. De pildă, atunci când un pungaş mărunt ca Philip Musica a reuşit, la sfârşitul anilor 1930, să stoarcă milioane de la o companie de farmaceutice înfiinţată cu un secol înainte (vezi Capitolul 11), nu doar a compromis o respectabilă firmă de familie, ci a şi contribuit indirect, dar substanţial la perfectarea reglementărilor legale care au adus contabilitatea la standardele moderne de astăzi.

Mai aproape de zilele noastre, scandalurile în care au fost implicate băncile de economii şi consemnaţiuni au declanşat investigarea amănunţită a acestei industrii, în 1989, în timp ce alte afaceri oneroase desfăşurate în acelaşi deceniu pe Wall Street au avut drept consecinţă promulgarea, în 1984, a unei legi privind sancţionarea celor care efectuează tranzacţii pe baza informaţiilor obţinute din interior. La rândul său, această lege a pregătit terenul pentru alte reglementări, pe măsură ce noi afaceri ruşinoase au început să iasă la iveală (Capitolele 13 şi 14). Amploarea scandalurilor - Adelphia (Capitolul 14), HealthSouth (Capitolul 17), Enron (Capitolul 16), *ad nauseum* - care au făcut, la începutul anilor 2000, deliciul jurnaliştilor de la *Fortune,* a dus la apariţia legii Sarbanes-Oxley. Mulţi oameni de afaceri nu îşi ascund aversiunea faţă de SarbOx. Rău necesar sau nu, SarbOx nu s-a născut din neant; a fost o reacţie bine cântărită faţă de o serie de infracţiuni majore.

Recent, ne-am confruntat cu criza ipotecilor. în momentul când Fannie

Mae a oferit finanţare de ultimă instanţă până şi celor care nu corespundeau criteriilor - spre satisfacţia Congresului (vezi Capitolul 18) -, prea mulţi oameni s-au folosit de această pârghie pentru a obţine împrumuturi pe care cu greu le puteau rambursa. Pentru milioane de americani, visul de a avea propria casă s-a transformat într-un coşmar. Teoretic, Fannie Mae nu a comis vreo infracţiune - şi nici majoritatea firmelor private care au acordat împrumuturi. Aici, problema a fost lăcomia asociată cu neglijenţa. Iar rezultatul a fost declanşarea crizei economice. „Scandalurile, indiferent de anvergură, generează dorinţa de reglementare", subliniază Hodak. „Acum nu ne rămâne decât să aşteptăm." într-un fel, lumea afacerilor se face singură vinovată de abundenţa de legi care o apasă.

Nu toate capitolele din volum se înscriu în această categorie. De pildă, cecurile fără acoperire au fost dintotdeauna ilegale. Totuşi, se mai emit şi astăzi şi pot frânge, practic, inima unei întregi comunităţi (vezi Capitolul 12). La fel s-a întâmplat şi cu cartelurile care fixau preţurile în industria de echipamente electrice în anii 1950 (Capitolul 16). Iar atunci când Billie Sol Estes îşi muta cisternele de amoniac prin câmpiile din Texasul de Vest cu uşurinţa cu care un dealer de la cazinoul de la Monte Carlo împarte cărţile de poker (Capitolul 15), ştia, fără îndoială, că nu face decât să comită o ilegalitate. Nu a putut însă rezista tentaţiei de a-şi bate joc de fanfaronii de la oraş.

Fortune iubeşte lumea afacerilor şi este încântată atunci când are ocazia să scrie despre oameni de succes, care aduc inovaţii, se remarcă prin modul în care îşi conduc afacerile sau trudesc din greu pentru a face lucruri bune şi durabile. Numai că lumea modernă a afacerilor nu poate fi privită în alb şi negru. Ideile străbat acum cyberspaţiul în miimi de secundă, şi geniile din Haifa pătrund peste noapte pe piaţa de capital din California. Pe de altă parte, profesorii din Ontario se văd deposedaţi de o mare parte din pensie de escrocii de la Enron şi mii de investitori, din Minneapolis până la Sâo Paolo şi Tel Aviv, îşi pierd economiile din cauza încrederii pe care au avut-o în Bernie Madoff. Aşa se face că scandalurile financiare ajung, de multe ori, pe prima pagină a ziarelor şi ţin, mult timp, capul de afiş. Nu avem însă nici un motiv să credem că procentul persoanelor ticăloase sau corupte este mai mare în lumea afacerilor decât în oricare alt domeniu sau că afacerile ar deţine monopolul în privinţa erorilor grave de judecată.

Cu toate acestea, corectitudinea, conduita etică şi controalele interne împiedică, de cele mai multe ori, transformarea micilor greşeli în scandaluri de proporţii. Lista firmelor performante, dar cu

proastă reputaţie şi cu un management defectuos este scurtă, la fel ca durata lor de viaţă. Cinstea rămâne cea mai bună politică, iar înţelepciunea - cheia către succes.

Atâta doar că escrocheriile, spionajul şi prostia sunt un subiect de carte mult mai incitant...

Februarie 2009

I. JAFURI 1
PRĂDĂTORUL

Despre escrocul italian care a jefuit studiourile MGM, a înşelat Credit Lyonnais şi l-a făcut pe papă să plângă

de DAVID McCLINTICK

8 iulie 1996

ERA UN ADEVĂRAT „HAREM“, ÎŞI AMINTEŞTE Florio Fiorini, iar tinerele figurau pe statul de plată ale firmei. Era Caria din Milano - o blondă liniştită şi înaltă, atât de înaltă, încât nu a fost niciodată văzută mergând alături de amant, un bărbat scund şi îndesat; Marina din Veneţia, o roşcată cu ochi verzi, specialistă în Shakespeare; şi mai era Cinzia, din Roma, brunetă, focoasă şi indolentă, care obişnuia să fumeze ţigară de la ţigară.

Tinerele femei erau întreţinute de Giancarlo Parretti, un magnat italian de o uimitoare vulgaritate şi de un farmec viclean, bărbatul care tocmai achiziţionase studiourile de film MGM contra sumei de 1,3 miliarde de dolari. Era la începutul lui 1991, şi Parretti se ridicase foarte rapid de la statutul de mic pungaş sicilian. Un conac de nouă milioane de dolari în Beverly Hills, un Rolls-Royce maro de 200 000 de dolari, un avion particular, o viaţă mondenă foarte activă şi o prezenţă cu greutate la Hollywood - toate acestea îi aparţineau de acum. Şi le obţinuse atât de uşor: câteva mite bine plasate în buzunarele unor oficiali de rang înalt dintr-o mare bancă internaţională, de pe urma cărora se alesese cu ajutoare financiare care se tot umflaseră, până ce depăşiseră două miliarde de dolari.

însă începuseră deja să apară fisuri în acest edificiu impunător, dar şubred. Pe 10 ianuarie 1991, Dustin Hoffman a descoperit că se afla în posesia unui cec de şase cifre fără acoperire. Lipsa de fonduri

a obligat MGM să amâne lansarea filmului *Thelma & Louise.* Studioul a reţinut o scrisoare de credit pe numele lui Sean Connery, până ce actorul a ameninţat că va boicota premiera peliculei *Casa Rusia.* La numai o lună după preluarea de către Parretti, MGM nu şi-a achitat dobânda la obligaţiuni şi, potrivit unor estimări, se confrunta cu un deficit de lichidităţi de circa un milion de dolari pe zi.

Până şi gala menită să-i legitimizeze pe Parretti a transmis, de fapt, un semnal de rău augur. în seara zilei de joi, 28 februarie - la patru luni după ce achiziţionase MGM Parretti radia în capul unei mese din sala de bal a hotelului Hilton International: la acest strălucitor eveniment cu ţinută obligatorie urma să-i fie acordată o „distincţie pentru merite deosebite" de către Consiliul Naţional al Persoanelor Vârstnice, organizaţia căreia îi promisese o donaţie de 500 000 de dolari. Alături de el se aflau Alan Ladd Jr., Robin Leach şi Carlo Ponţi. Adevărata elită a Hollywoodului - actori, directori de studiouri, impresari de frunte - era însă absentă, aidoma păsărilor care se fac nevăzute înaintea unui cutremur. Au ratat cu toţii lectura programului color pe hârtie lucioasă, în paginile căruia Parretti era ridicat în slăvi şi considerat „demn de orice scenariu hollywoodian".

Şi, într-un fel, aşa şi era: în mai puţin de un an, edificiul construit de Parretti în cetatea mondială a filmului avea să se transforme în praf şi pulbere, ca într-o epopee cinematografică, şi acest adevărat imperiu internaţional, ridicat cu ajutorul celui mai vechi material de construcţie cunoscut de om - mita -, se va nărui spectaculos. Parretti avea să piardă controlul asupra legendarului MGM. Iar augusta, dar corupta Credit Lyonnais din Paris, care îi acordase credite de peste două miliarde de dolari, avea să-şi vadă spulberate visele de preamărire şi pretenţiile de bancă de anvergură mondială.

Astăzi, afacerea Parretti face obiectul investigaţiei desfăşurate de un mare juriu, doi procurori federali şi un grup de agenţi FBI, în colaborare cu sucursala din Los Angeles a fiscului, care examinează dovezile privind implicarea lui Parretti şi a asociaţilor săi în afaceri de şantaj, fraude cu acţiuni, evaziune fiscală şi spălare de bani. De asemenea, Parretti este anchetat penal în Franţa, Italia, Elveţia şi statul american Delaware.

în analele pelerinilor, faliţi sau cu bani, sosiţi la Hollywood în căutare de sex, faimă, bogăţie şi recunoaştere, acest pungaş mărunt, fost chelner în Italia, este probabil cel care a produs mai repede ca oricine un dezastru nemaivăzut. în catastrofa provocată de el se îmbină cea mai mare escrocherie bancară cu cea mai mare şarlatanie din istoria Hollywoodului, într-o înşelătorie aparent elegantă, în spatele căreia se ascunde o cantitate imensă de

lăcomie pură şi un oportunism uluitor.

De la sala privată de proiecţie a Vaticanului, unde l-a convins pe papa Ioan Paul al II-lea să urmărească o peliculă (pontiful a fost profund mişcat), la grandiosul salon de bal al hotelului Beverly Wilshire, unde i-a oferit fostului preşedinte Ronald Reagan conducerea MGM (oferta a fost refuzată) şi la conacul din Beverly Hills, unde a încercat să o ademenească pe Meryl Streep în patul său (actriţa a izbucnit în râs şi l-a dat afară din cameră), Parretti nu s-a temut niciodată de refuzuri şi nici de închisoare, urmărindu-şi neabătut ţelul suprem.

UN TÂNĂR PUS PE FAPTE MARI

Născut pe o plantaţie de măslini situată la circa optzeci de kilometri nord de Roma, lângă Orvieto, un orăşel celebru pentru catedrala sa, Parretti s-a îmbarcat de tânăr, în calitate de chelner, pe vasul *Queen Elizabeth.* Foarte săritor, s-a făcut imediat remarcat de un pasager pe nume Graziano Verzotto, magnat şi căpetenie politică siciliană. Acesta l-a angajat chelner şi, apoi, *maître d'hotel* la Villa Politi, unul dintre stabilimentele pe care le deţinea în oraşul sicilian Siracusa.

În scurt timp, Parretti a devenit protejatul şi confidentul lui Verzotto. îşi întâlnise primul înger păzitor. în 1973, o anchetă a guvernului italian a scos la iveală faptul că Verzotto luase mită pentru a-l înfrunta şi detrona pe Michele Sindona, celebrul bancher al Mafiei. Verzotto a fost împuşcat în braţ şi spitalizat. Se crede că şi-a înscenat tentativa de asasinat pentru a amâna punerea sub acuzare. Giancarlo Parretti i-a stat alături în perioada de recuperare medicală.

După ce s-a vindecat, Verzotto a fugit din Italia, iar soţia lui l-a numit pe Parretti la conducerea afacerilor de familie, care includeau, printre altele, şi echipa de fotbal din Siracusa. Parretti a plătit săptămânal jucătorii dintr-un sac doldora de bani, a căror provenienţă a rămas necunoscută. în cele din urmă, echipa a dat faliment; o anchetă declanşată după mai mulţi ani avea să se soldeze cu punerea lui Parretti sub acuzaţie de fraudă.

Nu s-a limitat însă la falimentarea echipei, ci şi-a construit, cărămidă cu cărămidă, viitorul cazier judiciar - încălcarea legislaţiei privind obligaţiunile de stat, tentative de agresiune, emitere de cecuri false - pentru care nu a fost însă închis decât pe termen scurt. în 1976, a fondat, în mai multe oraşe italieneşti, o reţea de ziare locale cu numele *II Diario.* Şi acestea au dat, în cele din urmă, faliment, şi a fost condamnat pentru fraudă, dar nu înainte de a stabili, în calitate de director de publicaţii, o relaţie strânsă cu fraţii Gianni şi Cesare DeMichelis, doi activişti de frunte ai Partidului

Socialist.

Anchetele pentru fraudă s-au succedat apoi pe bandă rulantă. în 1984, a fost cercetat pentru falimentarea firmei hoteliere din Sicilia şi, în acelaşi an, tot în insulă, pentru falsificarea unei obligaţiuni federale americane. în 1986, a preluat controlul asupra ziarului socialist parizian *Le Matin,* care a dat faliment după numai un an.

DE LA PARIS LA HOLLYWOOD

La mijlocul anilor 1980, Credit Lyonnais devenise principalul creditor al studiourilor hollywoodiene. Omul de legătură al băncii în această afacere era Frans Afman, care petrecea mult timp la Hollywood. îşi trata clienţii cu generozitate, împrumutându-le frecvent milioane fără întocmirea documentelor necesare şi fără a le cere garanţii. Pentru a întreţine fluxul de lichidităţi, unii dintre aceştia s-au arătat dispuşi să efectueze plăţi suplimentare. De pildă, Carolco Pictures îi achita lui Afman un „onorariu pentru consultanţă" de 225 000 de dolari anual. Afman a preluat conducerea mai multor firme cliente, fapt care i-a permis accesul la informaţii confidenţiale şi la procesul decizional din interiorul unor companii rivale.

întemeiată în 1863 şi naţionalizată după Al Doilea Război Mondial, Credit Lyonnais se număra, de decenii, printre băncile de frunte din lume. Sediul său somptuos de pe Boulevard des Italiens a fost, timp de mulţi ani, cea mai mare clădire neguvernamentală din Paris. Dimensiunea nu era însă de ajuns; căuta prestigiul şi puterea la nivel mondial.

Iar Frank Alman era gata să dea o mână de ajutor. între 1981 şi 1988, împrumuturile acordate de el studiourilor de la Hollywood au crescut de şase ori, ajungând la circa 775 de milioane de dolari. Printre clienţi figurau Dino de Laurentiis, Alexander Salkind, care turnase *Superman,* Hemdale Films, realizatorul filmului *Plutonul* - câştigător al unor premii Oscar - şi al megaproducţiei *Terminator,* dar şi Carolco Pictures, producător al unora dintre peliculele din seria *Rambo,* şi Gladden Entertainment, care realizase *Formidabilii Baker Boys.* (în 1987, în discursul de acceptare a premiului Oscar, producătorul *Plutonului* i-a mulţumim în mod expres lui Afman pentru că „a găsit banii în jungla filipineză exact în momentul în care aveam cea mai mare nevoie".)

Afman se subordona filialei olandeze a băncii, respectiv Credit Lyonnais Bank Nederland (CLBN), în al cărei trecut frământat apăreau bănuieli de spălare de bani pentru mogulii drogurilor. în 1981, Credit Lyonnais I-a însărcinat pe Georges Vigon, unul dintre

starurile în ascensiune din rândurile înalţilor funcţionari, cu reorganizarea filialei olandeze. Una dintre primele măsuri luate de Vigon a fost crearea unei noi divizii, special destinată împrumuturilor pentru lumea filmului. în fruntea ei I-a numit pe Afman.

în timp ce Credit Lyonnais îşi consolida prezenţa la Hollywood, Giancarlo Parretti făcea avere în Europa. La mijlocul anilor 1980, a dobândit controlul asupra unei mari firme italiene de asigurări, apoi asupra unui hotel spaniol şi asupra unei agenţii de voiaj pe nume Melia International şi, în cele din urmă, a achiziţionat compania de investiţii imobiliare Renta Immobiliaria. în această perioadă, a încheiat o alianţă care se va dovedi crucială cu Florio Fiorini, un afacerist toscan grăsun şi jovial.

„Parretti avea o cravată în stilul celor purtate de negustorii de cărbune", va comenta Fiorini, după mai mulţi ani, prima lor întâlnire, descriind cravata neagră, lată şi demodată, vârâtă de Parretti în pantaloni. Dacă Parretti dădea senzaţia unui personaj comic, „un Ralph Kramden[1] italian", după cum îl va eticheta ulterior cineva de la Hollywood, Fiorini reprezenta exact contrariul lui, un individ civilizat şi politicos, care era invitat peste tot şi tempera ocazional excesele lui Parretti. Puţini erau însă la curent cu poziţia pe care o dobândise la jumătatea anilor 1980, ca unul dintre cei mai importanţi - dacă nu cel mai mare - dintre mituitorii politici şi spălătorii de bani din Europa. Deprinsese această artă de la doi maeştri în ale infracţiunii, Roberto Calvi şi Michele Sindona, bancherii ale căror legături cu Vaticanul aveau să devină notorii. Moartea lor violentă, în urma unor scandaluri financiare, la sfârşitul anilor 1970 şi în anii 1980, a rămas neelucidată până în ziua de azi.

Cei doi escroci - Parretti şi Fiorini - au început prin a construi o reţea vastă şi complicată de firme-fantomă pentru a putea conduce din umbră companiile pe care intenţionau să le achiziţioneze. Şasea, principalul mijloc folosit de Fiorini în acest scop, avea nu mai puţin de trei sute de filiale răspândite în întreaga lume, multe dintre ele cu legături subterane cu firmele deţinute de Parretti şi controlate de o entitate obscură pe nume Comfinance Panama.

Cei doi partnerei s-au implicat, pentru prima dată, în industria filmului în 1986, departe de Hollywood. O organizaţie romano-catolică din Roma, cu care Parretti mai colaborase, i-a cerut să

I Unul dintre eroii serialului comic TV *The Honeymooners* (1955-1956), un şofer de autobuz nemulţumit de propria soartă şi mereu pus pe harţă, dar în fond blând şi iubitor. A constituit sursa de inspiraţie pentru celebrul Fred Flinstone din serialul de desene animate *Aventuri în Epoca de Piatră,* (n.tr.)

supervizeze producţia peliculei *Bernadette,* bazată pe viaţa unei ţărăncuţe din oraşul francez Lourdes, care avusese în anii 1850 viziuni ale Fecioarei Maria şi fusese, ulterior, sanctificată. Parretti a fost încântat de proiect, dar Fiorini l-a rugat să renunţe la el. în loc să-i asculte, Parretti s-a hotărât să cumpere distribuitorul, Cannon Group, aparţinând lui Menahem Golan şi lui Yoram Globus, doi foşti luptători pentru independenţa Israelului. Cannon, cel mai mare proprietar de săli de cinema din Europa, avea sediul în Los Angeles, şi acţiunile sale erau tran- zacţionate la Bursa din New York. Producea filme de aventuri şi cu arte marţiale în care jucau actori precum Charles Bronson şi Chuck Norris. „Parretti, bată-te-ar Dumnezeu!", a exclamat Fiorini la începutul anului 1987. „Eu te trimit să vinzi un film şi tu vii şi-mi spui că vrei să cumperi un studio cu o datorie de un miliard de dolari!"

Cannon Group datora, de fapt, mai puţin de un miliard de dolari, dar trecea prin mari dificultăţi financiare, iar registrele contabile nu erau în regulă. Golan şi Globus puteau fi oricând executaţi silit, şi ambii au văzut în propunerea lui Parretti o modalitate de a salva Cannon.

în final, Parretti l-a convins pe Fiorini, promiţându-i ca, după preluare, să vândă o parte din activele lui Cannon şi să păstreze numai proprietăţile de valoare. Pentru aceasta, aveau însă nevoie de acordul băncii cu care Cannon făcea afaceri. Şi aceasta era filiala olandeză a Credit Lyonnais.

întâmplarea face că Festivalul de Film de la Cannes bătea la uşă. Golan şi Globus l-au invitat pe Parretti să vină ca să-i cunoască pe bancherul lor, Frans Afman. Potrivit unor martori oculari, imediat ce bancherul elegant îmbrăcat şi-a făcut intrarea în apartamentul somptuos de la Cannes, Parretti i-a strigat din celălalt capăt al încăperii:

-Hei, Afman!

-Da? a răspuns bancherul mirat.

-Cât câştigi la banca aia unde lucrezi? I-a întrebat Parretti în engleza sa cu puternic accent italian.

Afman a şovăit. în cameră se afla o mulţime de lume.

-îţi dublez salariul! a continuat Parretti să strige.

Afman i-a aruncat o privire lui Globus. Ce naiba se întâmpla? Era cumva victima unei glume proaste?

-Nu e de ajuns? a ţipat Parretti. îl triplez! îţi triplez salariul, dacă vii să lucrezi pentru mine.

-Staţi puţin, domnule Parretti, a răspuns Afman încet, aşezându-se împreună cu asistenta sa, Ria Jankie, pe o canapea, în faţa lui Parretti. N-am venit aici ca să discut cu dumneavoastră despre

ce salariu am eu la bancă, ci despre investiţia pe care vreţi să o faceţi la Cannon Group.

Cum Parretti, deloc impresionat, îi dădea înainte, în cele din urmă Afman a remarcat:

-Bine, dar asta ar însemna să renunţ la slujba mea la Credit Lyonnais.

-Nici vorbă, a răspuns Parretti radios. Chiar dimpotrivă.

Abia atunci a înţeles Afman care era propunerea - o mită de trei ori mai mare decât salariul său de bancher pentru a lucra în secret pentru Parretti, ocupându-se, în continuare, la CLBN, de împrumuturile pentru industria de divertisment. Parretti era unul dintre cei mai dezgustători oameni pe care Afman îi întâlnise vreodată. Nu atât din cauza mitei pe care i-o oferea, căci mai fusese mituit şi altă dată. Era însă vorba despre modul în care proceda, strigându-şi propunerea în gura mare într-o încăpere plină de oameni. Iar obrăznicia îi era întrecută doar de vulgaritate. în cursul discuţiei, Parretti a început să se holbeze lasciv la Ria Jankie, o femeie de afaceri serioasă şi atrăgătoare, în timp ce gesticula spre organele sale genitale. Ria s-a simţit ofensată, la fel ca Afman. Bancherul nu s-a arătat impresionat nici de detaliile privind finanţarea Cannon Group.

-Acesta nu este un plan de afaceri, i-a spus el lui Parretti. îmi pare rău, dar nu vă pot ajuta.

Jignit, Parretti s-a ridicat în picioare.

-Atunci o să mă urc în avionul meu şi o să zbor până la Rotterdam ca să discut cu preşedintele băncii. S-ar putea să-ţi pierzi slujba.

-Nu aveţi de ce să vă deplasaţi până la Rotterdam, i-a replicat Afman, aparent încrezător în sine. Georges Vigon este şi el la Cannes.

A doua zi, Vigon s-a întâlnit cu Parretti, Fiorini şi Globus, în absenţa lui Afman, iar vorbele lui Parretti s-au dovedit profetice - a fost începutul sfârşitului carierei lui Afman la Credit Lyonnais.

Vigon „fuma ca un turc“, după cum a relatat ulterior Fiorini. Era un bărbat scund, cu pieptul bombat, fost luptător în Legiunea Străină. Ucisese un rebel algerian cu propria-i baionetă, după ce avusese norocul ca puşca adversarului să se blocheze. îşi agita tot timpul mâinile, dar nu cu nervozitate, ci cu iuţeala şi cu graţia unui prestidigitator. A scobit o chiflă franţuzească, a modelat miezul în cuburi, a scos un pix şi a notat cifre pe el, transformându-1 în zar, şi s-a jucat cu el în timp ce îl asculta în tăcere pe Parretti. Diverşi oameni din lumea filmului se opreau la masa lor pentru a-i saluta, iar Parretti flirta cu starletele. Globus s-a făcut la un moment dat nevăzut. Până spre seară, Parretti, Fiorini şi Vigon ajunseseră la o

înţelegere.

După o singură întrevedere, preşedintele filialei olandeze a uneia dintre cele mai mari bănci din lume îşi dăduse acordul, ignorând recomandarea principalului său consilier pe probleme de împrumuturi, pentru preluarea controlului asupra Cannon Group de către doi oameni pe care îi întâlnise atunci pentru prima oară şi a căror experienţă în cinematografie se reducea la finanţarea unui film minor despre o sfântă la fel de neînsemnată. Pe urmă, lucrurile au evoluat rapid.

După întoarcerea la Rotterdam, Georges Vigon le-a cerut subordonaţilor să facă o anchetă asupra dedesubturilor afacerilor noilor săi clienţi. Rapoartele, înaintate pe 22 iulie 1987, prezentau în detaliu cazierul judiciar al lui Parretti, precum şi implicarea lui Fiorini în scandaluri bancare şi de mituire a unor politicieni. Neîmpiedicându-se de astfel de amănunte, Vigon şi colegii său au aprobat preluarea Cannon Group de către Parretti şi Fiorini. Banca le-a acordat un împrumut de 250 de milioane de dolari. Li s-a cerut să plătească o parte din datoriile vechi ale firmei, dar oricum le-au rămas suficiente lichidităţi.

Pentru a-şi arăta aprecierea, Parretti a început să le facă lui Vigon şi altor funcţionari de la CLBN cadouri constând în opere de artă - schiţe color, chipurile aparţinând lui Picasso şi Miro. în plus, I-a trimis pe Georges Vigon împreună cu familia într-o vacanţă exotică pe o insulă din sudul Pacificului, îmbarcându-i pe toţi în avionul său personal.

Banca centrală a Olandei nu ştia nimic despre conflictul de interese de la filiala Credit Lyonnais din Rotterdam, nimic despre încercarea de mituire a lui Frans Afman la Festivalul de Film de la Cannes, nimic despre reputaţia lui Parretti şi a lui Fiorini sau despre „darurile" făcute de aceştia lui Vigon. La începutul lui 1988, banca centrală a remarcat totuşi creşterea masivă a împrumuturilor acordate de CLBN Hollywoodului, în special lui Parretti şi lui Fiorini, şi şi-a exprimat îngrijorarea în legătură cu concentrarea afacerilor CLBN într-o singură industrie şi către un număr restrâns de clienţi, atrăgând totodată atenţia asupra unui posibil deficit în balanţa de plăţi a debitului, comparativ cu soldurile din conturile firmelor.

Georges Vigon a trecut imediat la acţiune, dar nu pentru le cere clienţilor să-şi plătească ratele restante la împrumuturi, ci alimentându-i cu alte fonduri, adesea prin intermediul unor firme-fantome, create pentru a face pierdută urma banilor. Chiar în timp ce pretindea că ia măsuri, Vigon a continuat să finanţeze noi clienţi la Hollywood. Potrivit unui dosar înaintat Tribunalului Superior din California, a investit 30 de milioane de dolari ai lui Credit Lyonnais

într-o companie cinematografică mică, pe nume Film Accord, cu sediul în Los Angeles şi cu o filială la Montreal. Din aceştia, circa 13,5 milioane au fost investiţi în filmul *Honor Bound,* cu Tom Skerritt, care nu a putut fi lansat niciodată. Alţi 550 000 de dolari au fost cheltuiţi pe un iaht ancorat în Caraibe, *The Iliad and the Odyssey.* Pentru nici una dintre sume nu a fost întocmit vreun contract de împrumut decât mult mai târziu. în această perioadă, potrivit lui Anthony Friscia, fost vicepreşedinte responsabil cu finanţele la Film Accord, firma le-a plătit lui Vigon şi altor funcţionari de la CLBN mită în valoare totală de 1,8 milioane de dolari, printr-un cont bancar deschis în Canada.

între timp, în parte din cauza lipsei de tact cu care îl tratase pe Parretti, Frans Afman, omul care introdusese CLBN în afacerea cu împrumuturi pentru industria divertismentului, fusese forţat să demisioneze, mulţumindu-se cu poziţia de consultant şi ocupându-se exclusiv de câţiva dintre vechii săi clienţi. Banca centrală a Olandei aflase că Afman figura pe statul de plată al Cannon Group şi ceruse cu fermitate „să se pună capăt acestei duble funcţii, în opinia noastră total indezirabilă".

Mascând cu dibăcie împrumuturile păguboase ale CLBN şi făcând paradă de aparenta prosperitate a filialei olandeze, Vigon a ajuns să fie promovat, fiind chemat la Paris pentru a administra toate creditele acordate în Europa (inclusiv cele ale CLBN şi, prin extensie, ale Hollywoodului). Din impunătorul sediu central al băncii Credit Lyonnais, omul care îl sancţionase pe Afman pentru conflict de interese, dar care acum primea el însuşi cadouri în opere de artă şi vacanţe în Pacific, s-a trezit pus în faţa unor responsabilităţi mult mai mari. Cancerul metastazase în tot organismul uneia dintre cele mai mari instituţii financiare din lume.

La Credit Lyonnais, numărul funcţionarilor dispuşi să se lase corupţi s-a dovedit însă neaşteptat de mare. Banca l-a numit pe Jean-Jacques Brutschi, altă stea în ascensiune, la conducerea CLBN, în locul lăsat liber de Vigon. Afman fusese înlocuit de Jacques Griffault, fost director al filialei Credit Lyonnais din Milano, calitate în care avusese ocazia să-i cunoască pe Fiorini. Curând, Brutschi şi Griffault au devenit prieteni apropiaţi ai lui Parretti, graţie cadourilor care continuau să curgă.

împrumuturile nu erau însă singurele servicii furnizate de CLBN lui Parretti. La zece luni după ce aflase despre trecutul şi cazierul lui Parretti, un funcţionar de la CLBN i-a oferit o scrisoare de recomandare către „toţi cei interesaţi" în care se exprima în termeni plin de efuziune: „în aceşti ani, de când colaborăm cu domnia sa... am ajuns să-i cunoaştem pe domnul Parretti drept un om de afaceri

capabil şi abil..."

La finele anilor 1980, Credit Lyonnais devenise cel mai mare creditor al Hollywoodului, dar portofoliul său din industria cinematografică se transformase într-o masivă escrocherie de tip Ponzi, cu împrumuturi generoase acordate unor clienţi noi, cu reputaţie proastă, care îşi achitau vechile datorii, greu de colectat, pentru a închide gura legiuitorilor financiari din Olanda şi din Franţa, continuând totodată practica mituirii funcţionarilor bancari.

înarmat cu lichidităţile de la Credit Lyonnais, la sfârşitul lui 1988, Giancarlo Parretti şi-a mutat baza de operaţiuni la Los Angeles, unde s-a dedat exceselor, precum celebrul împărat roman. Şi-a stabilit sediul în birourile de pe Whilshire Boulevard ale lui Dino De Laurentiis, opulente chiar şi după standardele din Belverly Hills, şi şi-a cumpărat un Rolls-Royce. Şi-a amenajat casa cu şapte dormitoare pe o proprietate de un hectar cu o arhitectură peisagistă superbă, cuprinzând o piscină de dimensiuni olimpice şi o arenă de tenis construită pe direcţia nord-sud pentru a proteja de soare ochii jucătorilor.

Parretti şi-a instalat soţia, Maria Cecconi, şi copiii - Valentina, Evelyn şi Mauro - în vilă, pe care a decorat-o cu numeroase opere de artă aparent scumpe. între timp, la Cannon, bărbatul care îşi ofensase interlocutorii la Cannes cu purtarea sa obscenă şi-a asigurat serviciile sexuale a trei tinere italience, plătite ca „actriţe". în afară de a le include pe statele de plată pe Caria, Marina şi Cinzia (care se clasase a treia în concursul Miss Univers), se pare că Parretti le-a oferit şi bijuterii în valoare de până la un milion de dolari. Totodată, le-a promis lecţii de actorie.

A făcut o ofertă de 150 de milioane de dolari pentru achiziţionarea venerabilei companii cinematografice franceze Pathe Cinema şi, în aşteptarea perfectării tranzacţiei, a schimbat numele Cannon Group în Pathe Communications Corp. în plus, I-a angajat pe Alan Ladd Jr., director de studio cu experienţă şi fiu al starului hollywoodian cu acelaşi nume, între timp decedat, pentru a face filme pentru Pathe Communications. Ladd s-a alăturat şi comitetului director.

Toate acestea au fost de natură să-i mărească prestigiul la Hollywood. Oameni celebri din cetatea filmului se îmbulzeau să dea curs invitaţiilor la vila sa. Distracţiile au culminat imediat înainte de Crăciunul din 1988 cu o petrecere pentru două sute de persoane. Printre oaspeţi s-au numărat Georges Vigon şi Jacques Griffault, aduşi din Europa în California, împreună cu familiile, în avionul particular al lui Parretti.

în timpul petrecerii, Parretti i-a luat deoparte pe Vigon şi pe Griffault, alături de Florio Fiorini, Menahem Golan şi de alţi câţiva,

conducându-i în biroul său pentru a discuta în linişte. Aici, a înmânat fiecărui bancher câte un certificat de 200 000 de acţiuni ale unei mici companii de filme, tranzacţionată la Bursă, pe care o controla - 21st Century Distribution Corp. Le-a oferit şi certificate pentru 200 000 de acţiuni preferenţiale de clasa A şi 200 000 de acţiuni de clasa B, convertibile în anumite condiţii în capitalul social, pentru un total estimat de 600 000 de titluri ordinare. Twenty-First Century, care tocmai se salvase de la faliment, „va deveni o firmă puternică în industria cinematografică", i-a asigurat Parretti pe bancheri, potrivit declaraţiilor ulterioare ale lui Golan. Acţiunile sale „se vor putea vinde, cât de curând, cu treizeci sau patruzeci de dolari", ceea ce însemna că fiecare cadou oferit putea valora între 18 şi 24 de milioane de dolari. Chiar dacă previziunile erau exagerate, la acel moment acţiunile 21st Century erau tranzacţionate pe piaţa extrabursieră la un preţ de cumpărare de cincizeci de cenţi, respectiv un dolar preţ de ofertă, cadoul putând fi astfel estimat, fără acţiunile preferenţiale, la o sumă cuprinsă între 100 000 şi 200 000 de dolari.

Prin această manevră, Vigon şi Griffault au ajuns să se numere printre cei mai mari acţionari persoane fizice la 21st Century Distribution. După două luni, Pathe a achiziţionat 21st Century şi a decis garantarea unui împrumut de 50 de milioane de dolari către mica firmă. Astfel, 21st Century a devenit clientul lui Credit Lyonnais. împrumutându-i bani lui Pathe, domnii Vigon şi Griffault îşi căptuşeau bine propriile buzunare.

Parretti i-a trimis acelaşi „dar“ şi preşedintelui CLBN, Jean-Jacques Brutschi, care nu putuse participa la petrecerea din California. A doua zi după ce îi mituise pe bancheri, Parretti I-a îmbarcat din nou pe Vigon în avionul său personal, cu destinaţia Bora-Bora.

Până la sfârşitul acelui an, linia de creditare a Pathe a fost extinsă. în anul următor, CLBN a dublat împrumuturile către Pathe, Parretti, Fiorini şi alte entităţi corporatiste asociate, de la 600 de milioane, la peste un miliard de dolari.

Fie că se afla în Beverly Hills, la New York, Paris sau Roma, Giancarlo Parretti era nelipsit de pe prima pagină a ziarelor mondene în primele luni ale lui 1989. „Parretti este un individ fascinant. Va fi un mare jucător în industria noastră[11], a declarat Alan Ladd Jr. pentru *The Wall Street Journal.* Parretti a anunţat că Pathe Communications terminase anul cu profit, spre deosebire de anul anterior, când înregistrase pierderi. A afirmat că intenţiona să se implice în salvarea de la faliment a lui Dino De Laurentiis, că va cumpăra New World Entertainment, o companie producătoare de showuri TV şi de filme de categoria B, şi că va prelua Kings Road

Entertainment, cunoscută pentru producerea peliculei *Poliţişti murdari.* Şi, mai important ca orice, a început să-şi facă planuri pentru a obţine controlul asupra legendarei companii franceze Pathe Cinema.

Nimeni, nici măcar papa, nu-şi permitea să refuze o întâlnire cu Parretti sau să nu răspundă la telefoanele date în timp ce făcea naveta între Europa şi SUA la bordul avionului personal finanţat cu banii de la Credit Lyonnais. La Roma, Parretti a proiectat în sala privată de la Vatican *Bernadette,* filmul pe care îl produsese în 1986, despre viaţa ţărăncuţei sanctificate. Papa Ioan Paul al II-lea a stat în primul rând, iar în rândul al doilea s-au aşezat Parretti, Menahem Golan şi Yoram Globus. După vizionare, papa a rămas nemişcat minute în şir, cu lacrimile curgându-i pe obraji.

Apoi, aidoma unei candele romane consumate, Parretti a început să sfârâie. Ofertele sale pentru preluarea New World Entertainment şi Kings Road Entertainment au fost întrecute de cele ale competitorilor. Afacerea De Laurentiis a căzut. Pathe Communications a anunţat pierderi pentru al doilea trimestru al anului 1989. Oferta pentru Pathe Cinema a fost blocată de guvernul francez, care nu dorea ca acest simbol naţional să încapă pe mâinile unui italian cu reputaţie dubioasă. *The Wall Street Journal* a demascat minciunile lui Parretti în legătură cu cazierul din Italia, iar Comisia de Valori Mobiliare şi
Burse (SEC) l-a obligat ca, în notificările cu privire la Pathe, să facă declaraţii pe propria răspundere care să acopere o perioadă mai lungă din trecutul său. Dar până şi noua declaraţie nu a fost întru totul corectă; Parretti a omis să menţioneze că fusese acuzat de „falsificarea bilanţului" în cazul falimentului reţelei de ziare *Il Diario.*

în primăvara lui 1989, îngrijorată de amploarea împrumuturilor în derulare, banca centrală a Olandei a impus CLBN o limită de creditare de 200 de milioane de dolari per client sau grup de asociaţi. Deja, datoriile Parretti-Fiorini către CLBN depăşeau 900 de milioane de dolari, dar, în loc să reducă expunerea, banca a complotat cu cei doi să o mărească, lăsând însă impresia că o micşorează.

S-a convenit asupra unei manevre prin care părea că Pathe Communications îşi redusese debitul faţă de CLBN cu 184 milioane de dolari. O companie pe nume Cinema V, aparent controlată de magnatul media Silvio Berlusconi şi recent înmatriculată în Olanda ca societate cu răspundere limitată, a achiziţionat o parte din sălile de cinema deţinute de Pathe în Anglia şi în Olanda contra sumei de 184 milioane de dolari. Pathe a utilizat banii pentru a achita pe loc datoria cumulată a lui Parretti şi a lui Fiorini la CLBN. Ceea ce banca centrală nu ştia însă era faptul că Cinema V era o firmă-fantomă

creată de Fiorini, nu numai cu ştiinţa lui Jacques Griffault şi a lui Jean-Jacques Brutschi de la CLBN, dar şi a lui Georges Vigon de la Credit Lyonnais din Paris, cu unicul scop de a înşela banca centrală a Olandei. Cele 184 de milioane nu fuseseră vărsate de Silvio Berlusconi - este chiar posibil ca acesta să nu fi cunoscut faptul că numele îi fusese folosit în cursul tranzacţiei, fiind avansat de CLBN. Banca centrală nu ştia că Parretti şi Credit Lyonnais se găseau la ambele capete ale afacerii şi că portofoliul de împrumuturi pentru Parretti-Fiorini era, în continuare, în creştere.

Frans Afman nu mai conducea departamentul de împrumuturi pentru industria divertismentului, dar, în calitate de consultant al băncii, se ocupa de câţiva dintre mai vechii săi clienţi. A încercat să ignore noile informaţii pe care le deţinea în legătură cu Parretti şi cu Fiorini. Era convins că relaţia lor cu CLBN scăpase de sub control şi că, mai devreme sau mai târziu, agenţiile americane însărcinate cu aplicarea legii vor observa aceste ilegalităţi. Ori de câte ori era nevoit să călătorească în SUA, nu se simţea deloc în largul său; se aştepta ca, în orice moment, oamenii de la FBI sau de la SEC să-i bată la uşă cu o citaţie.

într-o seară, la o proiecţie organizată la Uniunea Scriitorilor de pe Wilshire Boulevard, Afman a fost abordat de directorul de la CLBN responsabil de contul Parretti, un tânăr nervos pe nume Dirk van Swaay.

-Trebuie să discutăm urgent, i-a şoptit van Swaay. Am nevoie de sfatul dumneavoastră în legătură cu Parretti.

-îmi pare rău, dar nu doresc să vorbesc despre acest subiect.

-Dar trebuie neapărat să discutăm.

-Nu, nu vreau să am nimic de-a face cu Parretti, a răspuns Afman, încercând să se îndepărteze.

-Ne datorează peste un miliard de dolari! a strigat van Swaay, repezin- du-se să-i prindă din urmă.

Faxul de 28 de pagini trimis în august 1989 de un detectiv particular din Europa către şeful unei companii independente de film din Hollywood purta titlul STRICT PERSONAL ŞI CONFIDENŢIAL. La doi ani după ce Credit Lyonnais investigase trecutul lui Giancarlo Parretti şi se decisese apoi să-i acorde împrumuturi de sute de milioane de dolari, câţiva oameni de la Hollywood, ale căror afaceri erau râvnite de Parretti, îşi comandaseră propriile anchete. în afară de a prezenta în amănunt biografia dubioasă a lui Parretti şi pe cea a lui Fiorini, noul raport specula şi asupra originilor fondurilor lui Parretti - puteau proveni de la socialiştii italieni sau, la fel de bine, de la Mafie.

Era la începutul lui 1990, şi Parretti luase de mai bine de un an în

vizor studiourile MGM. Găsise nucleul ideal al imperiului global pe care intenţiona să-i edifice. Fondat în anii 1920, simbol al epocii de aur a Hollywoodului şi loc în care „se adunaseră mai multe stele decât pe cer“, Metro Goldwyn Mayer produsese filme precum *Pe aripile vântului, Vrăjitorul din Oz* sau *Cântând în ploaie.* Dar Kirk Kerkorian, care preluase studiourile la sfârşitul anilor 1960, nu era deloc mulţumit de banii pe care îi scotea din afacere, în 1986, el i-a vândut lui Ted Turner catalogul de filme al MGM, precum şi celebrul lot de aproape douăzeci de hectare din Culver City pe care erau amenajate platourile de filmare. Spre sfârşitul deceniului, Kerkorian era gata să vândă restul. Iar Parretti era dispus să cumpere.

Pe 6 martie 1990, Pathe Communications, firma lui Parretti, i-a oferit lui Kerkorian 1,25 miliarde pentru MGM. Kerkorian a acceptat şi le-a acordat lui Parretti şi lui Fiorini un răgaz de patru luni pentru a începe să achite suma. Tranzacţia presupunea vărsăminte nerambursabile de câte 50 de milioane lunar.

Oamenii de la MGM erau încântaţi de perspectiva de a avea un nou proprietar, după ani întregi de frământări. „Am o părere excelentă despre Parretti", a declarat Jeffrey Barbakow, preşedintele studiourilor. „Este un om extrem de inteligent şi cu o viziune de ansamblu."

Dar de unde avea să scoată marele vizionar 1,25 miliarde de dolari? Parretti şi Fiorini intraseră deja masiv în cei peste un miliard de dolari împrumutaţi de la Credit Lyonnais. Steve Ross, preşedintele nou înfiinţatei companii Time Warner, a decis să-i avanseze lui Parretti 650 milioane de dolari - ceva mai mult de jumătate din preţul de achiziţie al MGM - în schimbul drepturilor de distribuţie a programelor TV şi video ale studiourilor, precum şi a filmelor nedeţinute de Turner. A pus însă o condiţie: Parretti va veni cu restul de bani, majorându-şi participarea cu capital la MGM, nu prin plata datoriei. Atât Hollywoodul, cât şi experţii din Wall Street şi-au arătat scepticismul: Credit Lyonnais putea furniza împrumuturi la nesfârşit, dar nu putea crea investitori.

Răspunderea supremă pentru rolul jucat de bancă în această afacere a revenit, în ultimă instanţă, preşedintelui director general de la Paris, Jean-Yves
Haberer, numit în funcţie de preşedintele Franţei, Francois Mitterrand. Mitte- rrand i-a acordat lui Haberer un cec în alb, însărcinându-1 cu transformarea companiei de stat Credit Lyonnais în echivalentul puternicei Deutsche Bank, o instituţie financiară de primă mărime la nivel global - mai mult decât o simplă bancă, o adevărată forţă în lumea contemporană.

La rândul său, Jean-Yves Haberer era mai mult decât un simplu

bancher. Publicase cărţi de literatură, era un fin cunoscător al artei şi un pasionat al ascensiunilor în Alpi. Anterior, condusese Paribas, o altă mare bancă franceză, şi Trezoreria. După numirea la Credit Lyonnais, Haberer a instalat un „centru de comandă" unic, format din biroul său, un salon somptuos, o cameră de zi şi o baie cu dotări complete, totul izolat de vibraţiile şi de interferenţele străzii, ale metroului şi ale lumii exterioare.

În calitate de director al Credit Lyonnais şi membru în comitetul de supraveghere al CLBN, Jean-Yves Haberer s-a implicat mai departe activ în finanţarea de către filiala olandeză a lui Giancarlo Parretti şi a lui Florio Fiorini. De fapt, una dintre primele sale măsuri importante după preluarea frâielor la Credit Lyonnais a fost aprobarea deciziei privind fondurile cu care CLBN sprijinea tentativa lui Parretti de preluare a Pathe Cinema. Când banca centrală a Olandei şi-a exprimat îngrijorarea faţă de sumele mari cu care CLBN îi alimenta pe Parretti, pe Fiorini şi nenumăratele lor firme, Haberer a încercat să-i prezinte pe cei doi drept debitori distincţi şi independenţi unul de celălalt, care trebuie analizaţi separat. Banca central olandeză nu a fost însă de acord cu această interpretare. Pentru a rezolva disputa, Haberer a pus banca-mamă Credit Lyonnais să emită o scrisoare de garanţie a obligaţiunilor lui Parretti şi ale lui Fiorini către CBLN şi s-a angajat, totodată, să acţioneze pentru reducerea debitelor acestora.

Banca centrală olandeză avea motive şi mai mari de nelinişte. într-o altă scrisoare STRICT CONFIDENŢIALA adresată lui Haberer, I-a implorat să ia în considerare zvonurile potrivit cărora principalele entităţi corporatiste deţinute de Parretti şi de Fiorini erau folosite de aceştia pentru spălarea de „bani murdari". Haberer nu a transmis nici un răspuns, şi banca centrală olandeză şi-a informat omoloaga franceză şi agenţia însărcinată cu supravegherea activităţilor bancare din Franţa, Commission Bancaire.

În martie 1990, în dosarul privind falimentul reţelei de publicaţii *II Diario,* un tribunal din Napoli I-a condamnat pe Giancarlo Parretti la trei ani şi jumătate de închisoare, în contumacie, decizie la care Parretti a făcut apel. în SUA, unde Parretti încerca din greu să încheie afacerea MGM, au început să circule bancuri pe seama lui. „Se aude că MGM va fi cumpărat de un italian pentru câţiva bănuţi", remarca Billy Crystal sarcastic de pe scena decernării Oscarurilor. „De acum încolo, leul nu va mai rage - va invoca al cincilea amendament[1]".

---

1 Aluzie la Constituţia americană, care în al cincilea amendament dă posibilitatea unui inculpat să refuze în tribunal să răspundă unor întrebări care îl pot incrima. (n.tr.)

Ca şi cum astfel de glume, plus articolele din ziarele italieneşti, plus ancheta privată comandată în 1987 de Credit Lyonnais asupra lui Parretti şi asupra lui Fiorini nu ar fi fost de ajuns - aşa cum s-au şi dovedit a fi, de altfel -, Jean-Yves Haberer a primit şi personal un avertisment. Un prieten, producător de film, l-a prevenit în cursul unui dejun să nu facă afaceri cu Parretti.

La Hollywood, Steve Ross, proaspătul director al Time Warner, a început, la rându-i, să aibă dubii. Ştirile privind infracţiunile lui Parretti în Italia îl îngrijorau. Şi, într-o bună zi, a făcut o descoperire care i-a clătinat definitiv încrederea în Parretti.

Primise de la acesta o schiţă de Picasso care valora (chipurile) milioane şi
o predase firmei, care chemase un evaluator pentru a putea încheia o poliţă de asigurare. Specialistul a declarat că era o copie. (Ulterior, se va dovedi că o bună parte din colecţia de artă a lui Parretti era constituită din falsuri.)

Apoi, Parretti nu şi-a respectat promisiunea de majorare a capitalului la MGM. Era deja prea mult pentru Ross. Şi-a retras oferta de finanţare de 650 de milioane de dolari.

După căderea afacerii gândite ca nucleu al mult visatului imperiu, Parretti şi Fiorini s-au văzut brusc confruntaţi cu o criză. îi plătiseră deja 200 de milioane de dolari nerambursabili lui Kirk Kerkorian. Acesta le-a acordat o amânare până în octombrie, dar a ridicat preţul MGM la 1,34 miliarde. în plus, îi datorau lui Kerkorian 50 de milioane de dolari lunar. Până atunci, Credit Lyonnais finanţase în taină mai mult de două treimi din tranşele lunare, dar era oare banca dispusă să le avanseze încă un miliard, dublându-şi angajamentul?

La primul miliard ajunseseră uşor, graţie mitei. Al doilea miliard însemna însă un ordin de mărime diferit şi presupunea, prin urmare, un alt tip de stimulent. Aşa cum o mai făcuseră în trecut, Giancarlo Parretti şi Florio Fiorini au apelat la prieteni italieni din cercurile înalte pentru ceea ce Fiorini va descrie ulterior, într-o declaraţie scrisă, drept „ajutor de sus“. Parretti s-a consultat cu vechiul său asociat, Gianni DeMichelis, ministrul italian de externe, şi acesta l-ar fi sfătuit, potrivit lui Fiorini, să meargă la Bettino Craxi, fostul prim-ministru. în cursul investigaţiei care a urmat, DeMichelis a negat că s-ar fi văzut cu Fiorini.

Acesta susţine, în declaraţia sa, că Bettino Craxi l-a primit, împreună cu Parretti, la sediul central al Partidului Socialist, pe Via del Corso din Roma. Fiorini avea în buzunar două „certificate la purtător" emise pe 10 iulie de filiala milaneză a Banca Novara Suisse, unul în valoare de 600 de milioane de lire italiene (la acea

vreme, circa 485 000 de dolari americani), celălalt de 200 de milioane de lire - certificate care puteau fi încasate de orice „purtător", fără a fi nevoit să facă dovada provenienţei banilor.

Parretti şi Fiorini i-au mărturisit lui Craxi că aveau nevoie de o „intervenţie la nivel înalt" pe lângă Credit Lyonnais. Fiorini a consemnat în declaraţia scrisă că fostul prim-ministru le-a sugerat să lege afacerea MGM de o negociere comercială importantă aflată în acel moment în desfăşurare între guvernele Italiei şi Franţei. Guvernul francez încerca să convingă guvernul italian să achiziţioneze trenuri de mari viteză de la furnizori francezi, în detrimentul celor germani. Craxi i-a sugerat lui Parretti să-i facă o nouă vizită prietenului său, ministrul de externe DeMichelis, pentru a-l îndemna să facă presiuni asupra lui Lorenzo Necci, preşedintele consiliului de administraţie al societăţii italiene a căilor ferate, o firmă de stat, pentru a condiţiona cumpărarea trenurilor de mare viteză franţuzeşti de un tratament preferenţial acordat de Credit Lyonnais lui Parretti şi lui Fiorini.

Fiorini a mai pretins în declaraţia scrisă că, după întrevedere, a înmânat cecul de 600 de milioane de lire italiene trezorierului Partidului Socialist, Vincenzo Balsamo, căruia i-a cerut să-i amintească lui Craxi de conversaţia avută.

Parretti a luat masa cu DeMichelis la restaurantul Hotelului Piaza, din apropiere, şi l-a rugat să „intervină" în favoarea realizării unei înţelegeri bazate pe reciprocitate care să condiţioneze banii pentru căile ferate de cei pentru afacerea MGM. I-a dat certificatul de 200 de milioane de lire secretarei lui Gianni DeMichelis.

„Sunt sigur", avea să menţioneze ulterior Fiorini în declaraţia scrisă „că domnul DeMichelis l-a sunat pe preşedintele companiei italiene de căi ferate pentru a-l instrui să sublinieze interesul Italiei în preluarea controlului MGM de către nişte cetăţeni italieni, cât şi aprecierea pe care autorităţile decidente în afacerea cu trenurile de mare viteză ar putea să o manifeste faţă de eventualul sprijin acordat de Credit Lyonnais în acest sens".

La puţin timp după aceasta, guvernul italian a recurs la Credit Lyonnais şi la Haberer pentru a finanţa consorţiul format în vederea derulării afacerii cu trenurile de mare viteză.

Parretti şi Fiorini s-au deplasat la Nisa, la casa de weekend a lui Georges Vigon, pentru a-l informa asupra desfăşurării evenimentelor. Vigon a sugerat o întâlnire cu Alexis Wolkenstein, şeful său, directorul general responsabil cu afacerile internaţionale la Credit Lyonnais, care îi raporta direct lui Haberer şi spera să-i succeadă cândva la conducerea băncii. Era convins că Wolkenstein va fi încântat de ocazia de a se face remarcat în ochii guvernului care urma, într-o bună zi, să numească noul preşedinte al Credit

Lyonnais. Parretti şi Fiorini au aranjat o întâlnire între ministrul de externe italian DeMichelis şi Wolkenstein.

Până în octombrie 1990, Parretti şi Fiorini îi plătiseră lui Kirk Kerkorian 353 de milioane de dolari. Cu câteva luni înainte de expirarea termenului-limită propus de Kerkorian, erau nevoiţi să mai facă rost de alte 900 de milioane şi mai aveau puţine surse de finanţare legale. După ce retrăsese oferta de 650 de milioane, Time Warner se decisese să pună la bătaie o sumă mult mai modestă, de numai 125 de milioane, pentru drepturile de distribuţie pe casete video a filmelor MGM. Turner Broadcasting a avansat 200 de milioane pentru plata drepturilor de difuzare la televiziune a 1 000 de pelicule MGM pe care încă nu le achiziţionase. în total, lui Parretti şi lui Fiorini le mai lipseau 600 de milioane de dolari.

La sugestia lui Dino de Laurentiis, Parretti i-a solicitat ajutorul lui Marvin Davis, magnatul petrolului care vânduse 20th Centrury Fox lui Rupert Murdoch, dar rămăsese un jucător important la Hollywood. După o întrevedere neconcludentă la casa de weekend de la Palm Springs a lui Davis, şoferul acestuia i-a condus cu maşina la aeroport pe Parretti şi pe cei doi asociaţi ai săi. „Ce tip idiot", a comentat Parretti pe drum, în limuzină. „Nu e decât un evreu mare, gras şi prost. îi ştiţi pe evrei. Totdeauna vor să obţină ceva gratis. Dar n-o să-i meargă cu mine. O să-i fac eu să-mi mănânce din palmă."

în lunea de după weekend, Parretti şi-a făcut apariţia în biroul impunător al lui Davis de la etajul 28 al unui zgârie-nori din cartierul Century City, Los Angeles. „O să-ţi dau o lecţie", I-a întâmpinat Davis. „îl mai ţii minte pe şoferul care v-a condus la aeroport? Vorbeşte italiana. Şi a înţeles tot ce aţi discutat." Bărbatul cel solid a făcut apoi un gest elocvent spre ferestrele din geam turnat care dădeau spre ocean. „Ascultă", a continuat, „ai două variante. Fie dispari din biroul meu în treizeci de secunde, fie te arunc pe fereastră". Parretti s-a făcut nevăzut.

între timp, presat de necesitatea obţinerii unor noi împrumuturi, Fiorini lucrase intens în acea vară la o aparentă creştere a credibilităţii şi a eligibilităţii financiare a vastului său holding elveţian, Şasea, prin intermediul căruia spăla bani şi susţinea totodată, parţial, constituirea imperiului Parretti-Fiorini. Ridicase 340 de milioane de franci printr-o ofertă de titluri de creanţe Şasea la Bursa de Valori din Geneva. La prima vedere, investitorii se arătaseră interesaţi şi se repeziseră să achiziţioneze titlurile, contribuind astfel la prosperitatea Şasea, chiar în perioada în care Parretti şi Fiorini făceau oferte de preluare a MGM. în realitate, Şasea era înglodată în datorii, îşi falsifica bilanţurile şi achiziţionase ea însăşi, în secret, 88% din titluri prin intermediul unei filiale

olandeze, folosindu-se de inginerii financiare pentru a da impresia că firma se bucura de sprijin public.

În această situaţie, având numai câteva zile la dispoziţie şi în spate o Şasea „sănătoasă", Parretti şi Fiorini au atacat, printr-o serie concertată de înşelătorii, Credit Lyonnais, în încercarea de a obţine împrumuturi cu care să acopere diferenţa de bani. Detaliile acestei manevre sunt cunoscute din examinarea unei depoziţii prezentate în faţa marelui juriu. Parretti a anunţat CLBN că Fininvest, imperiul media al lui Silvio Berlusconi, va investi 50 de milioane de dolari în afacerea MGM. (De fapt, nu se cunoaşte dacă Berlusconi avea sau nu intenţia de a investi sau doar i-a permis lui Parretti să se folosească de aşa-zisa sa implicare pentru a câştiga încrederea altora.) Invocând numele Şasea şi Fininvest, Parretti a obţinut de la Reteitalia, o altă companie media italiană, promisiunea unei plăţi de 168 de milioane de dolari pentru drepturile de difuzare la televiziune şi în sistem *„pay-per-view“* (plată-pe-vizionare) a materialelor MGM în Italia şi în Spania. Ceea ce nu a dezvăluit Parretti a fost înţelegerea secretă prin care Pathe Commnuications se angaja ca, la cererea Reteitalia, să returneze cea mai mare parte a fondurilor primite în termen de un an de la perfectarea contractului.

Mai important ca orice, Parretti a afirmat că firma-mamă şi „bunică“ a lui Pathe Communications - Melia şi Comfinance - ambele companii-fantomă controlate de el, vor majora capitalul Pathe cu până la 350 de milioane de dolari. A „uitat“ însă să menţioneze că nici Melia şi nici Comfinance nu dispuneau de lichidăţi suficiente pentru astfel de investiţii.

Pentru a ascunde faţă de banca centrală a Olandei rolul tot mai însemnat jucat de Credit Lyonnais în această afacere, ca şi faptul că instituţia financiară franceză era perfect conştientă de slăbiciunile firmelor Comfinance şi Melia, Florio Fiorini şi-a atras ajutorul lui Jean-Rene Bickart, al doilea mare acţionar la Şasea şi membru al familiei Seneclauze, unul dintre cei mai vechi clienţi ai Credit Lyonnais. A recurs apoi la o tranzacţie frauduloasă deosebit de complicată, de genul acelora în care ajunsese expert, mascând un banal împrumut bancar sub aparenţa unei investiţii de capital. Aşa se estimează că a obţinut alte circa 150 de milioane.

Cu aceşti bani, plus mai multe angajamente exigibile sau false, precum cele ale Fininvest şi Reteitalia, şi beneficiind de „succesul" ofertei de titluri de creanţe emise de Fiorini în acea vară, pe data de 1 noiembrie Parretti a cerut CLBN şi Credit Lyonnais din Paris să-i împrumute suma necesară pentru a încheia afacerea MGM. A promis că va rambursa creditul „punte" mai târziu, când va încasa

banii de la Fininvest, Reteitalia şi ceilalţi investitori.

Personalul Diviziei de împrumuturi pentru Industria de Divertisment (EBD) din cadrul CLBN s-a opus continuării finanţării lui Parretti. Numai că Parretti nu avea nevoie de sprijinul EBD şi nici nu-i mituise pe funcţionari, îi unsese, în schimb, pe Georges Vigon, pe Jacques Griffault şi pe Jean-Jacques Brutschi, cu care se afla, de la sfârşitul lui octombrie, în contact permanent. Banii de la Bickart făceau parte din cele circa 550 de milioane de dolari, bani împrumutaţi în ultima clipă, o schemă agreată de cei trei bancheri corupţi - Vigon a dat aprobarea finală de la Paris - pentru ca Parretti şi Fiorini să încheie afacerea MGM. în total, italienii împrumutaseră cel puţin 76% din cele 1,3 miliarde, preţul de achiziţie al MGM, de la Credit Lyonnais, în mare parte în secret, pentru a înşela vigilenţa autorităţilor franceze şi olandeze însărcinate cu supravegherea instituţiilor bancare.

Preluarea de către Giancarlo Parretti şi de către Florio Fiorini a Metro- Goldwyn-Mayer s-a perfectat pe 1 noiembrie 1990 la Los Angeles. Directorii executivi ai MGM au destupat la petrecere sticle de şampanie şi au plimbat prin studiouri un leu în valoare de 400 de lire sterline. *„Nori me mangia!“* („Ai grijă să nu mă mănânce!"), a ţipat Parretti înfricoşat. într-un comunicat de presă, el afirma că şi-a stabilt ca ţel „transformarea MGM în cel mai puternic grup de comunicaţii euro-american din anii ’90".

Aproape imediat, Parretti a trecut la jefuirea sistematică a studiourilor. A concediat majoritatea funcţionarilor financiari şi şi-a numit fiica, Valentina, în vârstă de 21 de ani, într-o poziţie importantă în cadrul departamentului. Femeile de care se înconjurase şi în trecut erau, deseori, văzute făcându-i vizite în birou după-amiaza, şi din spatele uşilor închise răzbăteau sunete care dădeau de înţeles că înăuntru se făcea sex.

CLBN a continuat să se poarte cu aceeaşi largheţe. La începutul lui 1991, i-a împrumutat încă 97 de milioane de dolari.

Distracţia n-a ţinut însă mult. Prăduite şi aduse pe marginea prăpastiei din cauza datoriilor acumulate, studiourile MGM nu mai erau decât o navă plutind în derivă. întregul edificiu era atât de şubred, încât, pentru a se prăbuşi, nu a fost practic nevoie decât de intervenţia unui singur om, un avocat abil din Los Angeles pe nume Stephen Chrystie, care a demontat eşafodajul complicat al împrumuturilor şi escrocheria de tip Ponzi pe baza cărora Parretti şi Fiorini îşi construiseră „imperiul".

De-a lungul anilor, Chrystie făcuse bani frumoşi forţând falimentul companiilor care nu-şi plăteau creditorii. în luna martie, mai mulţi clienţi I-au informat că MGM le datora bani pe care refuza

să-i achite - în total, circa 18 milioane de dolari. Aidoma multor avocaţi şi directori înaintea sa, Chrystie a solicitat şi a obţinut cazierul judiciar din Italia al lui Parretti. Imediat, a înaintat o plângere oficială împotriva MGM la Tribunalul Falimentelor din SUA, invocând capitolul 7 referitor la falimentul involuntar din codul federal de procedură. Totul se întâmpla la mai puţin de cinci luni după preluarea MGM de către Parretti. Dacă judecătorul avea să considere reclamaţia întemeiată, obligaţiunile de 300 până la 400 de milioane de dolari ale MGM urmau să ajungă la scadenţă în termen de 60 de zile. De asemenea, controlul asupra MGM avea să fie transferat din mâinile lui Giancarlo Parretti, Florio Fiorini şi Credit Lyonnais către un judecător sindic independent.

Când ştirea despre reclamaţia depusă de Chrystie a ajuns la urechile lui Haberer, cei doi adjuncţi ai săi tocmai reveniseră la Paris din Los Angeles, unde făcuseră planuri de reducere a datoriei MGM. Haberer, directorul general executiv al băncii, nu le-a lăsat timp nici să despacheteze. Francois Gille, directorul general responsabil cu finanţarea din cadrul Credit Lyonnais, şi Wolkenstein au fost nevoiţi să zboare imediat înapoi la Los Angeles pentru a face faţă crizei.

Dintre cei doi, Wolkenstein cunoştea mai bine situaţia de la MGM. Era şeful lui Georges Vigon şi supervizase, cu un an înainte, împrumuturile prin care Parretti şi Fiorini reuşiseră să preia studiourile. Tot el se întâlnise, de cel puţin două ori, cu ministrul de externe italian DeMichelis, în legătură cu afacerea MGM.

Din 1987, de când luase acel prânz hotărâtor cu Vigon în timpul Festivalului de Film de la Cannes, Parretti devenise unul dintre cei mai mari clienţi ai CLBN. Pentru Gille şi Volkenstein, nu avea însă nici o importanţă. Parretti era deja istorie.

Tot ceea ce au aflat în zilele următoare le-a întărit convingerea. în primul rând, au avut o întrevedere cu Steve Chrystie în sala de conferinţe a acestuia din Century City. Avocatul le-a pus în faţă cazierul lui Parretti. „Cum aţi putut împrumuta bani unui asemenea individ?[11], i-a apostrofat el. Vizibil nervoşi, cei doi au încercat să-şi ferească privirile de la faxul proaspăt sosit din Napoli. „E totuşi un domn“, a mormăit în cele din urmă unul din ei.

După întâlnirile cu auditorii de la MGM şi Pathe, Wolkenstein şi Gille au devenit tot mai îngrijoraţi. Au început să înţeleagă că Parretti minţise în legătură cu raportul dintre datoriile şi capitalul social al societăţilor sale, bazându-se pe împrumuturile secrete obţinute de la Credit Lyonnais. De asemenea, minţise şi în declaraţia oficială înaintată la SEC cu privire la tranzacţia Cinema V din 1989, în care 184 de milioane de dolari împrumutaţi fuseseră prezentaţi ca aport de capital, precum şi în notificarea fuziunii, unde

creditul oferit de aceeaşi bancă era echivalat cu o investiţie de capital făcută de el şi de Fiorini. Experţii contabili i-au avertizat pe Gille şi pe Wolkenstein că rapoartele privind achiziţionarea MGM înaintate de Pathe la SEC trebuiau revizuite fără întârziere.

Şi Alan Ladd Jr. îşi pierduse încrederea în Parretti. Le-a spus oamenilor de la Credit Lyonnais că Parretti era un adevărat dezastru şi s-a oferit să preia conducerea MGM pentru un bonus de un milion de dolari, pe lângă salariul de 3,3 milioane.

Gille şi Wolkenstein I-au informat pe Parretti că banca era dispusă, în continuare, să împrumute MGM cu alte milioane pentru a-i împiedica falimentul şi punerea sub supravegherea unui judecător sindic independent, cu condiţia să cedeze controlul companiei. Parretti a fost de acord să renunţe la poziţia de director general executiv la MGM, dar a insistat să rămână în comitetul director. După ce iniţial s-a împotrivit, a convenit în cele din urmă să fie înlocuit şi la conducerea Pathe Communications de către vechea sa cunoştinţă, Cesare DeMichelis, fratele lui Gianni. Bancherii au elaborat o „convenţie privind administrarea firmei" prin care Ladd a fost pus la adăpost de eventualele intervenţii ale lui Parretti.

Credit Lyonnais urma să împrumute MGM cu alte 145 de milioane de dolari în scopul finanţării deficitului de lichidităţi de un milion de dolari pe zi. în schimbul retragerii reclamaţiei de către Chrystie, acordul prevedea rambursarea prin plata forfetară, înainte de termen, a datoriilor către clienţii acestuia. Ca garanţie a împrumutului, banca avea să preia votul majoritar asupra acţiunilor deţinute de Pathe la MGM.

Acordul a fost semnat pe 15 aprilie 1991. Pentru a-şi dovedi buna-credinţă, Parretti a oferit tuturor participanţilor o cină udată cu şampanie.

Dar, a doua zi după intrarea în vigoare a înţelegerii, i-a trimis lui Ladd o notă în care îi cerea să fie informat, în calitate de acţionar majoritar al MGM, asupra tuturor deciziilor importante în cadrul unor întrevederi săptămânale. Ladd a răspuns, la rândul său, cu o notă în care îi amintea că el era şeful. Parretti a contracarat cu o altă notă şi, curând, firma s-a înglodat într-un război civil al declaraţiilor scrise belicoase care a slăbit-o şi mai mult şi a văduvit-o de o administrare eficientă.

Spre sfârşitul lunii mai, banca s-a văzut nevoită să caute alternative pentru a scoate MGM din impas. L-a recrutat pe Charles Meeker, avocatul de la White & Case care se ocupase cu succes de retragerea plângerii lui Steve Chrystie, oferindu-i postul de preşedinte. Meeker nu a reuşit însă decât să intermedieze schimbul de scrisori dintre Ladd şi Parretti, contribuind cu propriile note la

debandada generală şi înfuriindu-1 teribil pe Parretti. Joi, 6 iunie, Parretti I-a avertizat la Paris pe Meeker (pe care îl striga „Meekers"[1]): „Meekers, să-ţi intre bine în cap, eu nu sunt în toate minţile... Vreau să înţelegi că sunt un tip periculos. Sunt foarte periculos, înţelegi, Meekers? Nu te pune cu mine“. Bancherii au luat în serios zvonurile privind comportamentul violent al lui Parretti şi posibilele sale conexiuni cu lumea interlopă şi au început să-şi ţină întrunirile sub pază armată.

Pe 14 iunie, Parretti a convocat o şedinţă a consiliului de administraţie al MGM în Los Angeles. Ladd şi Meeker au boicotat întâlnirea. Directorii prezenţi - cu toţii, aliaţi ai lui Parretti - au aprobat o serie de „rezoluţii" care aveau drept scop revocarea măsurilor cuprinse în „convenţia privind administrarea firmei", impusă de bancă în aprilie şi pe care Parretti susţinea acum că o semnase „cu pistolul la tâmplă".

În aceeaşi noapte, Parretti a zburat la Paris şi sâmbătă a avut o întrunire tensionată cu Gille şi cu Wolkenstein. A fost picătura care a umplut paharul. Luni, 17 iunie, invocând drepturile stipulate prin convenţia din aprilie, banca a preluat controlul MGM, I-a îndepărtat pe Giancarlo Parretti din companie şi i-a intentat proces la Tribunalul Comercial din Delaware, statul american în care este înregistrată societatea MGM.

Între timp, Charles Meeker a solicitat sprijinul FBI şi SEC, ambele agenţii declanşând investigaţii privitoarea la Parretti şi la modul în care administrase MGM. Meeker I-a angajat şi pe agentul special care lucrase ca şef al biroului FBI din Los Angeles, pensionat între timp, pentru a cerceta în detaliu situaţia firmei.

Dezvăluirea poziţiei Credit Lyonnais ca proprietar *de facto* al celor mai celebre studiouri de film din lume, după ani întregi de afaceri derulate de bancă în secret cu doi magnaţi italieni cu reputaţie dubioasă, a făcut senzaţie în acea vară în presa franceză. Ministerul francez de externe şi diverşi deputaţi din Adunarea Naţională au început să facă presiuni tot mai mari asupra băncii, cerându-i să dea publicităţii detaliile privind legăturile cu Parretti şi cu Fiorini. Jean-Yves Haberer, un ins extrem de rezervat, s-a văzut pus în situaţia extremă de a emite comunicate de presă în apărarea băncii. A încercat să împace şi capra, şi varza. Pe de-o parte, I-a învinovăţit pe Georges Vigon pentru împrumuturile acordate lui Parretti fără a ţine cont de instrucţiunile contrare primite din partea conducerii. Pe de altă parte, s-a plâns că banca era victima unei campanii de dezinformare. Referindu-se la zvonurile, deja larg

---

I De la *meek,* în engleză, „sfios, împăcuitor, blând" (n.tr.)

răspândite, care circulau pe seama trecutului lui Parretti,
Haberer a afirmat că nici un guvern din lume nu produsese vreo dovadă de natură să ducă la declararea lui Parretti persoană indezirabilă. N-a suflat însă nici o vorbă despre modul în care i-a mituit Parretti pe diverşi funcţionari ai băncii şi nici despre afacerea cu trenurile de mare viteză.

Credit Lyonnais a anunţat că Georges Vigon se pensionase înainte de termen şi că lui Jean-Jacques Brutschi îi fuseseră trasate alte sarcini, în Asia de Sud-Est. Nu s-a menţionat numele lui Jacques Griffault, dar şi acesta a fost trecut pe linie moartă.

În timp ce Credit Lyonnais făcea cercetări detaliate pentru clarificarea cuantumului pierderilor suferite, relaţiile dintre bancă şi clienţii săi de la Hollywood au trecut rapid de la abuz, înşelăciune şi mită pe terenul unor lupte intense în instanţă. Banca şi Parretti s-au dat reciproc în judecată, atât în Delaware, cât şi în California, pe tema preluării corecte sau nu de către bancă a controlului asupra MGM. Banca şi Kirk Kerkorian s-au dat reciproc în judecată, atât la tribunalul federal, cât şi la cel statal din Los Angeles, pe tema posibilităţii ca banca să-i fi escrocat pe Kerkorian, respectiv a eventualei responsabilităţi a lui Kerkorian faţă de situaţia financiară de la MGM din momentul în care vânduse compania. Banca şi câţiva dintre clienţii săi mai mici de la Hollywood, printre care Hemdale, Epic şi un fost director de la Film Accord, s-au învinovăţit reciproc pentru dificultăţile financiare cu care se confruntau aceste firme.

Tribunalul Comercial din Delaware a considerat justificată preluarea MGM de către Credit Lyonnais. Judecătorul I-a acuzat pe Parretti de mărturie mincinoasă. La rândul său, Parretti a acuzat banca de coruperea lui Fiorini în vederea comiterii de sperjur.

Procesul intentat de Parretti în California împotriva Credit Lyonnais, precum şi confruntările judecătoreşti dintre bancă şi Kerkorian, respectiv Epic Pictures, aveau să se întindă pe o perioadă mai îndelungată.

Fortune a intrat în posesia mai multor depoziţii prezentate în faţa marelui juriu. Într-unele dintre acestea, avocaţii lui Kerkorian încearcă diverse metode de abordare, inclusiv sarcasmul, pentru a-i prinde pe bancheri pe picior greşit. Iată un schimb de replici între avocaţi şi Frangois Gille:

-Domnule Gille, cunoaşteţi faptul că, în prezent, se desfăşoară în California un proces în care domnul Vigon este acuzat că a primit mită două milioane de dolari, într-un cont deschis în Canada, pentru facilitarea unui împrumut acordat de CLBN unei companii pe nume Film Accord?... Aţi făcut cumva vreo investigaţie internă pentru a vedea dacă acuzele sunt întemeiate?

-Nu.

-Şi nu aveţi nici o intenţie în acest sens?

-încă nu am luat o decizie.

-Totuşi, sunteţi probabil şi dumneavoastră curios, nu-i aşa?

-Vă mulţumesc pentru recomandare.

Avocaţii l-au întrebat pe Gille şi la cât se ridica datoria MGM, conform registrelor contabile ale băncii.

-Datoria se cifrează, cred, la circa 1,1 miliarde de dolari, a răspuns Gille.

-Şi cât anume aţi reuşit să recuperaţi din această sumă?

-Pentru moment, nimic.

Unde anume au dispărut cele peste două miliarde de dolari acordate de Credit Lyonnais ca împrumut lui Parretti şi lui Fiorini? Potrivit cercetărilor întreprinse de fostul agent FBI Lawrence Lawler, Parretti şi-a însuşit fraudulos, direct sau indirect, în jur de 100 de milioane de dolari de la MGM şi Pathe Communications. Mai mult de un miliard a ajuns la Kirk Kerkorian, care a rambursat CLBN un mic procent din sumă pentru a rezolva litigiul dintre ei. O mare parte din restul banilor a fost folosită pentru a administra Pathe Communications între 1987 şi 1991 şi pentru a acoperi pierderile operaţionale înregistrate de MGM în cele opt luni cât s-a aflat în proprietatea lui Parretti. Nici măcar cheltuirea unui singur dolar nu s-a putut justifica nici până în ziua de astăzi. De asemenea, nu se ştie dacă funcţionarii băncii au beneficiat cu adevărat de mitele primite. în mărturia sa, Jacques Griffault a declarat că a păstrat certificatele de acţiuni de la 21st Century Distribution încuiate într-un sertar acasă. Jean-Jacques Brutschi a susţinut că „s-a debarasat" de certificate în momentul când s-a mutat cu serviciul. Nu are importanţă: oricum, 21st Century se află, în prezent, din nou în faliment. Şi valoarea lucrărilor de artă făcute cadou de Parretti bancherilor este pusă sub semnul îndoielii. Unul dintre numeroşii avocaţi pledanţi în afacerea Parretti-Credit Lyonnais a comparat-o cu *Cartierul chinezesc,* filmul lui Roman Polanski în care ambiguităţile aştern un văl peste fapte, aşa încât spectatorul nu află cu certitudine ce anume s-a întâmplat până la sfârşitul peliculei.

Pe 5 mai 1997, somptuosul sediu central din Paris al Credit Lyonnais, un edificiu masiv în stil Empire, a fost devastat de un incendiu de amploare.

EPILOG

MGM a pierdut aproape 1,7 miliarde de dolari din 1992 până în 1996, când Credit Lyonnais a reuşit, în cele din urmă, să vândă studiourile aflate atâta timp în derivă şi în dispută. Cumpărătorul? Nimeni altul

decât Kirk Kerkorian, devenit, contra sumei de 1,3 miliarde, pentru a treia oară proprietarul MGM. L-a revândut în 2004 pentru 5 miliarde unui consorţiu format din Sony, marele operator de cablu american Comcast şi câteva fonduri de investiţii.

Neregulile de la MGM nu au fost decât o parte dintr-o serie lungă de împrumuturi păguboase care aproape că au dus Credit Lyonnais la faliment. Guvernul francez a intervenit, oferind garanţii, şi, în 1999, banca a fost privatizată. în 2003, a fost achiziţionată de Credit Agricole, altă instituţie financiară franceză. Şasea, holdingul deţinut de Florio Fiorini, şi-a declarat în 1991 falimentul, cel mai mare din istoria Elveţiei, în care Credit Lyonnais a figurat printre cei mai de seamă creditori. Fiorini a fost condamnat în Elveţia pentru faliment şi pentru fraudă. în 1997, Jacques Griffault de la Credit Lyonnais a pledat vinovat în procesul deschis în Italia pentru falimentarea Şasea.

Chiar şi după ce a pierdut controlul asupra MGM, Parretti a continuat să trăiască ca un magnat de Hollywood. La sfârşitul anului 1996, a fost condamnat pentru sperjur şi pentru falsificarea dovezilor în procesul intentat în 1991 la Tribunalul Comercial din Delaware prin care Credit Lyonnais preluase MGM. A fugit din SUA înainte de pronunţarea sentinţei.

Justiţia şi-a urmat cursul chiar şi în absenţa lui Parretti. în 1997, într-un proces civil intentat de Credit Lyonnais, un judecător de la Curtea Superioară din California a stabilit un prejudiciu datorat băncii în sumă de 1,5 miliarde de dolari. Evident, nimeni nu se aştepta ca Parretti să plătească, dar verdictul a produs o oarecare satisfacţie morală, la fel cum au făcut şi condamnarea sa la patru ani de închisoare şi plata unei amenzi de 165 000 de dolari pentru corupţie, sentinţă pronunţată in absentia, *doi ani mai târziu, în Franţa.*

în 1999, Parretti şi Fiorini au fost luaţi în custodie în apropiere de Orvieto, în baza unui mandat de extrădare emis în SUA pentru 55 de capete de acuzare, printre care conspiraţie şi fraudă. Deşi considerat complice, Credit Lyonnais nu a fost pus sub acuzare, dar a fost obligat să plătească guvernului federal american o amendă de 4 milioane de dolari. în 2001, Fiorini a acceptat să fie extrădat din Italia şi a pledat vinovat pentru acuzaţiile de conspiraţie, fraudă cu titluri de valoare şi raportări false către SEC. A primit o condamnare de 41 de luni de detenţie, o amendă de 100 000 de dolari şi interdicţia de a intra în SUA timp de zece ani. Ca parte a aranjamentului negociat de avocaţii săi cu procurorii, Fiorini a revenit în Italia, unde îl aşteaptau mai multe procese penale, înainte de a-şi ispăşi pedeapsa în SUA. în prezent, se află în Italia.

Şi Parretti este în Italia, unde i s-au intentat mai multe procese.

După pronunţarea tuturor sentinţelor în aceste acţiuni legale, va fi extrădat în SUA.

MARELE KOZLOWSKI

Excesele Imperiului Roman strămutate în New Hampshire **de**

NICHOLAS VARCHAVER

18 noiembrie 2002

ÎN ANII 1990, GIGANTUL INDUSTRIAL TYCO INTERNATIONAL a captat interesul analiştilor de pe Wall Street printr-o serie de achiziţii derulate - aparent - cu multă abilitate de către directorul general executiv Dennis Kozlowski. Dar, în 1999, au început să iasă la iveală practici contabile dubioase, iar valoarea acţiunilor Tyco a avut de suferit. Cercetat penal în statul New York sub acuzaţia de evaziune fiscală la plata taxelor aferente cumpărării unor lucrări de artă, Kozlowski a fost nevoit să demisioneze în 2002. Curând, o anchetă mai amplă a dezvăluit cheltuielile enorme făcute de Kozlowski din banii companiei, în numai câteva luni, Kozlowski şi directorul său financiar, Mark Swartz, au fost condamnaţi pentru prejudicierea Tyco cu sute de milioane de dolari.

Midas a rămas în istorie din cauza aurului. Elvis avea o pasiune pentru Cadi- llacuri. Iar Dennis Kozlowski, pentru... perdelele de duş.

Da, până la urmă, la asta se reduce totul. Uitaţi de nume precum Enron şi WorldCom. Peste 25 de ani, atunci când americanii se vor gândi la marile scandaluri corporatiste de la începutul secolului XXI, mai mult ca sigur că nu-şi vor aminti decât câteva lucruri extrem de vagi.

Le va rămâne însă în memorie indivul acela chel cu perdele de duş în valoare de 6 000 de dolari. Şi poate suportul de umbrele în formă de căţel, pentru care a plătit 15 000 de dolari. Şi scandaloasa petrecere de 2,1 milioane de dolari organizată în Sardinia de fostul director general executiv al Tyco la a patruzecea aniversare a soţiei, unde invitaţii au avut parte de un tort imens cu sâni explozivi şi de o sculptură în gheaţă după *David* al lui Michelangelo din al cărei organ, în vremuri vechi şi mai normale acoperit de o modestă frunză, votca Stolichnaya curgea în valuri.

Prin comparaţie, Jeff Skilling şi Ken Lay[1] par nişte mici copii. Puşi la zid supuşi oprobriului, nu s-au aflat totuşi, precum Kozlowski, în situaţia de a-şi vedea fotografia tronând pe prima pagină din *New York Post* sub titlul gigantic „Guiţ, guiţ".

Povestea lui Kozlowski pare să aibă toate ingredientele unei tragedii greceşti. A provocat atâta emoţie pentru că are la bază un vechi sentiment uman - lăcomia (împinsă până la rapacitate). Multe dintre infracţiunile de care a fost acuzat, ca, de exemplu, ingineriile puse la cale pentru evitarea plăţii taxelor la achiziţia unor opere de artă, nu sunt străine americanilor. Americanul de rând se rezumă însă la a trece frontiera interstatală pentru a economisi câţiva bănuţi la un cartuş de ţigări şi nu trimite cu vaporul containere goale spre New Hampshire pentru a se sustrage de la plata unor taxe de un milion de dolari la cumpărarea unui Monet sau Renoir. Dar cine suntem noi să despicăm firu-n patru?

Şi totuşi, tocmai amploarea acţiunilor lui Kozlowski este de natură să-ţi taie răsuflarea, şi aceasta indiferent de verdictul final în procesele intentate împotriva sa. Aşa se explică de ce un om care, nu cu mult timp în urmă, era considerat un Jack Welch[2] al vremurilor noi este privit acum drept un soi de copil din flori al lui Gordon Gekko[3] şi al lui Caligula. Este dovada supremă că nimic nu este mai excesiv ca excesul.

Adevărul este că perdelele de duş de 6 000 de dolari sunt o chestiune secundară. Un apropiat al lui Kozlowski a mers până acolo încât a afirmat că obiectele cu pricina, cu ciucuri roşu cu auriu şi drapate în formă de „baldachin", nu erau, de fapt, perdele de duş, ci o „cuvertură de perete" care i-ar fi permis lui Kozlowski să mascheze finisajele de proastă calitate, pentru a nu mai arunca 50 000 de dolari pe renovări. (Şi, cine ştie, poate că, la urma urmei, omul nu dorea decât să economisească bani.) A, şi de ce să nu-i acordăm credit şi când vine vorba despre coşurile de gunoi aurite de 2200 de dolari sau de umeraşele de 2 900 de dolari, bani plătiţi de Kozlowski din fondurile Tyco?

Putem însă bănui că pe terenurile cu preţuri exorbitante din Squam Road, Nantucket - acolo unde Kozlowski are în proprietate o casă de cinci milioane de dolari mai mulţi directori generali executivi locuiesc în vile cu umeraşe valorând o sumă din patru cifre bucata. Problema nu este *l'objet* în sine, ci modul în care aceşti moguli au pus mâna pe banii cu care să-i achite. Kozlowski, care a refuzat să ne acorde un interviu pentru acest articol, nu este acuzat de cheltuieli nesăbuite - dacă a cheltui fără cap ar fi considerată o infracţiune, atunci ar trebui să aibă, într-adevăr, mari probleme -, ci de complicitate cu directorul său financiar, Mark Swartz, pentru prejudicierea Tyco International cu 170 de milioane de dolari (sau 600

I Directorul executiv, respectiv directorul operaţional al Enron, anchetaţi şi condamnaţi în 2006 pentru fraudă (n.tr.)

de milioane, dacă includem aici şi presupusa vânzare ilegală de acţiuni ale companiei).

Prietenii lui Kozlowski se arată uimiţi, chiar şocaţi de ideea că acesta este acuzat că şi-ar fi însuşit sume necuvenite. Nu ne putem însă aştepta din partea lor să admită că au ştiut dintotdeauna că amicul lor era capabil de fraude de sute de milioane. Şi tot ei vor invoca în apărarea lui Kozlowski nenumărate acte de generozitate faţă de diverse fundaţii de caritate şi alte cauze la fel de nobile.

Poate că astfel de exemple nu ar fi cele mai bune dovezi ale caracterului său frumos, având în vedere că Tyco l-a acuzat că nu a respectat prevederile bugetului de cheltuieli, alocând 106 de milioane de dolari din dividende acţiunilor de caritate, ceea ce l-ar transforma pe Kozlowski într-un soi de Robin Hood modern. Sigur, a lua de la bogaţi pentru a da săracilor pare
o idee lăudabilă în sine - deşi poate mai puţin îmbucurătoare pentru propriii acţionari, mai ales când te foloseşti de o parte din şilingi pentru a da petreceri grandioase în pădurea Sherwood[I].

Kozlowski s-a înfruptat din bonificaţiile companiei cu o râvnă remarcabilă. Robert Monks, membru al consiliului de administraţie al Tyco între 1985 şi 1994, îşi aminteşte cum, în vara lui 2000, i-a solicitat o întrevedere lui Kozlowski cu scopul de a-i cere bani pentru finanţarea unor seminarii pe probleme de conducere corporatistă. întâlnirea de la sediul Tyco din New Hampshire s-a dovedit scurtă. „Mi s-a părut cam ciudat că Dennis nu m-a invitat la masă“, a declarat Monks. „Pe urmă m-am gândit că e un tip ocupat. Dennis m-a întrebat «De ce sumă ai nevoie?» Iar eu i-am răspuns «Patru milioane de dolari». «OK. O să-ţi dau eu două milioane şi firma încă pe atât», a zis el. Şi asta a fost tot. în viaţa mea n-am obţinut de la o singură persoană patru milioane, şi încă într-un timp atât de scurt.“

Ce mai exemplu de conducere corporatistă! Remarcaţi însă cu câtă uşurinţă deschidea fostul director general executiv al Tyco băierele pungii companiei. Psihologii amatori ar fi tentaţi să sugereze că Marele Kozlowski se considera un soi de monarh divin, îndreptăţit să reverse cu generozitate câte ceva din avuţia firmei asupra oricărui solicitant merituos. Evident, noi nu vom da curs unor asemenea speculaţii. Şi totuşi... pentru Kozlowski, Tyco părea să fie doar o extensie a propriei persoane, echivalentul corporatist al celebrei fraze rostite de Ludovic al XlV-lea: *„L'etat, c'est moi“*.

DE LA MODESTIE LA OPULENŢĂ

înainte de a fi condamnat, Kozlowski dobândise o binemeritată reputaţie de director general executiv răsplătit regeşte de o

I Locul în care stăteau ascunşi Robin Hood şi oamenii săi. (n.tr.)

companie relativ necunoscută, dar cu acţiuni în creştere la bursă. Puţini îşi amintesc însă că, în urmă cu numai câţiva ani, Kozlowski era un director general executiv cu salariu modest la aceeaşi companie relativ necunoscută, dar cu acţiuni în creştere la bursă.

într-adevăr, până prin 1997 Kozlowski părea un model de cumpătare. Articolele apărute la acea vreme în presă făceau referire nu numai la numărul „moderat" de angajaţi din Tyco, ci şi la retribuţia mică pe care o primea Kozlowski. în aprilie 1997, *The Wall Street Journal* remarca pe un ton aprobator că „salariul de un milion de dolari al domnului Kozlowski a rămas neschimbat de patru ani. Iar membrii comitetului director i-au limitat bonusurile la un milion pe an... Tyco nu i-a oferit opţiuni de cumpărare a acţiunilor, deşi are dreptul ca salariat la un număr restrâns de acţiuni, în funcţie de performanţele companiei... în plus, nu i s-au acordat privilegiile obişnuite pentru un director general executiv, precum calitatea de membru în anumite cluburi, consultanţă pentru investiţii personale pe termen lung sau asigurare medicală postpensionare. Uneori, îşi pilotează avionul personal pentru călătorii în interes de afaceri, fără a-şi deconta cheltuielile la Tyco. «îmi place să evit să fac cheltuieli în firmă ori de câte ori pot», declară domnul Kozlowski".

Acela, după cum s-a văzut, a fost anul în care Tyco a fuzionat cu ADT, adop- tându-i programul de emitere de acţiuni către personal. Datorită şirului nesfârşit de achiziţii de firme, la acea vreme Tyco devenise un conglomerat gigant. Valoarea acţiunilor sale se majora neîncetat: din iulie 1992, când Kozlowski a preluat conducerea, până în decembrie 2001, acţiunile au atins apogeul, valoarea lor crescând de 13 ori. Dar, în aceeaşi perioadă de glorie, recompensele acordate legal lui Kowalski, cu aprobarea consiliului de administraţie şi a acţionarilor, s-au mărit de patru ori comparativ cu preţul acţiunilor.

Cel mai ciudat aspect al comportamentului lui Kozlowski, măcar pentru aceia dintre noi suficient de naivi pentru a gândi că oamenii iau bani pentru că au realmente nevoie de ei, a fost acela că a început să beneficieze din partea companiei de împrumuturi care au ajuns, în final, să totalizeze sute de milioane de dolari (pe care, pentru a fi corecţi, se cuvine a menţiona că le-a rambursat, în mare măsură) exact din momentul în care salariul său a început să crească. De exemplu, potrivit capetelor de acuzare şi notificărilor transmise de către Tyco în atenţia SEC, Kozlowski a început să se împrumute regulat în anii 1996-1997, tocmai atunci când consiliul de administraţie a aprobat majorarea semnificativă a recompenselor sale legale, de la 8,8 milioane de dolari în 1996, la 52,8 milioane în 1997. Totuşi, de-abia în 1998 şi în anul următor împrumuturile au scăpat de sub control. Astfel, se pare că în 1999 alocarea de către consiliu a unor bonusuri personale în valoare de 136,1 milioane de dolari I-a

lăsat pe Kozlowski uşor strâmtorat.

S-a lăsat cuprins de o adevărată frenezie a cumpărăturilor, făcând naveta între proprietăţile sale răspândite în New Hampshire, Florida, New York, Connecticut, Massachussetts şi Colorado. Casa din Florida, situată în Boca
Raton, pe malul canalului navigabil din apropierea ţărmului, a costat 29,8 milioane de dolari, sumă incluzând şi terenul adiacent, achiziţionat de Kozlowski pentru repoziţionarea arenei de tenis (se spune că le intra soarele în ochi jucătorilor). Apartamentul din New York City, aparţinând companiei, s-a cifrat la 30,8 milioane, cu tot cu infama perdea de duş... pardon, cuvertură de perete. Mai beneficia de trei motociclete Harley-Davidson personale, plus elicopterele şi avioanele firmei, pilotate chiar de el însuşi (Kozlowski nu era genul care să se relaxeze citind o carte). Deţinea iahtul *Endeavour* de aproape patruzeci de metri lungime, care participase, în 1934, la Cupa Americii şi pe care plătise, se zice, nu mai puţin de 20 de milioane de dolari. Numai cheltuielile de întreţinere şi cele cu echipajul se ridicau la 700 000 de dolari anual. Curând, Kozlowski avea să intre cu adevărat în lumea celor cu bani mulţi.

Până atunci, s-a mulţumit să afişeze un amestec straniu de ostentaţie şi modestie. A promis o contribuţie de 4,5 milioane de dolari din banii Tyco pentru a-şi cumpăra un loc în consiliul de administraţie al Muzeului Whitney din New York. Cu toate acestea, pare să fi evitat cercurile cu bani vechi din lumea bună din New York şi Palm Beach, cu atmosferă mult prea apăsătoare pentru el.

De fapt, în privinţa prietenilor, era categoric un tip cu picioarele pe pământ, care prefera compania oamenilor obişnuiţi, nu pe cea a directorilor. Mulţi dintre invitaţii sosiţi din Nantucket în Sardinia pentru a participa la aniversarea soţiei deţineau sau administrau mici afaceri; de pildă, unul dintre ei se ocupa de un stabiliment pe nume Spanky’s Raw Bar. „E drept că Dennis şi Karen găzduiau unele evenimentele fastuoase", a comentat unul dintre amicii lui Kozlowski, „dar lista invitaţilor era foarte cuprinzătoare şi pe ea figurau antreprenorii care le construiseră locuinţele, cei care îi poftiseră, la rândul lor, în expediţii de pescuit, grădinarii sau cei care aveau grijă de peluze şi, tot aşa, până la ultimul om cu care avuseseră de-a face".

Apariţia unor umili tovarăşi de pescuit pe celebrul iaht de patruzeci de metri poate părea surprinzătoare, dar era tipică pentru Kozlowski. La urma urmei, el însuşi avea origini modeste, fiu autodidact al unui poliţist şi al unei femei care îi proteja pe copii când traversau strada, ridicându-se prin propriile forţe din cartierul sărăcăcios din Newark în care se născuse.

în ultimă instanţă, tocmai această ascensiune incredibilă face atât de dramatică prăbuşirea lui Kozlowski. Sau poate că tragedia greacă

pe care a trăit-o constă din faptul că, în ciuda realizărilor de netăgăduit - să nu uităm că veniturile Tyco au crescut de zece ori în perioada când el s-a aflat la conducere -, pentru Kozlowski va fi aproape imposibil să evite acel tip de notorietate asociată căderii marilor lideri americani de imperii. Mai ales a celor cu perdele de duş de 6 000 de dolari bucata...

EPILOG

Primul proces în care a fost inculpat Kozlowski a început în septembrie 2003 şi s-a sfârşit după şase luni, când a fost suspendat - un jurat care a cărui mimică sugera o poziţie favorabilă apărării a primit scrisori de ameninţare. A fost rejudecat în 2005, şi Kozlowski a depus mărturie, fără a reuşi însă să convingă juriul. Atât el, cât şi Swartz au fost găsiţi vinovaţi pentru mai multe capete de acuzare, printre care prejudicii majore aduse gigantului industrial Tyco, vânzare ilegală de acţiuni şi raportări false către fisc. Kozlowski a fost condamnat la opt până la 25 de ani de închisoare, la plata unor despăgubiri de 97 de milioane de dolari către Tyco şi la 70 de milioane amendă. A *început să-şi execute sentinţa într-o închisoare de securitate medie din Marcy, statul New York, în anul 2005, şi a fost nevoit să-şi vândă casele şi iahtul pentru a restitui banii, conform verdictul pronunţat în instanţă. In noiembrie 2007, Curtea de Apel de pe lângă Tribunalul Suprem a menţinut sentinţele împotriva lui Kozlowski şi a lui Swartz. în septembrie 2008, cei doi au cerut rejudecarea procesului, de această dată la Curtea de Apel a Statului New York. Au pierdut din nou.*

Cât despre firmă, în 2006 Tyco a plătit SEC 50 de milioane de dolari pentru retragerea acuzaţiilor de fraudă contabilă. în anul următor, compania a fost nevoită să achite aproape trei miliarde de dolari ca urmare a unei acţiuni reprezentative intentate în nume colectiv de acţionari după condamnarea lui Kozlowski. (PricewaterhouseCoopers, firma care a făcut audit la Tyco, a plătit, la rândul său, investitorilor 225 de milioane de dolari.) în iunie 2007, conglomeratul s-a împărţit în trei companii publice, separând fosta unitate de electronice şi departamentul de sănătate de diviziile de securitate şi de protecţie împotriva incendiilor.

REGELE SUEDEZ AL CHIBRITURILOR

în anii 1920, Ivar Kreuger era considerat salvatorul Europei, în 1932, la numai o lună după moarte, devenise cel mai mare escroc.

de ARCHIBALD MACLEISH mai, iunie, iulie 1933

ANII 1920, IVAR KREUGER ERA CONSIDERAT salvatorul Europei. în 1932, la numai o lună după moarte, devenise cel mai mare escroc. în cele ce urmează, am condensat o serie de trei articole apărute în Fortune *despre cel care s-a visat regele mondial al chibriturilor şi care, din cauza acestui orgoliu nemăsurat, a sfârşit prin a-şi face reputaţia scrum.*

Reforma agrară din Estonia, valul de emigranţi greci şi turci, construirea de căi ferate în Peru, venirea la putere a lui Mussolini - toate aceste evenimente aparent dispersate sunt în strânsă legătură cu sinuciderea unui bărbat, într-un apartament din Paris, în martie 1932. Acel bărbat, pe nume Ivar Kreuger, a fost sufletul şi creierul din spatele a ceea ce va fi, poate, etichetat drept cel mai mare scandal financiar al secolului XX. La sfârşitul anilor 1920, la apogeul carierei, era, de departe, cel mai respectat om de afaceri din lume, iar acţiunile companiei sale, Svenska Tändstickaktiebolaget, cele mai râvnite şi mai bine vândute. Este cel care a inventat certificatele de investitor tip „B". A fost privit drept „salvatorul Europei[11] pentru împrumuturile acordate ţărilor aflate în criză de lichidităţi după Primul Război Mondial.

Kreuger şi-a clădit imperiul pe cel mai mărunt dintre lucruri: băţul de chibrit. Şi, într-adevăr, Svenska Tändstickaktiebolaget fabrica beţe de chibrit, dar era, totodată, şi o construcţie piramidală complexă prin intermediul căreia mii de investitori americani şi-au trimis banii în Europa, unde au dispărut pentru totdeauna.

Cum a fost posibil acest lucru? Bancherii săi din SUA, de la venerabila firmă bostoniană Lee, Higginson & Co., au explicat ulterior că l-au crezut pe cuvânt. Contabilii săi din SUA s-au bazat pe buna-credinţă a omologilor suedezi şi viceversa. Registrele contabile ale filialelor din străinătate ale Svenska Tändstickaktiebolaget - şi au existat sute de astfel de filiale - nu au fost solicitate
sau cercetate vreodată. Kreuger însuşi a făcut tot posibilul ca nimeni să nu poată ridica decât întâmplător şi total neconcludent vălul de pe câte un colţ al operaţiunilor sale de mare anvergură.

într-o serie de trei articole apărute în revista Fortune *în mai, iunie şi iulie 1933 - an în care i-a fost decernat şi Premiul Pulitzer pentru poezie - scriitorul Archibald MacLeish a prezentat publicului întreaga poveste a lui Ivar Kreuger. Ceea ce urmează reprezintă o versiune editată a părţii a 11-a, în care au fost incluse, pentru mai buna înţelegere de către cititori, şi câteva elemente din părţile I şi a III-a ale seriei.*

Pe 22 martie 1932, la zece zile după ce se sinucisese la Paris, Ivar Kreuger a fost înmormântat în Cimitirul de Nord din Stockholm.

Ivar Kreuger, al cărui sicriu era cu greu cărat de opt şoferi în uniformă în acea zi de 22 martie, fusese o victimă a Marii Crize, un martir al războaielor economice. Nimeni nu se îndoia de aceasta, nici *Pravda,* nici *The Economist* şi nici Donald Durant, şeful băncii de investiţii Lee, Higginson & Co.

Nu era lucru uşor să asişti la înmormântare, în timp ce o soprană suedeză înlăcrimată se chinuia să dea glas unei arii de Händel. Şi nu era uşor, acum că Ivar părăsise această lume, să prevezi viitorul afacerii sale, în care cel decedat îngropase şi opt milioane de dolari din propriile acţiuni şi obligaţiuni. Nu, nimic din toate acestea nu erau uşor de suportat. A te îndoi însă de Ivar era cu tot altceva: însemna să ignori profiturile şi măreţia la care tovarăşul de drum te făcuse părtaş în primii nouă ani de parteneriat, pentru a te concentra exclusiv asupra ultimei săptămâni din februarie şi asupra primelor două săptămâni din martie 1932.

Şi tocmai aceste trei săptămâni erau cele pe care Donald Durant era dornic să le dea uitării. Era vorba despre împrumutul de patru milioane, scadent pe 27 februarie, pe care Ivar fusese incapabil să-i restituie. Dar, desigur, asta se întâmplase pentru că banii nu sosiseră la timp din Ţara Y (Spania), iar el avea să trimită pe cineva să se ocupe neîntârziat de chestiune...

Apoi, mai erau 50 de milioane de obligaţiuni germane aparţinând firmei International Match şi care ar fi trebuit să fie depozitate într-o bancă din Germania, dar nu erau acolo. Aşa că Durant îi smulsese lui Ivar promisiunea că le va returna, iar el îi arătase fimei de contabilitate Ernst & Ernst o telegramă care confirma că obligaţiunile erau la locul lor, numai că, atunci când Ernst & Ernst şi-au trimis agenţii la banca din Berlin ca să verifice, obligaţiunile nu au fost găsite...

Pe urmă, în timpul traversării Atlanticului spre Europa, Ivar fusese nervos şi se simţise foarte rău. Şi, odată ajuns la Paris, se sinucisese. Mda, era o poveste tare complicată. Sau poate că nu...

Pe 25 martie, la trei zile după ce Durant urmărise cum sicriul din lemn de esenţă moale, acoperit de mii de flori, în care era adăpostit trupul prietenului său, dispărea în crematoriu, Comisia de Investigaţii a dat publicităţii primul său raport - un document elaborat pe un ton blând şi echilibrat, dar suficient de neliniştitor. „Rezultatele preliminare ale anchetei par să indice că poziţia companiei nu este puternică în acest moment... încă nu se poate şti cu certitudine în ce măsură alte circumstanţe au contribuit la situaţia actuală." Alte circumstanţe? Deţinătorii americani de obligaţiuni au recitit înfiguraţi pasajul. Suedezii patriotarzi au asudat, sufocaţi de gulerele lor ţepene şi înalte. Iar cei de la Lee, Higginson & Co. au trimis în mare grabă

investitorilor o scrisoare circulară în care declarau ritos, dar nu tocmai convingător, un adevăr de necontestat, şi anume „concluziile la care s-a ajuns... sunt într-un dezacord flagrant cu rapoartele publicate de companie". Chiar şi aşa, lumea era tulburată.

Frământările din 25, 26 şi 27 martie nu se bazau însă decât pe zvonuri şi pe speculaţii. De-abia după ce raportul întocmit de firma de audit Price, Waterhouse & Co. a fost citit în parlamentul suedez, pe 5 aprilie, chiar înainte de miezul nopţii, temerile au devenit realitate. Price, Waterhouse & Co. declara în fraze seci şi lipsite de echivoc că bilanţul Kreuger & Toii la data de 31 decembrie 1930 „arată un tablou cu totul fals al adevăratei situaţii financiare" şi că în registre se operaseră modificări ilegale „la cererea expresă a răposatului domn Kreuger". Continental Investment, coloana vertebrală a International Match Corporation, cu sediul în SUA, se afla în aceeaşi situaţie: contul de profit şi de pierderi fusese falsificat ani în şir. Pusă în faţa evidenţelor, firma Lee, Higginson & Co. a fost nevoită să admită, într-o nouă scrisoare trimisă investitorilor, că auditul „dovedeşte că domnul Kreuger a săvârşit la companiile sale practici frauduloase".

Începând cu 6 aprilie, suspiciunile s-au transformat în convingere. Iar convingerea a dus la acţiune. Stockholmul a ajuns, dintr-un foc, capitala financiară a lumii. Auditori şi experţi, agenţi ai unor comitete de protecţie, dar şi agenţi ai unor comitete de protecţie rivale, avocaţi din New York, oficiali ai trezoreriei germane, diplomaţi, ziarişti, romancieri, cu toţii s-au îmbarcat în trenul Nord Express din Gara Victoria[1] sau în maşinile care i-au adus hurducăind din Berlin până în capitala Suediei, un oraş cu 500 000 de suflete în care au dat peste o cu totul altă lume - un fel de paradis burghez, cu străzi curate şi liniştite, automobile puţine, un palat regal construit în stil convenţional, cu braţele lungi ale Balticii, mărginite de cheiuri îngrijite, pătrunzând adânc în oraş, cu oameni sobri şi bine îmbrăcaţi care aşteptau taxiurile stând cuminţi la coadă, nu traversau strada decât pe la interesecţii, beau bere de calitate, vin alb nemţesc sau (dacă le permitea buzunarul) vin dulce franţuzesc de Sauterne -, un oraş cu porţii generoase de mâncare la cină, între orele 5 şi 8, udate cu un pahar de şnaps şi cu cantităţi mari de peşte crud sau uscat, cârnaţi şi sfeclă murată pe post de *hors d'oeuvres* şi cele trei tipuri de vin servite deodată, fără ca doamnele să se retragă după masă, cu ceaiul servit până şi la ora 22, o lume cu clădiri moderne frumoase, în care soarele apunea pe 21 decembrie la ora 2:58, pentru ca în iunie să nu apună niciodată, un soi de amurg înstăpânindu-se jumătate din zi, cu zăpada care adăsta până în aprilie şi cu pârtii de schi chiar la

---

1 Gară şi staţie de metrou din Londra, a doua ca mărime după Waterloo din Regatul Unit (n.tr.)

ieşirea din case, o societate în câre teatrele se deschideau la ora 8 dimineaţa, filmele americane erau proiectate în limba engleză, însoţite de flashuri în suedeză, iar Greta Garbo nu era deloc iubită, o ţară în care sportul de iarnă preferat era să-i urmăreşti pe rege jucând tenis, o ţară amorală, cu oameni cinstiţi, care se supuneau poate chiar excesiv legilor, cu cea mai mare rată de copii nelegitimi din Occident, cele mai lejere norme de contabilitate şi cea mai mare doză imaginabilă de încredere reciprocă.

Şi, în timp ce creditorii, contabilii şi avocaţii dădeau buzna la Grand Hotel, poliţia îi scotocea apartamentul, descoperind documente atât de compromiţătoare, încât nu au fost date publicităţii niciodată, iar Comisia de Investigaţie îi prezenta lui Benito Mussolini un pachet de 47 de obligaţiuni garantate de guvernul italian, şi II Duce declara, cam nervos, că semnăturile de pe obligaţiuni fuseseră falsificate şi că unele cuvinte italieneşti erau greşit ortografiate.

în cele din urmă, pe 15 aprilie, lumea deja isterizată a aflat că marele magnat şi creditor al guvernelor nu era numai sinucigaş şi falit, ci şi un falsificator cât se poate de banal şi de stângace. Şi, odată cu această veste, s-a dezlănţuit iadul. La două ore după anunţ, Bjorn Prytz de la Comisia de Investigaţie a primit trei telefoane - de la ministrul german de finanţe, care cerea verificarea tranzacţiilor făcute de Kreuger în ţara sa, pentru că-l bănuia pe industriaşul suedez că ar fi făcut trafic cu ajutorul naziştilor, de la ministrul polonez, care îl bănuia pe Kreuger de mituirea fostului ministru de finanţe, Glowacki, între timp decedat, şi de la ministrul spaniol, care solicita să fie date publicităţii afacerile din Spania şi eventualele tranzacţii ilegale încheiate de Kreuger cu dictatorul Primo de Rivera, de asemenea mort. într-o săptămână, au început şi sinuciderile: un funcţionar municipal, care achiziţionase Kreuger & Toii atunci când barosanii deciseseră să se debaraseze de firmă, a fost găsit cu venele tăiate; un alt funcţionar, care îşi pierduse economiile; Sievertz, un mare producător de pâine, care îşi pierduse toţi banii; un cherestegiu bavarez. Şi, odată cu sinuciderile, au început şi arestările, culminând cu cea a fratelui lui Ivar, Torsten.

Economia statului a fost zdruncinată din temelii. Prim-ministrul Ekman a fost nevoit să demisioneze după ce negase că partidul său primise cadouri din partea lui Kreuger, cu puţin timp înainte ca banca centrală suedeză să-i garanteze acestuia un credit substanţial. Rezervele valutare ale băncii centrale au fost serios compromise, şi situaţia s-ar fi înrăutăţit şi mai mult dacă nu ar fi intervenit puternica familia de bancheri Wallenberg. Volumul taxelor locale colectate a scăzut cu 10% şi numărul membrilor Partidului Comunist s-a dublat. Mulţi dintre cei mai avuţi oameni din ţară au dat faliment. Fratele regelui, Cari, tatăl prinţesei moştenitoare a Norvegiei şi a Belgiei, s-a mutat într-o

reşedinţă modestă. Sezonul de curse a fost anulat. Mobilierul, tablourile, până şi prosoapele lui Kreuger au fost scoase la licitaţie în Stockholm, Londra, Paris, Amsterdam, Berlin, licitaţia din Stockholm transformându-se într-un eveniment monden la care femeile bogate din oraş şi băcanii s-au ciondănit pe tigăi, iar foarfeca din fier gravată cu numele „Ivar Kreuger" a fost adjudecată pentru doisprezece dolari. în Manhattan, trustul Irving a fost numit administrator al International Match pe 13 aprilie, iar pe 19 International Match a depus cerere de faliment.

Dar toate acestea nu erau decât consecinţe, repercusiuni. Ele nu explicau nimic din ceea ce se petrecuse. în vara lui 1932, întrebările rămâneau aceleaşi ca în data de 12 martie, ziua când Ivar Kreuger se sinucisese. Aşadar, ce anume se întâmplase? Fusese Kreuger un escroc ca atâţia alţii? Şi, dacă da, când îşi începuse activităţile ilegale? Şi de ce alesese să-şi pună capăt zilelor în acel moment?

în timp ce bursa zvonurilor lucra cu febrilitate, singurii în stare să aducă lumină asupra acestui caz erau funcţionarii de la Price, Waterhouse & Co.

Pe tot parcursul verii şi al toamnei anului 1931, treizeci de oameni şi o duzină de maşini de calculat au muncit la verificarea a sute de registre contabile şi a unui volum impresionant de corespondenţă, elaborând nu mai puţin de 57 de rapoarte bazate numai pe fapte. Iar ceea ce s-a descoperit cu privire la activitatea desfăşurată de Kreuger între 1911 şi 1923 a confirmat, în mare măsură, suspiciunile.

în esenţă, povestea era cât se poate de simplă şi de clară. Născut în 1880, într-o familie burgheză din micul oraş forestier suedez Kalmar, Kreuger a urmat cursurile gimnaziului şi ale colegiului tehnic, a emigrat în America la vârsta de douăzeci de ani, şi-a încercat norocul în afaceri imobiliare şi într-un laminor de sârmă, a lucrat la construcţia unui pod în Vera Cruz, apoi la ridicarea clădirilor Flatiron, Macy’s, Metropolitan, la St. Regis şi Piaza din New York. în 1903, a încercat să-şi fondeze propria societate de construcţii în Londra, a deschis apoi un restaurant în Johannesburg, s-a înrolat în trupele britanice de miliţie din Cape, a călătorit în Orientul îndepărtat, a petrecut trei luni la Paris la vârsta de 24 de ani, a revenit în Canada şi, apoi, a plecat în Statele Unite, unde a lucrat la Stadionul din Syracuse, după care, în 1907, s-a întors în Suedia fără nici un ban, având însă cunoştinţe temeinice despre betonul armat şi ambiţia de a face din Stockholm un oraş după modelul american.

La treizeci de ani, a intrat în parteneriat cu un tânăr inginer suedez pe nume Toii şi şi-a stabilit cartierul general la Stockholm (unde firma celor doi a ridicat o mare parte din clădirile moderne, de excelentă calitate, cu care oraşul se mândreşte şi astăzi), apoi şi-a extins

afacerile în Finlanda, în Rusia şi în Germania, şi-a majorat capitalul de la unu la şase milioane de coroane, a revenit la afacerea de familie cu chibrituri în 1913, a fondat Svenska Tändstickaktiebolaget în 1917, într-o epocă de mari dificultăţi economice la nivel internaţional, şi, printr-o politică abilă de administrare şi de consolidare a firmei, a readus Suediei poziţia predominantă în industria chibriturilor, pierdută în timpul Primului Război Mondial.

Kreuger constructorul şi Kreuger „regele chibriturilor" au existat cu adevărat şi nu au fost escroci. Ambii au făcut averi considerabile prin metode aparent cinstite. între 1917 şi 1924, Svenska Tändstickaktiebolaget a raportat profituri de peste 12%, iar Kreuger şi Toii au plătit dividende de minim 20%. în 1923, Kreuger ajunsese un mare industriaş, iar firmele sale erau, în mare măsură, ceea ce pretindeau a fi. Dar, din 1923 până la sinuciderea sa la Paris, lucrurile s-au schimbat. Lumea ştia - sau credea că ştia - că operaţiunile trustului de chibrituri se extinseseră în toată Europa, cu excepţia Spaniei, a Rusiei şi a Franţei, dar şi în alte şaisprezece ţări, că acest conglomerat construise sau achiziţionase 250 de fabrici de chibrituri, că în America amenajase filiale somptuoase, că în cincisprezece ţări deţinea monopolul absolut, în alte nouă avea monopolul *de facto* şi în alte zece - poziţia de lider pe piaţă, că se asociase, cu foarte puţine excepţii, cu nume mari din industria bancară europeană şi americană, că acordase împrumuturi în valoare de aproape 400 de milioane de dolari către cincisprezece ţări, printre care Franţa şi Germania, într-o epocă în care Europa avea o nevoie disperată de credite, cele din America sosind cu mare greutate sau deloc, că aceste împrumuturi asiguraseră stabilizarea monetară în România, achiziţionarea de grâne de către Letonia, construirea de căi ferate în Estonia şi repatrierea de refugiaţi în Grecia, că plătise constant acţionarilor dividende mari şi că primise oficial mulţumiri din partea guvernului francez pentru rolul jucat în negocierile Curtius-Tardieu[1] de la Haga.

Afacerile derulate de Kreuger aveau un impact puternic asupra oamenilor. Compania sa de telefonie, Ericsson, avea fabrici în douăsprezece ţări şi concesiuni în alte cinci. Societatea Suedeză de Celuloză era cel mai mare producător de sulfit şi sulfat de celuloză din Europa. Deţinea mai multe publicaţii, printre care *Svenska Dagbladet,* unul dintre cele mai bune ziare din Scandinavia. Prin firma Kreuger & Toii cumpărase pachete minoritare de acţiuni la cele mai mari bănci suedeze şi, în plus, îşi fondase propriile bănci la Paris, Amsterdam, Berlin şi

---

I Julius Curtius, ministru de externe german în perioada 1929-1931, şi Andre Tardieu, de trei ori prim-ministru al Franţei între 1929 şi 1932, au fost implicaţi în negocierile purtate la a doua Conferinţă de la Haga din 1930 privind despăgubirile de război plătite de Germania, in contextul marilor frământări politice şi al crizei economice globale declanşate în 1929. (n.tr.)

Varşovia. Era implicat şi în cinematografie, unde era proprietarul Companiei Suedeze de Film.

Din păcate, nici una dintre aceste afaceri nu rezistă unei cercetări atente, cel puţin nu în perioada ultimei părţi a vieţii lui Kreuger.

Deşi unele dintre activele deţinute erau reale, întregul edificiu fusese ridicat pe o temelie financiară fantezistă. Până în 1923, Kreuger se manifestase ca un om relativ onest, un industriaş de profesie; după această dată, ca promotor al Bursei, necinstea pusese cu totul stăpânire pe el. Este anul în care Kreuger, însetat de putere, descoperise la New York importanţa aurului şi apetitul insaţiabil pentru acţiuni al marelui oraş american. Şi, dornic să cucerească lumea, a înţeles că Bursa reprezenta o modalitate mult mai convenabilă decât industria chibriturilor. Poate că aşa a ajuns, treptat, să-şi piardă minţile, dar n-a fost singurul: în anii 1920, astfel de nebuni se găseau cu duiumul pe Wall Street. Oricum, din toate acestea se poate trage o singură concluzie: în 1923-1924, Kreuger & Toii se transformase dintr-o companie de producţie într-o vitrină a Bursei de Valori.

Price, Waterhouse & Co. şi-a început investigaţia cu cele trei vedete ale imperiului Kreuger - Kreuger & Toii, Svenska Tändstickaktiebolaget şi International Match. Toate erau aparent la fel de deschise şi de imaculate precum intrarea cu coloane a unui templu grecesc. Kreuger & Toii era un superholding care deţinea Svenska Tändstickaktiebolaget, care, la rându-i, era holdingul proprietar al unor fabrici şi al International Match, cu sediul în New York. Iar International Match, firmă fondată în 1923, era un holding care deţinea, la rândul său, alte fabrici de chibrituri. Toate păreau cât se poate de în regulă.

Dar, după scurt timp, contabilii au descoperit că transparenţa şi curăţenia nu erau decât o iluzie. La prima vedere, părea o construcţie durabilă. Numai că, privite de aproape, grinzile pe care se sprijinea se dovedeau a fi doar nişte buşteni găunoşi într-un hambar prăfuit, îmbârligându-se într-o reţea labirintică de filiale. Unele subsidiare erau reale, altele existau doar pe hârtie sau reprezentau, pur şi simplu, un nume inventat; dar, fie că erau reale, pe hârtie sau simple nume, intrările în registrele contabile formau un adevărat păienjeniş, cu debite şi cu credite reciproce extrem de încurcate. Una dintre firme, mastodontul N.V. Financieele Maatschappij Kreuger & Toii (filiala olandeză a Kreuger & Toii), se regăsea peste tot. O alta, Continental Investment A.G., părea suspendată între International Match şi restul edificiului. Altele stăteau cuminţi în colţuri, dar îşi trimiteau ramificaţiile lungi până departe, într-o reţea de fire care se încolăceau şi se încâlceau, până ce firul se făcea nevăzut. Unele, precum filiala olandeză a Kreuger & Toii, erau familiare investitorilor

după nume, dar nu şi după activităţi. Altele, ca de exemplu Continental, erau vag cunoscute de directorii principalelor concerne care le deţineau. Dar marea lor majoritate - International Finance Syndicate, Finanzgesellschaft fur die Industrie, Mercator sau Handels A.G. Wega - nu erau decât nişte nume întipărite în minţile propriilor funcţionari.

Cele mai multe dintre aceste firme fuseseră fondate de agenţi ai lui Kreuger fără ştirea asociaţilor săi. Singura obligaţie a acestor domni care îşi făceau un titlu de glorie din a trece neobservaţi era aceea de a ţine registrele în conformitate cu directivele lui Kreuger. De pildă, funcţionarul şi brokerul Bror G.B. Bredberg fusese trimis la Ziirich în martie 1923 şi plătit bine pentru a asculta ordinele lui Kreuger. La Ziirich, cu ajutorul lui Walter Ahlstrom şi înarmat cu două cecuri de câte 1,5 milioane de franci elveţieni, a înregistrat o companie pe nume Finanzgesellschaft. După câteva zile, şi-a făcut apariţia şi Torsten Kreuger, care, împreună cu Bredberg şi cu Ahlstrom, s-a deplasat spre est, la Vaduz, capitala minusculului principat Liechtenstein, unde, folosind aceleaşi cecuri, a înmatriculat Union Industrie A.G., cu Bredberg în calitate de comitet director, director şi contabil-şef. După acest act de creaţie, Torsten Kreuger a scos 2 450 000 de franci din capitalul social al companiei, cu scopul declarat de a achiziţiona fabrici de chibrituri în Polonia şi în Cehoslovacia. într-un mod foarte asemănător, a luat naştere şi Continental, dar prin implicarea directă a lui Ivar Kreuger.

Firma care avea, în final, să deposedeze, prin intermediul International Match, investitorii americani de 88 de milioane de dolari a fost înfiinţată la Ziirich în 1923 de către Kreuger şi de către un secretar elveţiano-american pe nume Hoffman, punând la bătaie 60 de milioane de franci, dintre care un milion în numerar, nouă milioane în cecuri şi 50 de milioane în garanţii ale Svenska Tăndstickaktiebolaget, executate de Kreuger însuşi. Consiliul de administraţie era reprezentat de Hoffman. Odată înregistrată societatea, Kreuger şi Hoffman au părăsit Elveţia cu capitalul în valize, iar Continental a fost, în cele din urmă, transferată în Liechtenstein, unde mult prea serviabilul ministru de finanţe al principelui s-a angajat să limiteze taxele datorate de firmă statului.

Cât priveşte fondurile, contabilii de la Price, Waterhouse & Co. aveau să descopere curând că aceste firme nu posedau nici un fel de active. Soldul de 112 570 696,93 de florini olandezi raportat de filiala olandeză a Kreuger & Toii la sfârşitul lui 1930 era pură ficţiune, iar rezervele de 280 316 949,21 de florini nu însemnau nimic, având în vedere că tot numerarul încasat era imediat vărsat către Kreuger & Toll. (Lichidatorii filialei olandeze Kreuger & Toll au descoperit că această firmă „nu făcuse, de fapt, niciodată profit".) Misiunea sa

fusese aceea de ocupa în cadrul holdingului poziţia de proprietar de active şi de debite inexistente şi de a contribui la contrafacerea bilanţurilor holdingurilor, astfel încât să poată convinge investitorii europeni, dar mai cu seamă americani, să cumpere acţiuni şi obligaţiuni. De exemplu, Kreuger & Toll şi filiala sa olandeză elaborau un bilanţ consolidat comun. Auditorii au descoperit în registrele filialei olandeze 140 de intrări de la Kreuger & Toll care nu se regăseau în registrele acesteia din urmă, iar în registrele Kreuger & Toll - 74 de intrări de la filiala olandeză care nu apăreau în contabilitatea primeia. în mod similar, 68 de intrări la Svenska Tändstickaktiebolaget nu aveau ieşiri corespondente la Kreuger & Toll. Numai totalul acestor credite şi debite unilaterale din registrele firmelor Kreuger & Toll, Continental, Svenska Tändstickaktiebolaget şi ale filialei olandeze a Kreuger & Toll se ridica la aproape trei miliarde de coroane.

Metodele de operare au fost reconstituite în urma mărturiei zguduitoare depuse de Bredberg în faţa poliţiei din Stockholm. Acesta a afirmat că

Kreuger îşi făcea, când şi când, apariţia la Ziirich şi dădea ordine privind modul de înregistrare a unor intrări, aducându-le, uneori, obligaţiuni pentru a fi depozitate în seif şi, alteori, numai declaraţii scrise potrivit cărora documentele în chestiune erau păstrate în altă parte în beneficiul Finanzgesellschaft. De asemenea, în fiecare an, înaintea încheierii bilanţurilor, Kreuger sosea în Stockholm cu o ciornă de bilanţ contrafăcut, pe care îl edita apoi cu ajutorul auditorului.

în cursul anului 1928, urmând instrucţiunile primite din Stockholm, Bredberg a creditat Kreuger & Toll cu şase milioane de franci elveţieni, debitorul fiind Eddy Match Company. La începutul anului următor, în cursul vizitei efectuate la Stockholm, I-a întrebat pe Anton Wendler, auditorul lui Kreuger, ce ştia despre Eddy Match.

Wendler nu ştia nimic. Cu toate acestea, intrările existau, şi în final Eddy Match a ajuns să figureze ca debitor în registrele lui Bredberg pentru suma de 31 de milioane de franci elveţieni. La fel s-au petrecut lucrurile şi cu înregistrările contabile ale Union Industrie.

Cari Lange I-a imitat pe Bredberg la societatea de asigurări Garanta şi, în 1925, a semnat, la cererea lui Kreuger, un bilanţ care atesta existenţa unor active în valoare de 46 de milioane de florini olandezi şi a unei datorii faţă de International Match de 45 de milioane de florini - atât activele, cât şi debitul fiind, după ştiinţa sa, fictive. Iar Sven Huldt a procedat la fel la Banca Olandeză pentru Comerţ în Scandinavia: pe 31 decembrie 1926 şi pe 31 decembrie 1927, după ce Kreuger îi prezentase unele documente redactate în limbi necunoscute şi pe care nu s-a obosit să încerce să le descifreze, acesta a semnat o chitanţă care atesta faptul că banca avea în păstrare un contract încheiat între International Match şi statul

polonez, precum şi un al doilea act prin care Continental era creditat cu monopolul chibriturilor pe piaţa spaniolă şi un certificat de vărsăminte cu plăţi eşalonate ale Spaniei către Continental, în care firma figura cu o balanţă pozitivă în sumă de 200 de milioane de pesete.

Dar probabil că premiul întâi cu coroniţă pentru remarcabila ingeniozitate în domeniul contabil s-ar cuveni unui oarecare Victor Holm, director al filialei olandeze a Kreuger & Toll, care a făcut, pe data de 31 decembrie 1930, un depozit în sumă de 34 de milioane de florini olandezi la International Bank and Finance Company din Danzig, care avea să fie înfiinţată abia pe
2ianuarie 1931!

în cadrul schemei complicate concepute de Kreuger, toate aceste instituţii aveau, de fapt, un rol extrem de simplu - să contribuie la vânzarea de acţiuni şi de obligaţiuni.

Pentru a-şi atinge scopul, Kreuger avea nevoie de extrase de cont convingătoare. Şi, pentru a le putea prezenta eventualilor investitori, trebuia să apeleze la debitori şi la deponenţi înţelegători. Iar pentru a-şi asigura colaborarea unor debitori înţelegători şi a unor deponenţi docili, a fabricat circa o duzină de corporaţii-fantomă. Managementul afacerii era, de asemenea, extrem de simplu. Tot ce trebuia să facă era să evite crearea de scurtcircuite în cadrul pânzei de păianjen pe care o ţesuse, eliminând schimbul de informaţii dintre membrii personalului firmelor sale. Şi Kreuger a realizat acest lucru punân- du-se în fruntea companiilor, în poziţia de unic punct comun de contact, şi distrugând orice tentativă de intimitate sau de prietenie între salariaţi imediat ce sesiza apariţia unor asemenea manifestări. Toţi agenţii săi au fost obligaţi la angajare să semneze un contract de confidenţialitate, iar relaţiile de afaceri între funcţionarii de la Kreuger & Toll şi de la filiala olandeză a Kreuger & Toll au fost strict interzise. După asigurarea acestei izolări totale, problema s-a redus la evidenţele contabile.

Ca vânzător de acţiuni, Kreuger şi-a bazat politica pe capacitatea de a aduce câştiguri substanţiale, dividende frumoase, corespunzătoare profiturilor, pasive curente nesemnificative şi excedente importante. Iar firmele-fantomă i-au oferit mijloacele necesare. Numai că firmele-fantomă şi evidenţele contabile contrafăcute nu erau de ajuns pentru a vinde 17 emisiuni de acţiuni şi obligaţiuni, unele emisiuni cifrându-se la 50 de milioane de dolari, operaţiuni derulate pe o perioadă de nouă ani. Mai era şi chestiunea cuceririi şi expansiunii industriale - condimentul presărat peste declaraţiile anuale, pentru a aprinde imaginaţia publicului şi a face acţiunile mai atractive. Iar Kreuger a găsit acest material în Europa. în legendele care au circulat pe seama vieţii sale, împrumuturile enorme

acordate guvernelor în schimbul concesiunilor în industria chibriturilor au jucat un rol important şi spectaculos. Kreuger a fost cel care a oferit împrumuturi de aproape 400 de milioane de dolari naţiunilor, într-o epocă în care Europa se afla într-o puternică criză de lichidităţi. Biografii săi au susţinut - şi susţin şi acum - că, pe de o parte, şi-a demonstrat generozitatea, ajutând Grecia să-şi repatrieze cetăţenii, cu preţul unui modest monopol al chibriturilor, iar, pe de altă parte, a dat întreaga măsură a slăbiciunii sale de judecată supraevaluându-şi forţa, extinzându-se prea mult şi înfiinţând, sub umbrela concesiunilor dobândite, firme străine care au ajuns să rivalizeze cu societăţile propriului trust. Atât criticile, cât şi laudele nu iau însă în seamă obiectivul real al lui Kreuger. Pe el nu-l interesau nici grecii expatriaţi, nici competitorii. Nu căuta decât ocazii pentru a lansa noi emisiuni de obligaţiuni.

împrumuturile acordate guvernelor i-au oferit lui Kreuger o scuză strălucită pentru a-şi pune planurile în aplicare, reprezentând, totodată, şi o inovaţie formidabilă. A fost primul care a conceput o formulă prin care a legat împrumuturile private către o putere străină de capacitatea acesteia de a-şi „uita“ obligaţiile asumate anterior. Prin acest mecanism simplu, care condiţiona împrumutul de garantarea monopolului chibriturilor şi de transformarea concesiunii asupra acestui monopol (pe care Kreuger ar fi trebuit să o achite guvernului debitor) în garanţie a împrumutului (pe care guvernul urma să i-l ramburseze), s-a plasat, practic, în poziţia de a se plăti pe sine. Şi, astfel, şi-a asigurat contra oricăror riscuri atât profitul bancar pentru împrumut, cât şi profitul pentru concesionare al fabricantului de chibrituri. în plus, şi-a făcut reclamă lui însuşi şi, într-o oarecare măsură, firmelor sale, dobândind un prestigiu care punea în umbră vânzările sale anterioare de obligaţiuni. Pentru prestigiu a acceptat să crediteze Franţa şi Germania în schimbul unor concesiuni importante, dar fără a obţine monopolul absolut. Succesul înlocuirii lui J.P. Morgan şi a asociaţilor săi din calitatea de bancheri ai Franţei i-a asigurat, pentru o vreme, statutul de lider mondial al finanţelor. Iar dacă împrumutul pentru Germania nu ar fi căzut din cauza Marii Crize din 1929, poate că Kreuger ar fi şi acum în viaţă şi plin de onoruri. La urma urmei, nu este deloc o bagatelă ca un individ să acorde împrumuturi în valoare totală de 384 milioane de dolari către 15 ţări, printre care 75 de milioane Franţei şi 125 de milioane Germaniei. La apogeul său, familia Medici nu s-a putut mândri, nici pe departe, cu asemenea realizări.

Şi totuşi, nici măcar aceste împrumuturi nu satisfăceau setea de putere a lui Kreuger. Ar fi vrut să-şi extindă afacerile în industrie. Aşa se face că, prin 1926-1927, a început să investească în minereuri, celuloză, telefonie, ziare şi chiar într-o mină de aur. Toate aceste

achiziţii nu reprezentau însă decât justificări, scuze. Numai pe baza acestei ipoteze se poate explica împrumutul către Germania. Numai pe baza acestei ipoteze se poate explica reţeaua de companii frauduloase pe care a creat-o. Şi numai pe baza acestei ipoteze se pot face speculaţii asupra ultimei perioade din cariera sa. începând cu anul 1923, fabricile de chibrituri ale lui Kreuger au bătut pasul pe loc. Dar, în aceeaşi perioadă, acţiunile companiilor sale au ajuns să valoreze 250 de milioane de dolari numai pe piaţa americană.

Istoria, aşa cum a fost ea scrisă de contabili, desluşeşte misterele acestui succes de legendă, transformându-1 pe celebrul *Roi des Allumettes*[1] în Prinţul Promotor.

Şi, în locul victimei Marii Crize, al martirului războaielor economice, ni se înfăţişează cetăţeanul Ivar Kreuger, escroc şi mort de propria mână. Sinucigaşul care a recurs la această soluţie finală din motive bine întemeiate. Căci rapoartele întocmite de Price, Waterhouse & Co. au demonstrate, fără umbră de îndoială, că tragedia care culminase cu declanşarea pistolului Browning şi cu patul răvăşit din apartamentul din Paris nu era rezultatul crahului din 1929.

Pentru a înţelege motivele reale ale acestei tragedii, nu trebuie decât să parcurgem registrele contabile ale International Match din 1924,1925 şi 1926. Aici vom descoperi că marele Kreuger jucase, de fapt, vechea escrocherie de tip Ponzi. Plătise dividende din capitalul social. Şi se bazase pe intrarea de sume noi pentru a acoperi pierderile. O astfel de politică nu putea duce decât la dezastru. Singura întrebare era cât de mult putea fi amânat dezastrul.

Iar prin 1928 Kreuger însuşi începuse să întrevadă răspunsul. în anul acela, a doua emisiune de „titluri de creanţe participative" nu a fost subscrisă în totalitate, iar Kreuger s-a văzut nevoit să garanteze el însuşi pentru 2,7 milioane de coroane. în martie 1929, suspiciunile sale s-au transformat în probabilitate, căci titlurile emise de Kreuger & Toll nu au fost achiziţionate, iar Kreuger, luând asupra sa întocmirea bilanţului, a girat cu 13,8 milioane de coroane. în noiembrie acelaşi an, probabilitatea a devenit aproape o certitudine atunci când Kreuger a fost obligat să preia jumătate dintre cele 110 000 de certificate de investitor de tip B emise de Kreuger & Toll şi o parte dintre titlurile de creanţe, în schimbul unor garanţii însumând 85 de milioane de coroane. în aceste patru emisiuni, la Kreuger & Toll s-a injectat, de fapt, cu 101,7 milioane de coroane mai puţin capital nou decât figura în rapoartele anuale ale firmei. Iar fără capital proaspăt, escrocheria de tip Ponzi nu avea cum să funcţioneze. Mai mult, Kreuger însuşi acoperise din fonduri personale capitalul nesubscris.

---

1 în franceză, în original, Regele Chibriturilor (n.tr.)

Octombrie 1929 marchează începutul sfârşitului imperiului întemeiat de Kreuger. Din acel moment, îri mod fatidic şi în ritm tot mai alert, s-au declanşat mai multe evenimente scăpate de sub controlul lui Kreuger, care I-au zdruncinat şi, în final, I-au doborât. Ne putem imagina ce credea Kreuger însuşi despre situaţia în care se găsea din faptul că în acea toamnă, având 101,7 milioane de coroane din banii proprii drept garanţie şi un deficit de capital în sumă de 101 738 000 de coroane comparativ cu registrele contabile, a decis să împrumute guvernul german (care nu ratificase încă Planul Young[1] privind reeşa- lonarea datoriilor de război şi faţă de care toată lumea manifesta reticenţă din cauza ascensiunii lui Adolf Hitler) cu o sumă imensă - 125 milioane de dolari, din care 50 de milioane plătibili în august 1930, iar diferenţa - pe data de 29 mai 1931. Nimic altceva din întreaga carieră a lui Kreuger nu i-a uimit mai mult pe biografii săi ca acest împrumut sinucigaş, acordat în ajunul declanşării Marii Crize unei naţiuni care nu putea oferi garanţii privind rambursarea creditului de către un om incapabil să vândă acţiunile propriilor firme. Şi totuşi, nimic nu era mai logic. Numai printr-un act de un curaj nebun, de natură să-i readucă prestigiul aflat pe o pantă descendentă, putea ieşi Kreuger din încurcătură. Iar împrumutul german a însemnat pentru el ocazia perfectă!

Dacă vremurile ar fi fost altele, probabil că acest act de o îndrăzneală ieşită din comun ar fi avut şanse de succes. Oricum, puţin a lipsit ca planul să izbândească. Ca la un semn divin, francezii au decis să-şi achite împrumutul în aprilie, oferindu-i lui Kreuger 75 de milioane de dolari, lichidităţi de care avea mare nevoie. Astfel, inginerul suedez a putut elibera, în august 1930, prima tranşă de 50 de milioane de dolari din împrumutul german. Dar, pe măsură ce data fatidică de 29 mai 1931 se apropia, a devenit tot mai clar că intervenţia divină se rezumase la atât. Doar dacă Kreuger însuşi nu avea să ia locul lui Dumnezeu. Kreuger nu mai dispunea însă de nici un mijloc de acţiune. Nici măcar suma uriaşă de 432 de milioane de coroane pe care, după cum Price, Waterhouse & Co. avea să descopere, şi-o însuşise din cele cinci principale companii ale sale, nu îl mai putea salva. Din aceşti bani, cheltuise 101 738 000 de coroane

---

I Adoptat pe data de 29 iunie 1929, acest plan, purtând numele omului de afaceri american Owen Young, conducătorul firmei General Electric, a redus cu 17% datoria de război a Germaniei. Despăgubirile, fixate la suma de 113,9 miliarde de mărci aur, urmau să fie achitate în 37 de ani, în rate anuale de trei miliarde de mărci. Criza economică declanşată la sfârşitul anului 1929 a făcut ca Planul Young să nu poată fi dus la îndeplinire. Venirea lui Hitler la putere, în ianuarie 1933, a însemnat şi refuzul Germaniei de a plăti datoriile rezultate din pierderea Primului Război Mondial, (n.tr.)

pentru a cumpăra obligaţiuni nesubscrise la propriile firme. Alte milioane se duseseră pe operaţiuni făcute în sprijinul acestei achiziţii. Milioane fuseseră vărsate pentru acoperirea unor împrumuturi vechi, în scopul extinderii garanţiilor suplimentare. în fine, multe milioane fuseseră plătite ca dividende, aruncate pe apa sâmbetei în investiţii necugetate, sau erau blocate în împrumuturi pe termen lung. în lipsa unui miracol, şi încă a unuia cât mai rapid, escrocheria avea să iasă la iveală.

Kreuger însuşi a înfăptuit miracolul. A scos iepuraşul dintr-o pălărie goală. Sau, mai degrabă, din antetul guvernului italian de pe clapa unui plic vechi, dintr-o sticluţă cu cerneală şi 46 foi de hârtie filigranate şi tipărite. Plicul provenea din sertarul său. Bonurile de tezaur fuseseră executate de un tipograf onest din Stockholm, la comanda lui. Iar de cerneală s-a servit Kreuger într-o seară, când a rămas până târziu în biroul său luxos din Palatul Chibriturilor, falsificând cu răbdare şi fără pic de îndemânare semnăturile domnilor Mosconi şi Boselli pe bonuri de tezaur italieneşti în sumă de 28 668 500 de lire sterline, dar, în fapt, lipsite complet de valoare. Peniţa I-a trădat în mai multe rânduri. Numele lui Boselli a fost ortografiat greşit în diferite chipuri. Mosconi, care semna cu o iniţială care aducea cu litera N, apare cu un M în clar. Iar pe unele obligaţiuni, enunţurile scurte şi foarte simple au fost scrise într-o italienească stâlcită. Nouă milioane de lire din aceste obligaţiuni falsificate au servit pe post de activ în bilanţul din 1930 al firmei Kreuger & Toll, şi, pe baza acestuia, a obţinut un împrumut de la Scandinaviska Kredit A.B. Aşa a plătit a doua tranşă a creditului pentru Germania.

Criza fusese depăşită, pentru a fi înlocuită rapid cu o alta - dividendele care trebuiau achitate în iunie. Pentru a face faţă, Kreuger a luat cea mai disperată măsură din întreaga sa carieră: şi-a vândut pachetul de control la Ericsson. Era ca şi acum Napoleon s-ar fi oferit să-şi împartă imperiul cu cineva. Kreuger nu avea însă altă soluţie. în vara lui 1931, s-a deplasat în America, unde a perfectat un schimb de acţiuni între I.T. & T. şi Ericsson, implicând plata de către prima firmă a unei sume de 11 milioane de dolari, pentru ca în august să împrumute alte patru milioane de la bănci americane pentru nevoile sale imediate. Din New York a revenit la Stockholm. îi trebuiau 40 de milioane de coroane pentru Kreuger & Toll. Nu avea cu ce să gireze; dispunea numai de acţiunile de la minele de aur Boliden, care fuseseră deja puse gaj la Skandinaviska. Nu exista decât o singură soluţie: să „împrumute[11] de la International cele 50 de milioane în obligaţiuni germane, pe care să le pună garanţie la Skandinaviska, să elibereze de sub gaj acţiunile de la Boliden, pe care să le gireze la Riskbank, să anunţe Riskbank că firma Kreuger & Toll se afla în

dificultate şi să forţeze Riskbank să-i împrumute cele 40 de milioane de coroane. Şi asta a şi făcut. „împrumutul[11] de 50 de milioane de dolari de la International a fost acoperit cu cele 19 milioane de lire sterline în obligaţiuni italiene falsificate. Iar publicul a fost informat că gradul de îndatorare al Kreuger & Toll avea să scadă până în septembrie cu 20 de milioane de dolari.

Dar cu soarta n-ai cum să te pui. Acum, pericolul venea dinspre New York. I.T. & T. ameninţa că va trece la verificarea registrelor contabile ale societăţii Ericsson. Pe 22 decembrie 1931, Kreuger a revenit la New York. A jucat totul pe cartea Boliden. A dictat raportul anual pe 1931 al Kreuger & Toll, în mare parte fantezist, creionând o imagine a minelor Boliden menită să umple sertarele goale ale tejghelei cu zeci de milioane de dolari americani. Numai că, în ianuarie 1932, New Yorkul nu era câtuşi de puţin dispus să răspundă ofertei. Aşa încât a stat, a discutat, a ascultat şi a aşteptat, până ce lovitura s-a abătut asupra lui. Jocul se sfârşise. Auditorii I.T. & T. descoperiseră la Stockholm că un activ în sumă de 27 de milioane de coroane care figura în registrele Ericsson consta, de fapt, din creanţe asupra altor întreprinderi kreugeriene. Explicaţiile date de contabilii săi şi de el însuşi nu s-au dovedit deloc convingătoare. De-acum, dezastrul era total.

Kreuger se întrecuse pe sine: nu numai că storsese ultima picătură din credite, ci speculase şi la Bursă. Şi o făcea de doi ani, cu fondurile de la Kreuger & Toll, apelând la serviciile, mai mult sau mai puţin mascate, ale aproape tuturor firmelor de brokeraj din New York. Aşa aruncase pe gârlă milioane de dolari, pe o piaţă aflată în cădere liberă.

Iată-l, aşadar, pe Kreuger pe 21 februarie în New York, cu creditul terminat, cu contractul cu Ericsson reziliat şi cu reputaţia pusă la îndoială, pierzând milioane la Bursa care se prăbuşea, emiţând rapoarte anuale liniştitoare false, făcând un ultim împrumut, de numai 1,2 milioane de dolari, de la băncile suedeze pentru a plăti dobânda la obligaţiunile emise, girând cu 350 000 de acţiuni Diamond Match pentru a extinde perioada de rambursare a creditului de patru milioane de dolari şi încercând cu disperare să înţeleagă ce se întâmpla, în timp ce bancherii de la Lee, Higginson & Co. îl sfătuiau să ia o pauză. Telefonul suna zi şi noapte. Menajera casei, Hilda Aberg, i-a cumpărat un ceas cu alarmă care să-i trezească pentru a efectua convorbiri transatlantice după miezul nopţii. Oamenii îi făceau tot timpul vizite, chiar şi la cele mai nepotrivite ore. S-a apucat de fumat - sau, mai degrabă, de aprins ţigări, pe care le uita apoi în scrumieră - şi de jucat *solitaire* la birou. A devenit tot mai nervos. într-o zi, a venit acasă cu un pachet de peste un metru lungime. A rămas în picioare, într-un colţ al dormitorului, privind în gol.

Cu o noapte înainte să plece de acasă, stătuse treaz, dând

telefoane şi telegrame şi trimiţând mesageri la adrese eronate, întrebând peste tot „Ce se întâmplă?", „Ce Dumnezeu se întâmplă?" La ora 2:30, Hilda s-a deşteptat din somn şi a văzut că luminile rămăseseră aprinse, dar el dispăruse. Dimineaţa, a găsit pe masă nişte cocaină de la o ceainărie deschisă toată noaptea pe Lexington Avenue. Hilda a urcat să-i trezească pe Kreuger la ora 8. L-a găsit zăcând pe pat, complet îmbrăcat; îşi scosese numai paltonul, iar pantofii erau aruncaţi lângă el, pe pătură. Kreuger a refuzat să-şi schimbe hainele. Când a ieşit din baie pentru a lua micul dejun, avea cravata mânjită cu spumă de ras. Hilda a intrat între timp în dormitor ca să facă patul. Pe noptieră a văzut un bilet pe care scria: „Sunt prea obosit ca să mai continui". Telegramele au sosit pe tot parcursul zilei. Telefoanele sunau fără încetare, dar Kreuger nu era nici acasă, nici la birou. A doua zi după dispariţia sa, Hilda a deschis pachetul de peste un metru lungime. Conţinea o puşcă încărcată.

Pe 4 martie, Kreuger s-a îmbarcat pe vasul *île-de-France.* Bancherii americani îl lăsaseră să plece. De ce au făcut asta şi de ce nu l-au bănuit de afaceri dubioase, de ce nu îl suspectaseră în cei opt ani cât lucraseră cu el? Nu au explicat niciodată. Durant l-a însoţit. Vaporul a acostat pe 10 martie în portul Le Havre. Aici îl aşteptau un teanc de telegrame şi o delegaţie de bancheri francezi. Una dintre telegrame era de la Herbert Dillon de la Eastman, care îl informa că vânzările crescuseră şi îi solicita alte obligaţiuni şi informaţii mai detaliate cu privire la situaţia financiară a firmei Kreuger & Toll.

Cât despre bancheri, aceştia veniseră să îl întâmpine ca urmare a telegramei trimise de Kreuger prin radio, de la bordul vasului, în care le cerea să îl împrumute cu 20 de milioane de franci. Banca lor privată îl ajutase pe Kreuger ani de zile să denatureze rezultatele financiare ale companiilor sale. îl aşteptaseră nerăbdători, cu cecurile în buzunare şi cu stilourile pregătite. Kreuger i-a primit în compartimentul său de tren. I-a anunţat că se răzgândise, că nu mai avea nevoie de cele 20 de milioane de franci şi că îşi făcuse o regulă din a nu împrumuta bani atunci când nu îi erau de trebuinţă. Bancherii s-au schimbat la faţă. „Totuşi, domnilor", a continuat Kreuger, „mi-ar părea rău să vă fi pus pe drumuri degeaba. Personal, mă aflu pe moment într-o mică criză de lichidităţi. Voi lua, aşadar, cinci milioane". Domnii au fost încântaţi.

Cele cinci milioane au fost trimise la Paris, pe adresa Avenue Victor-Emma- nuel III nr. 5. Cecul urma să fie semnat a doua zi sau oricând era domnul Kreuger dispus să o facă.

Trenul a ajuns la Paris vineri la amiază, iar la ora 14:30 a fost convocată

o întâlnire în apartamentul lui Kreuger. La început, Kreuger a părut că urmăreşte discuţia, apoi a lăsat mintea să-i zboare. Atmosfera a

devenit tot mai tensionată. Un contabil care nu îndrăznise niciodată până atunci să pună sub semnul îndoielii deciziile şefului şi-a luat inima în dinţi şi a declarat că unii colaboratori nu înţeleg de unde proveneau banii pe titlurile de valoare italieneşti. Kreuger nu a oferit nici o explicaţie. Disperat, contabilul a insistat: „Obligaţiunile sunt veritabile?" Kreuger, care măsura gânditor încăperea cu paşi mari, s-a oprit şi i-a aruncat o privire lungă. „Da“, a răspuns el într-un târziu.

La o altă întâlnire avută mai târziu în aceeaşi zi cu Oscar Rydbeck, directorul băncii Skandinaviska, Kreuger a susţinut că dificultăţile pe care le avea erau produse de boala sa şi de fondurile de investiţii pariziene care operau cu acţiuni furate. Rydbeck i-a sugerat să folosească bonurile de tezaur italieneşti ca garanţie pentru un împrumut. Nu, Kreuger promisese că nu le va vinde şi nu le va gira niciodată. Dar poate că guvernul italian dorea să le răscumpere?... Bine, dar în cazul acesta, Kreuger va trebui să meargă la Roma pentru a perfecta el însuşi afacerea... Şi de ce nu ar merge?... E o chestiune complicată şi ar lua mult timp... Cu atât mai mult ar trebui să pornească imediat la drum... Subiectul a fost, în cele din urmă, abandonat.

La ora cinci după-amiază, prietenul său Krister Littorin l-a dus cu maşina până pe bulevardul Victor-Emmanuel şi l-a lăsat acolo singur, în salon, în timp ce amurgul cobora peste oraş. După aceea, Littorin s-a deplasat la Hotel du Rhin, unde i s-a prezentat un raport estimativ, o proiecţie a veniturilor pe 1932 şi 1933, care i s-a părut umflată. A doua zi, firmele de brokeraj din New York aveau să lanseze cereri mari de cumpărare de acţiuni - l-au asigurat doi bancheri.

în dimineaţa următoare, la ora 10, Littorin s-a dus să-i întâlnească pe Kreuger în apartamentul acestuia. îl cunoştea pe Kreuger de mult timp şi îl îndrăgea. A rămas în uşa salonului, privind faţa zâmbitoare, cu buze albe, a prietenului său. I-a vorbit pe un ton blând despre evaluările pe care le văzuse cu o seară înainte. Kreuger stătea nemişcat în fotoliu. „Poate că n-a fost cea mai bună idee să trimiţi raportul acesta", i-a spus emoţionat. „Ascultă, Ivar, orice ai făcut, orice ai spus, orice document ai semnat, trebuie să înţelegi că eşti înconjurat de prieteni care îţi doresc numai binele..." A rămas în prag, aşteptând un răspuns. S-a întors să plece. Nu cumva Ivar uitase de întâlnirea de la ora 11? Nu, nu uitase.

Uşa s-a închis în urma lui Littorin. Au mai trecut câteva minute. Domnişoara Bokman, secretara lui Kreuger, a intrat în cameră, s-a aşezat, i-a vorbit câteva clipe, apoi a plecat. La ora 11, clopotul de la biserica St. Clotilde a răsunat pe rue Las Cases şi mai încolo, pe Boulevard St. Germain. Uşile de la Salle de l’Horloge au fost trântite în faţa mulţimii care aştepta afară, în apartamentul de la numărul 5

domnea liniştea. Prin ferestrele închise, zgomotul maşinilor care treceau şi al copiilor care se jucau sub platani se auzea slab şi îndepărtat. Kreuger a lăsat pe birou trei bilete scurte. De unul a prins cu un bold o telegramă. Era sosită de la Stockholm: Kreuger era convocat a doua zi la o întrunire cu reprezentanţii din Germania ai Băncii Suediei. Toate uşile apartamentului erau închise. Kreuger a tras cu grijă obloanele de la dormitor până în pervaz. A netezit cutele cearşafului de pe patul nefăcut şi s-a întins. Acum, zgomotele străzii pătrundeau şi mai slab prin obloanele trase. A privit în sus, spre stucaturile aurite, cu heruvimi dolofani, din colţurile tavanului. Ce mai martori ciudaţi! Şi-a dezbrăcat haina neagră şi şi-a scos de la gât moneda mare de aur, învelită într-un etui de piele, punând-o alături.

De mult timp o purta lângă inimă ca un soi de fetiş sau un talisman menit să îl apere de împuşcături şi de nebuni. A băgat un cartuş în arma cu calibrul de 9 mm. Şi-a aşezat frumos picioarele pe pat, unul lângă altul. Glonţul a pătruns în corp la doar doi centimetri mai jos de inimă.

EPILOG

Aşadar, câţi bani au dispărut? Răspunsul variază de la 250 la 400 de milioane de dolari (echivalând, în prezent, cu circa zece miliarde). Toate acestea nu sunt decât simple speculaţii; ceea ce se ştie însă cu certitudine este că, în august 1932, când firmele lui Kreuger din SUA şi-au declarat falimentul, a fost cel mai mare colaps financiar înregistrat până la acea dată.

Ca urmare a acestor evenimente, Congresul american a convocat, începând din ianuarie 1933, audieri pentru dezbaterea practicilor de pe piaţa bursieră. Timp de două zile, audierile s-au concentrat asupra acţiunilor întreprinse de Kreuger în SUA, în special, asupra unei operaţiuni de schimb valutar flotant în sumă de 50 de milioane de dolari în care Kreuger schimbase obligaţiunile iugoslave pe unele franceze, micşorând valoarea garanţiilor. După ce a studiat această afacere dubioasă, Congresul a votat, în cele din urmă, în 1939, Legea Trustului, care reglementează emiterea obligaţiunilor corporative şi garanţiile în caz de împrumuturi. De asemenea, este unanim acceptat faptul că povestea lui Kreuger a jucat un rol major în înfiinţarea SEC.

Descifrarea iţelor încurcate ale afacerii Kreuger a durat ani în şir. Executorii americani însărcinaţi cu recuperarea sumelor datorate de societăţile sale falimentare şi-au finalizat raportul abia în 1945, când investitorilor din SUA le-au fost rambursaţi circa treizeci de cenţi pentru fiecare dolar investit. întreprinderile reale ale firmei Kreuger

FORTUNE

şi-au reluat activitatea, iar unele funcţionează şi în ziua de azi.

POVESTEA FIRMEI ADELPHIA

Adelphia, fostă a şasea mare companie de cablu americană, cândva mândria oraşului Coudersport, Pennsylvania, a sfârşit prin a-şi trăda urbea

de DAVID LEONARD

12 august 2002

DALE COWBURN ERA ALERGIC LA ÎNŢEPĂTURILE de albine. Avea tot timpul medicamentele cu el, în caz că avea ghinionul să dea peste un roi nervos. în vara aceea, în timp ce lucra în hambarul său, a fost înţepat de două ori în cap. A făcut un atac de cord şi a murit pe loc.

Vestea s-a răspândit ca fulgerul în Coudersport, Pennsylvania, orăşelul cu 2 600 de suflete aflat la graniţa cu statul New York, în care locuise Cowburn. Unul dintre concitadinii cei mai impresionaţi de această întâmplare a fost John Rigas, preşedinte şi director general executiv al Adelphia Communications, a şasea mare companie de cablu americană, cu venituri anuale de 3,6 miliarde de dolari şi sediul - aţi ghicit - taman în această urbe. Rigas se pricepe foarte bine la albine. Deţine o fermă în afara oraşului, care furnizează brazi de Crăciun, sirop de arţar şi miere. La scurtă vreme după moartea lui Cowburn, cineva a bătut la uşa casei sale. Era prisăcarul lui Rigas. Fusese trimis să distrugă cuibul de albine.

Rigas nu era doar cel mai bogat om din oraş, ci era un bărbat de 76 de ani care valora miliarde. Era patronul echipei de hochei Buffalo Sabres şi prieten la cataramă cu Ted Turner. Şi totuşi, acest mogul cu părul grizonant al televiziunii prin cablu le şoptea modest celor dispuşi să-i asculte că nu era decât un tip oarecare dintr-un orăşel anonim, un om simplu căruia îi plăcea să-şi ajute vecinii. Obişnuia să-i trimită pe copii cu autobuzul să urmărească meciurile echipei Sabres. îi îmbarca în avionul companiei pe cei cu probleme pentru a lua legătura cu diverşi vindecători sau pentru a-i spitaliza în centre de tratare a cancerului.

Localnicii se înghesuiau în fiecare an la Templul Masonic din Coudersport, unde Adelphia organiza petrecerea de Crăciun. în 2001, au avut parte de doi brazi imenşi, iar Orchestra Filarmonică din Buffalo a interpretat *Spărgătorul de nuci.* Nu era puţin lucru pentru un orăşel precum Coudersport. „în decembrie, familia Rigas aduce în oraşul nostru lumea în care trăieşte, şi pentru aceasta le sunt recunoscător", scria un editorialist în ziarul local.

John Rivas era un nume venerat în lumea operatorilor de cablu. Fusese unul dintre acei pionieri care racordaseră casele la cablu şi îi convinseseră pe clienţi să renunţe la antenele de cameră încă de la începutul anilor 1950. în 2001, numele i-a fost gravat în Holul Celebrităţilor Televiziunii prin Cablu, într-un *laudatio* înregistrat, Decker Anstrom, director general executiv al Weather Channel, a declarat cu acest prilej: „Dacă ar fi să aleg pe cineva cu care mi-ar plăcea să semene fiul meu atunci când va creşte mare, acela ar fi John Rigas".

Apoi, cât ai clipi, John Rigas a pierdut tot - firma, reputaţia, până şi afecţiunea oraşului său atât de îndrăgit. în martie anul trecut, Adelphia a dat publicităţii o declaraţie în care anunţa că are datorii de 2,3 miliarde de dolari în creanţe extrabilanţiere, majoritatea provenind din împrumuturi folosite de familia Rigas pentru a cumpăra acţiuni la Bursă ale propriei firme. John Rigas a fost nevoit să demisioneze, la fel ca şi cei trei fii ai săi - Michael, Tim şi James -, care deţineau poziţii-cheie şi făceau parte din consiliul de administraţie, alături de tatăl lor. (Cu toţii au refuzat să acorde interviuri revistei *Fortune*.)

Directorii independenţi care administrează în prezent societatea au declarat că în epoca Rigas nimic nu corespundea aparenţelor. Ei susţin că Adelphia a umflat numărul abonaţilor. Cheltuieli de rutină precum deplasări pentru întreţinerea reţelei au fost contabilizate ca posturi de capital pentru a mări fluxul de lichidităţi raportat. Dar ceea ce i-a neliniştit probabil în cea mai mare măsură a fost modul lipsit de orice jenă în care familia Rigas s-a folosit de dolarii acţionarilor.

Adelphia a finanţat achiziţionarea cu 150 de milioane de dolari a echipei Sabres. în 2001, tot Adelphia a achitat factura de 12,8 milioane de dolari pentru serviciile de mobilare şi design interior furnizate de Doris Rigas pentru birourile societăţii. Până şi faptele bune săvârşite de John Rigas au fost murdărite de lăcomie. Adelphia a plătit companiei asociate deţinute de familia Rigas şi care are în proprietate echipa Sabres suma de 774 000 de dolari pentru „închirierea de loje de lux, cheltuieli cu biletele de intrare şi alte distracţii". Rezultă că acţionarii sunt, probabil, cei care au subvenţionat, în ultimă instanţă, atât deplasarea copiilor la meciurile de hochei, cât şi pe cea a prisăcarului la casa lui Dale Cowburn.

Alunecarea firmei spre faliment - în iunie 2002, Adelphia a cerut

declanşarea procedurii, invocând Capitolul 11 din lege, în scopul protejării intereselor sale - a afectat întreaga industrie a televiziunii prin cablu. Acţiunile unor competitori precum Comcast şi Charter au căzut din cauză că pe Wall Street s-a bănuit că secrete asemănătoare s-ar putea afla şi în spatele acestor societăţi. Investitorii au oprit achiziţia de acţiuni la companii de divertisment ca Disney, de teamă ca Adelphia să nu intre în incapacitate de plată a facturilor la termen.

Cetăţenii din Coudersport nu mai vorbesc acum cu aceeaşi veneraţie despre John Rigas. Dar chiar şi acum există oameni care îl laudă, conside- rându-1 un om cu principii care a refuzat, de pildă, includerea canalelor pornografice în grila de programe. Ei îl descriu drept un apărător al valorilor specifice micilor oraşe: familia unită, munca susţinută, mersul duminical la biserică. De aceea, se spune, a şi rămas devotat oraşului. Nu este însă, în mod cert, singurul motiv. Căci anumite lucruri pe care Rigas şi fiii săi le-au făcut nu ar fi fost niciodată acceptate în altă parte.

Apariţia lui John Rigas în Coudersport, în anul 1951, n-a produs cine ştie ce vâlvă. Fiu al unui imigrant grec, proprietar de restaurant de hotdog într-o localitate din apropiere - Wellsville, statul New York -, Rigas era o figură. Avea 1,65 m înălţime şi un zâmbet ştirb, ochiul stâng îi zbura într-o parte şi deborda de energie. în 1950, când a revenit acasă după ce absolvise Institutul Politehnic din Renssellaer, tatăl său a încercat să-i ademenească să intre în afacerea familiei. Dar, după numai câteva luni petrecute în faţa grătarului, a împrumutat bani şi a cumpărat sala de cinematograf din Coudersport cu 72 000 de dolari. Vindea bilete, făcea popcorn şi, uneori, rămânea aici peste noapte, când era prea obosit ca să mai conducă spre casă.

La acea vreme, Coudersport nu părea câtuşi de puţin un loc recomandat celor porniţi să facă avere. Nu era decât o localitate oarecare, cu un singur semafor, pierdută undeva, în Munţii Allegheny, departe de orice şosea importantă. Strada principală consta din patru cvartale de clădiri joase din cărămidă. N-avea nimic din farmecul de modă veche al altor orăşele; în aerul sumbru plutea mai degrabă un sentiment de disperare. în fiecare primăvară, când se înmânau diplomele de absolvire, locuitorii şopteau între ei: „Asta e, să ne luăm adio de la o altă generaţie care a terminat liceul“.

Cei care rămăseseră în Coudersport nu prea ştiau ce să creadă despre John Rigas, care nu făcea un secret din ambiţiile sale. „Este acelaşi tip de prejudecată întâlnită şi în alte comunităţi mici", spune Bruce Cahilly, un avocat local care s-a împrietenit cu Rigas încă de la bun început. „Toţi cei cu talent şi cu pricepere într-un domeniu sunt priviţi drept o potenţială ameninţare." Aşa încât John nu a fost primit cu braţele deschise atunci când s-a mutat în Coudersport împreună cu Doris, o fostă profesoară de engleză la liceu, provenită dintr-o

familie săracă din zona lacurilor Finger. Deşi afectat de acest comportament, John a făcut tot ce a putut pentru a câştiga rapid simpatia localnicilor. Rămânea seara târziu, după terminarea filmului, pentru a sta la taclale cu spectatorii. îi oprea pe oameni pe strada principală pentru a-i întreba despre copii... A început să participe la slujbele ţinute la Biserica
Episcopală, preferată de cetăţenii de vază din oraş, deşi fusese crescut în credinţa greacă ortodoxă.

La îndemnul lui Doris, şi-a extins afacerile. în 1952, şi-a retras banii din cont pentru a achiziţiona, pentru 300 de dolari, francize de televiziune prin cablu din oraş. Un doctor şi un senator de Pennsylvania au fost de acord să avanseze 40 000 de dolari, şi John s-a văzut propulsat în industria televiziunii prin cablu. A tras cablu în Coudersport şi, după patru ani, împreună cu fratele său, Gus, şi în Wellsville.

La mijlocul anilor 1960, Rigas şi-a permis să construiască o casă cu piscină pentru cei patru copii ai săi, la periferia oraşului. A fost invitat să facă parte din consiliul de administraţie al băncii locale. Pentru cineva dornic să se integreze în comunitate, era o ofertă bine-venită. în plus, îşi putea negocia împrumuturile într-un mod mai avantajos.

John Rigas şi fiii săi aveau să devină cunoscuţi în lumea operatorilor de cablu pentru riscurile enorme pe care şi le asumau şi pentru modul în care foloseau Adelphia pe post de levier financiar, împingând de multe ori lucrurile la extrem. Atitudinea lor nu i-a surprins însă pe concitadini. După ce a cablat cele două oraşe, John a achiziţionat sisteme TV în alte aşezări rurale din statele New York şi Pennsylvania, fălindu-se în faţa prietenilor cu datoriile făcute pentru a-şi finanţa afacerile. „Hei, tocmai ce-am împrumutat zece milioane de dolari", i-a mărturisit el, plin de voioşie, lui Henry Lush, proprietarul unui magazin local de mobilă. Secretara lui mergea mereu la bancă să mute banii dintr-un cont într-altul pentru ca şeful ei să nu fie cumva întrecut de alţi creditori. Cei care încercau totuşi să-i facă să-şi achite datoriile descopereau că nu era deloc uşor. Bruce Cahilly a mers într-o zi acasă la John pentru a-şi recupera onorariul pentru servicii de consultanţă legală. Când a văzut că nu reuşeşte să-i smulgă banii, a înşfăcat din garaj două bidoane de 19 litri cu vopsea albastră pentru piscină. „N-ai decât să le iei", a ripostat Rigas, ridicând din umeri, „oricum lui Doris nu i-a plăcut culoarea. Ar fi vrut vopsea verde, nu albastră".

Multă lume din Coudersport s-ar fi mulţumit cu o casă cu piscină şi cu un loc în consiliul de administraţie al băncii. Nu şi John. Iar el şi Doris le-au insuflat şi copiilor aceleaşi ambiţii. I-au crescut pe Michael, Tim, James şi pe micuţa Ellen pentru a fi studenţi model. Le-au interzis să fumeze, să bea sau să cutreiere ţara făcând autostopul,

cum procedau verii lor din Wellsville. Localnicii bârfeau pe seama lui Doris: ea se purta ca şi cum familia Rigas este prea bună pentru un asemenea oraş şi îşi îndemna mereu copiii să fie mai presus decât colegii lor de şcoală.

Unul după altul, copiii au urmat colegii de elită. Michael, cel mai mare dintre ei, a absolvit colegiul şi apoi facultatea de drept de la Harvard. Prietenii şi-i amintesc ca pe un tânăr inteligent şi ambiţios, dar destul de retras, care îşi petrecea, de obicei, serile de sâmbătă învăţând. Tim, al doilea ca vârstă, era la fel de deştept. A obţinut licenţa în studii economice la Wharton şi avea o viaţă socială bogată. Juca volei în sală şi făcea parte dintr-un grup vocal pe nume Penny Loafers. James, cel mai mic dintre băieţii familiei, a făcut colegiul la Harvard şi facultatea de drept la Stanford. Era un mare băutor de bere şi jucător de pinball şi impresiona pe toată lumea cu felul său corect de a fi. „Era ultima persoană din lume despre care ai fi putut crede că va intra vreodată în încurcături", l-a descris Steven Durlauf, un fost coleg de la Harvard.

În ciuda acestor calităţi, băieţii Rigas aveau o ciudăţenie. Spre deosebire de tatăl lor, aveau dificultăţi de comunicare. Atunci când au fost invitaţi la nunţile verilor din Wellsville, au stat sprijiniţi de zid, cu braţele încrucişate, îmbrăcaţi în smochinguri impecabile. „N-au vorbit cu nimeni", a comentat mâhnit un membru al familiei. „N-au făcut decât să stea şi să privească. Cineva a crezut chiar că făceau parte din personalul restaurantului angajat să-i dea afară pe scandalagii."

În mod evident, băieţii preferau compania membrilor apropiaţi ai familiei lor, din Coudersport. La puţin timp după ce au luat licenţa, Michael şi Tim au revenit în casa părintească. Nici unul nu s-a căsătorit. După absolvirea facultăţii de drept, James a lucrat timp de un an şi jumătate pentru firma de avocatură Bain & Co. din San Francisco, apoi s-a întors şi el în Coudersport, pentru a se căsători şi a munci în oraşul natal. „John îi controla complet pe băieţi", le-a deplâns soarta o rudă. „Nu le-a acordat nici un dram de libertate." (Ellen a studiat la Harvard şi apoi s-a mutat la New York, unde şi-a făcut o carieră în producţia de muzică şi de film.)

Toţi cei trei băieţi au ales să lucreze pentru tatăl lor. John era cum nu se poate mai fericit. Administrarea afacerii Adelphia nu presupunea încă bani mulţi: John conducea compania din biroul său, situat deasupra unui magazin de fierărie, înconjurat de trei secretare şi de un muncitor cablist. După ce băieţii i s-au alăturat, lucrurile s-au schimbat rapid. În 1981, sediul a fost mutat după colţ, într-o veche biserică dezafectată. Oamenii se întrebau ce va face John cu atâta spaţiu. Dar în 1985 firma evoluase deja de la 53 538 de abonaţi la 122 500, după ce achiziţionase sistemul de transmisie TV prin cablu

din ţinutul Ocean, statul New Jersey. După un an, când Adelphia a fost listată la Bursă, avea 370 de angajaţi cu normă întreagă şi afaceri în derulare care urmau să crească numărul abonaţilor la 253 767. La mijlocul anilor 1990, s-a mutat din nou, de această dată în fosta clădire a liceului din Coudersport, pe strada principală, acolo unde băieţii învăţaseră carte. La prima vedere, părea un sediu ciudat pentru una dintre primele zece mari firme de cablu din America, cu 1,2 milioane de abonaţi. Dar sistemele de cablu achiziţionate de familia Rigas stârneau invidia competitorilor. Erau concentrate în şase zone - vestul statului New York, Virginia, Pennsylvania, New England, Ohio şi coasta statului New Jersey -, ceea ce a facilitat ţinerea sub control a costurilor şi a permis atingerea unei marje de profit de 56%, cea mai înaltă din industria televiziunii prin cablu.

John şi fiii săi au ajuns să fie consideraţi oameni de afaceri pricepuţi. John reprezenta creierul afacerii, deşi a continuat să fie obsedat de detalii. Cunoştea la milimetru întregul sistem de cablare şi studia atent fiecare raport. Michael se ocupa cu operaţiunile curente. Tim era directorul financiar al firmei, iar James era însărcinat cu aplicarea noilor tehnologii, pentru a asigura lansarea companiei în alte domenii, precum cel al telefoniei.

Dar, pe măsură ce industria televiziunii prin cablu evolua, familia Rigas rula afacerile de parcă s-ar fi aflat la mii de kilometri distanţă de ochii iscoditori ai investitorilor. Tom Cady, fost director de vânzări şi de marketing la Adelphia, remarca: „Deciziile erau luate mai degrabă acasă, la cină, nu într-o sală de conferinţe sau într-un birou". John şi fiii săi întârziau regulat la întâlniri, aşa încât în firmă a început să circule o glumă: familia Rigas avea propria „măsură a timpului". Nu returnau telefoanele primite de la analiştii financiari. Şi, uneori, când se ivea o oportunitate, achiziţionau în folos personal sistemul de cablu care le făcuse cu ochiul.

Mai mult, au organizat Adelphia astfel încât să elimine orice piedici şi contraponderi la vârf. Adelphia a emis acţiuni de tip A destinate publicului, însemnând un vot pentru fiecare acţiune, dar membrii familiei Rigas au păstrat pentru ei acţiunile de tip B, care le asigurau zece voturi la fiecare acţiune deţinută. Aşa au dobândit dreptul de a numi membrii consiliul de administraţie. John, cei trei fii ai săi şi Peter Venetis, soţul lui Ellen, au ocupat cinci dintre cele nouă posturi, oferindu-le pe celelalte patru prietenilor şi asociaţilor lui John. La urma urmei, cine ar fi fost dispus să călătorească tocmai până în Coudersport pentru o şedinţă?

După câte se pare, Tim Rigas a manevrat finanţele companiei aidoma unui prinţ saudit. Era nu numai director financiar, ci şi preşedintele comitetului de audit al consiliului de administraţie, însărcinat cu supravegherea activităţii directorului financiar. Pentru

orice observator al carierei lui John Rigas, ceea ce s-a petrecut la Adelphia era cât se poate de previzibil. Omul simplu, care pornise de jos în afaceri, lăudându-se peste tot cu influenţa pe care o avea în orăşelul său, împovărase Adelphia cu datorii astronomice, în 1996, debitul era de 11 ori mai mare decât capitalizarea firmei, mult peste nivelul uzual (de pildă, raportul era de 1,28% la firma Comcast şi 0,43% la Cox Communications). Agenţiile de rating au scăzut, în mai multe rânduri, nivelul de încredere în Adelphia din cauza creanţelor. Şi totul s-a răsfrânt asupra acţionarilor. Un analist de la agenţia Salomon Smith Bamey nota că debitul firmei „a făcut ca acţiunile să fie tranzacţionate la nivelul cel mai de jos faţă de valoarea netă estimativă a activelor din toată industria televiziunii prin cablu".

Şi, mai ciudat, Adelphia a început să amestece veniturile realizate din propriile operaţiuni de cablu cu cele provenind de la societăţile deţinute de familia Rigas şi cu beneficiile din împrumuturi, în cadrul unui cont numit pe plan intern, potrivit unor documente recent ajunse la SEC, „sistemul de management al lichidităţilor". Şi era vorba despre sume mari. După ce a realizat o serie de achiziţii, încasările anuale ale firmei au atins în 1999 suma de trei miliarde de dolari. Din când în când, membrii familiei Rigas îşi băgau mâna adânc în acest cont pentru acoperirea unor cheltuieli personale. Numai anul acesta ei au folosit 63 de milioane de dolari pentru plata unor împrumuturi marginale. Din acelaşi cont au sustras patru milioane pentru a cumpăra acţiuni Adelphia. Iar pentru 700 000 de dolari Tim a devenit membru al Clubului de Golf Briar’s Creek de pe John’s Island[I], statul Carolina de Sud.

Directorii independenţi care administrează în prezent Adelphia susţin că nici crearea acestui cont neuzual şi nici retragerile din cont operate de familia Rigas nu s-au făcut cu aprobarea consiliului de administraţie. Purtătorul de cuvânt al familiei neagă însă afirmaţiile.

Familiei Rigas nu îi prea păsa dacă investitorii îşi vindeau acţiunile deţinute la Adelphia sau dacă agenţiile de rating considerau creanţele lor drept obligaţiuni speculative. în schimb, erau foarte interesaţi de poziţia deţinută în Coudersport. în perioada de prosperitate a companiei, John Rigas a devenit marele binefăcător al localităţiii. A angajat mulţi localnici, pe care îi plătea bine. Salariaţii şi-au construit case în stilul specific suburbiilor oraşelor mari. Chioşcurile de ziare au început să vândă cafea scumpă. Pe strada principală s-a deschis o sală de sport.

John citea cu atenţie ziarele locale şi trimitea cecuri familiilor

---

I Una dintre insulele de pe coasta Carolinei de Sud, în apropierea oraşului Charleston, cu o suprafaţă de circa 217 kmp şi o populaţie de aproape 14 000 de locuitori (n.tr.)

aflate în dificultate. „Aflam întotdeauna când făcea astfel de gesturi pentru că primeam telefoane de mulţumire pentru articolul publicat, şi respectivii mă anunţau că primiseră un cec de la John Rigas", a declarat John Anderson, redactor-şef adjunct la *Wellsville Daily Reporter.* Oameni în căutare de ajutor se adunau în restaurantele unde John Rigas obişnuia să ia masa de prânz. Rareori erau refuzaţi.

Orăşelul Coudersport i-a tratat pe membrii familiei Rigas de parcă ar fi fost de viţă regală, iar membrii familiei se purtau ca nişte prinţi. John călătorea într-un avion Gulfstream cumpărat de Adelphia de la regele Hussein al Iordaniei. La petrecerea de Crăciun organizată într-un an de firmă, orchestra a interpretat selecţiuni din musicalul *Camelot,* preferatul lui John, după cum i-a informat dirijorul pe cei prezenţi.

Doris se aventura rareori în oraş; servitorii se ocupau de cumpărături. Atunci când o făcea, era văzută aşezată confortabil pe bancheta din spate a unuia dintre minivanurile ei Toyota, cu un salariat al firmei pe post de şofer. Totuşi, era omniprezentă. Familia a cumpărat mai bine de zece proprietăţi în Coudersport şi în împrejurimi. Doris a ordonat ca majoritatea vilelor să fie vopsite în maro şi le-a împrejmuit cu garduri din buşteni. A participat la amenajarea clădirilor aflate în proprietatea firmei Adelphia, inclusiv a sediului din cărămidă şi marmură de pe strada principală, numit de localnici „mausoleul".

în ceea ce îi priveşte pe băieţi, ei erau mai degrabă loiali familiei decât oraşului. Doar Michael a manifestat interes faţă de comunitate. Deşi lucra câte 16 ore pe zi, îşi găsea timp pentru a participa la întrunirile Clubului Rotary. Şi Tom muncea din greu şi se deplasa mult prin ţară, negociind achiziţii. Se îmbrăca bine, avea o grămadă de prietene şi era membru în aproape douăzeci de cluburi de golf. Dar, atunci când se afla acasă, mergea cu tatăl său la biserică şi o scotea pe Doris în oraş la restaurantul ei favorit, Beef 'N' Barrel.

James, pe de altă parte, îşi delimitase propriul fief. Petrecea mare parte din timp administrând Adelphia Business Solutions, o companie de servicii telefonice desprinsă din firma-mamă. (Conform surselor revistei *Fortune,* se pare că James a fost, dintre toţi fraţii, cel mai puţin implicat în afacerile necurate ale familiei.) Totuşi, şi el avea „apucături" regale - şi-a ridicat o casă princiară pe un deal care străjuieşte Coudersport. Până şi Ellen trăia pe picior mare, şi tot pe banii firmei. Conducerea actuală a societăţii susţine că locuia gratis, împreună cu soţul ei, un aventurier capitalist, într-un apartament din Manhattan deţinut de Adelphia. Corporaţia a fost aceea care a avansat cele trei milioane de dolari pentru producţia filmului bine primit de critici *Culegătoarea de cântece,* despre o profesoară de muzicologie care descoperă, la începutul secolului XX, folclorul de

origine scoţiană şi irlandeză din Munţii Apalaşi. (Ellen Rigas şi soţul său au achitat ulterior companiei Adelphia chiria restantă pentru apartament.)

Unii localnici au început să-şi pună întrebări în legătură cu modul prea nechibzuit în care familia Rigas se servea de banii investitorilor. Teresa Kisiel, perceptor fiscal în Coudersport, a remarcat că Adelphia plătea cu aceeaşi filă de cec taxele pe proprietăţile imobiliare ale firmei şi ale familiei. Şi nu era nici un secret că tot acţionarii achitau şi facturile pentru un teren de golf aflat în amenajare. Câţiva oameni din Coudersport bănuiau că, în spatele prosperităţii oraşului, se ascundeau afaceri ilegale. Dar orice astfel de gând era rapid alungat. „Rigas este pentru un noi ca un zeu grec“, a declarat Shirlee Lette, editorialist la ziarul local, când un reporter a venit să facă investigaţii.

Oren Cohen şi-a dat seama că era ceva în neregulă cu cheltuielile familiei. La acea vreme, el lucra ca analist specializat în obligaţiuni speculative pentru agenţia de rating Merrill Lynch şi urmărea de un deceniu evoluţia firmei Adelphia. Remarcase agresivitatea cu care familia Rigas achiziţionase acţiuni la propria companie, dar nu avusese cum să depisteze cu ce bani o făcea, atâta timp cât nu părea să dispună de lichidităţi. în anul 2000, John Rigas raportase un venit de 1,4 milioane, iar cei trei băieţi câştigaseră fiecare câte 237 000 de dolari.

Familia nu avea alte resurse financiare în afară de Adelphia. Nu şi-a vândut niciodată acţiunile deţinute la firmă, pentru care nu primea dividende. Cohen era aproape sigur că nici companiile de cablu nelistate la Bursă deţinute de familia Rigas nu aduceau cine ştie ce venituri, după cum era la fel de clar că John nu se îmbogăţise de pe urma vânzării de miere produsă la ferma sa. Totuşi, ori de câte ori Cohen solicita explicaţii, era pus în faţa unui refuz.

în februarie anul trecut, Cohen a sesizat că familia Rigas achiziţionase sau se angajase să cumpere acţiuni şi obligaţiuni convertibile emise de Adelphia în sumă de 1,8 miliarde de dolari. La acel moment, stocul se tranzacţiona la 40 de dolari acţiunea, dar, între timp, valoarea acţiunilor scăzuse la 20 de dolari. Dacă John şi fiii săi folosiseră bani împrumutaţi, atunci comiseseră o ilegalitate şi aveau să aibă probleme. Era cazul să se intereseze din nou la firma Adelphia. „Am impresia că familia Rigas e pe minus cu 900 de milioane sau un miliard de dolari", i-a spus Cohen şefului departamentului de relaţii cu investitorii. „Cu ce bani finanţează investiţia?" Evident, a fost trimis la plimbare.

Dar, pe 27 martie, Cohen aproape că a scos un strigăt triumfător atunci când a descoperit o notă de subsol pe ultima pagină a bilanţului trimestrial. Acolo se arăta, negru pe alb, că familia Rigas datora companiei 2,3 miliarde de dolari, împrumuturi extrabilanţiere. în

aceeaşi zi, la finalul unei conferinţe telefonice, i-a cerut insistent lui Tim Rigas să-i ofere detalii. Tim a mormăit ceva despre achiziţionarea de stocuri de acţiuni de către familie, după care a promis că va reveni cu amănunte.

O asemenea explicaţie ar fi fost poate de-ajuns în trecut, numai că discuţia avea loc la numai câteva luni după ce dezvăluirea debitelor extrabilanţiere de la Enron provocase cel mai mare faliment corporatist din istorie. După trei zile, acţiunile la Adelphia s-au depreciat cu 35%, iar SEC a iniţiat
o investigaţie.

Lucrurile au scăpat rapid de sub control în Coudersport. John a emis un comunicat de presă în care recunoştea că „acţionarii sunt îndreptăţiţi să solicite din partea companiei mai multă claritate şi transparenţă". Valoarea acţiunilor a continuat să se prăbuşească, iar Adelphia a anunţat că îşi va revizui datele privind încasările pe 1999, 2000 şi 2001. A amânat depunerea bilanţului contabil pe 2001 pentru a reverifica registrele. Pe 15 mai, John şi-a dat demisia din funcţiile de preşedinte şi de director general executiv.

Erland Kailbourne, fost director executiv la Fleet Bank, la acel moment pensionat, a preluat pentru moment conducerea, în calitate de director „independent". Kailbourne era un apropiat al familiei Rigas şi un vechi prieten din Wellsville, aşa încât mulţi observatori au fost de părere că tot John era cel care continua să tragă sforile.

Adevărul este însă că directorii independenţi erau, pur şi simplu, înnebuniţi. Contrasemnaseră convenţiile de acordare a împrumuturilor, ferm convinşi că familia intenţiona să achiziţioneze alte sisteme specifice televiziunii prin cablu, fără să ia în considerare posibilitatea ca împrumuturile marginale să fie folosite la cumpărarea de acţiuni la Adelphia. John îşi bătuse, pur şi simplu, joc de ei. Kailbourne şi ceilalţi trei directori independenţi I-au angajat pe David Boies, avocatul care instrumentase cazul împotriva firmei Microsoft, pentru a cerceta registrele contabile ale societăţii.

John nu a obiectat la această decizie şi nici Michael, Tim sau James, care demisionaseră şi ei, la scurtă vreme după tatăl lor. Boies a apelat la contabili specialişti în cercetări judiciare, care au descoperit că familia Rigas nu achitase obligaţiuni în valoare de 167 de milioane de dolari. Tot aceştia au scos la iveală dovezi ale unei posibile fraude financiare. *Fortune* a aflat că cinci membri ai serviciului de contabilitate, foşti subalterni ai lui Tim Rigas, cooperează în prezent cu procurorii federali.

Directorii independenţi au mai descoperit că, şi după catastrofala conferinţă telefonică din 27 martie, un membru al familiei retrăsese 175 milioane de dolari din sistemul de management al lichidităţilor pentru a acoperi împrumuturi marginale.

Curând, acţiunile Adelphia au scăzut sub un dolar. Compania a fost delistată de Nasdaq de la Bursă din cauză că nu depusese bilanţul anual pe 2001, ceea ce a cauzat un deficit de 1,4 miliarde de dolari în obligaţiunile convertibile emise de firmă. Falimentul era iminent. Adelphia avea nevoie urgent de un împrumut pentru a se menţine pe linia de plutire. Dar Wall Streetul nu avea de gând să i-l acorde atâta timp cât familia Rigas rămânea prin preajmă. John şi ai lui deţineau toate acţiunile cu drept de vot de clasa B şi controlau, în continuare, societatea.

Problema era că John era convins că nu greşise cu nimic. A doua zi după ce şi-a depus demisia, i-a surprins pe directorii independenţi făcându-şi apariţia la o şedinţă a comitetului director. Evident, i-a anunţat el, toată încurcătura avea să fie rezolvată şi lucrurile vor reintra curând în normal. „Nu, John, au replicat directorii şi vechii săi prieteni, tu şi fiii tăi trebuie să vă retrageţi." Avocaţii de la firma lui Boies i-au promis, în schimb, un pachet compensatoriu, dar oferta nu a fost acceptată. în cele din urmă, noua conducere a dat familiei Rigas un ultimatum: „Predaţi-ne acţiunile cu drept de vot sau vom demisiona şi vom face publice toate neregulile constatate". Pe 22 mai, la ora 5 dimineaţa, după o noapte întreagă de negocieri la sediul din Coudersport, familia Rigas a cedat controlul asupra firmei. Adelphia a obţinut imediat un împrumut bancar de 1,5 miliarde de dolari.

Dacă John Rigas şi-ar fi făcut apariţia a doua zi pe strada principală din oraş, poate că unii localnici ar fi încercat să-i evite. Alţii I-ar fi blestemat. Dar cei mai mulţi I-ar fi bătut pe spate şi I-ar fi îndemnat să ţină fruntea sus. N-au cum să uite cecurile, petrecerile de Crăciun şi toate celelalte lucruri bune pe care Rigas le-a făcut pentru ei. Iar John ştie asta foarte bine. Totuşi, nu a mai fost văzut în Coudersport de când Adelphia a intrat în vrie. Prietenii susţin că are probleme de sănătate, ceea ce n-ar fi exclus. Dar poate că are şi un alt motiv, ascuns. Ar trebui să-i privească pe trecători drept în ochi.

EPILOG

La sfârşitul lui iulie 2002, agenţii federali au efectuat o arestare spectaculoasă, în faţa camerelor de luat vederi, a lui John, Timothy şi Michael Rigas, în apartamentul lor din Manhattan. Alţi doi directori de la Adelphia, fostul vicepreşedinte responsabil cu finanţele, James Brown, şi fostul director pe probleme de raportări interne interdepartamentale, Michael M. Mulcahey, au fost arestaţi în aceeaşi zi în Coudersport. Cei cinci au fost inculpaţi pentru mai multe capete de acuzare, printre care fraudă bancară, tentativă de fraudă, fraudă cu obligaţiuni şi fraudă electronică. Brown a pledat vinovat şi s-a pus la dispoziţia procuraturii.

în aprilie 2004, a început procesul, iar Brown a fost principalul

martor al acuzării. A depus mărturie că Tim Rigas a falsificat bilanţurile contabile ale firmei şi i-a implicat şi pe John şi pe Michael Rigas în contrafacerea rapoartelor financiare. în iulie, juriul i-a condamnat pe John şi pe Tim Rigas pentru tentativă de fraudare, fraudă cu obligaţiuni şi fraudă bancară. (în 2007, în urma unui recurs, curtea a infirmat verdictul în cazul fraudei bancare.) Mulcahey a fost găsit nevinovat pentru toate capetele de acuzare, dar, ulterior, i s-a interzis, într-un proces separat, intentat de SEC, să profeseze ca funcţionar sau ca director la orice companie listată la Bursă. Judecătorul Kevin Castel de la Curtea Districtuală a SUA (districtul sudic din New York) şi-a motivat astfel decizia în noiembrie 2006: „Din cauză că Mulcahey a încălcat în mod repetat, prin diverse metode şi cu bună ştiinţă, legea privind obligaţiunile corporatiste şi pentru că există o mare probabilitate să o facă din nou atunci când i se va da ocazia, curtea hotărăşte să îi interzică lui Mulcahey pentru tot restul vieţii să lucreze ca funcţionar sau cadru de conducere la oricare societate comercială listată la Bursă".

Acelaşi juriu I-a achitat pe Michael Rigas pentru complicitate şi fraudă electronică, dar nu a reuşit să pronunţe verdictul în legătură cu celelalte capete de acuzare, astfel încât judecătorul a fost obligat să suspende procesul. în 2005, Michael Rigas a pledat vinovat pentru falsificarea unei intrări în registrele contabile ale firmei şi a fost condamnat la doi ani cu suspendare.

Ceilalţi membrii ai familiei nu au fost la fel de norocoşi; John şi Tim Rigas au început să-şi execute condamnările în august 2007 la o închisoare federală de minimă securitate din Carolina de Nord. în 2008, pe baza verdictului de anulare pronunţat în 2007, un judecător districtual le-a redus pedepsele cu trei ani: John Rigas are de ispăşit o condamnare de 12 ani, iar Tim Rigas -de 17. Familia Rigas a înaintat recurs la Curtea Supremă a SUA, cererea fiind respinsă în martie 2008. în prezent, se judecă un alt recurs, la curtea federală, cu competenţă de apel pe circumscripţie teritorială.

Compania a avut şi ea mult de suferit. în 2002, Adelphia şi-a declarat falimentul. în 2005, a plătit 715 milioane de dolari pentru ca Departamentul de Justiţie al SUA şi SEC să renunţe la acuzaţiile de fraudă; la acea vreme, a fost al doilea caz ca mărime a sumei recuperate pentru fraudare, după WorldCom, care achitase despăgubiri în sumă de 750 de milioane de dolari. Ca parte a înţelegerii, familia Rigas a cedat firmei Adelphia active în valoare de 1,5 miliarde, incluzând sisteme de cablu, capital social şi bunuri imobiliare. în anul următor, Comcast şi Time Warner au preluat proprietatea asupra sistemelor de cablu ale Adelphia în cadrul unei tranzacţii de 17,6 miliarde de dolari. La începutul lui 2007, Adelphia a ieşit din faliment printr-un plan de lichidare a activelor, de plată a creditorilor şi de încetare a operaţiunilor. Mai târziu în acelaşi an,

fostul său sediu central - „mausoleul“ din cărămidă şi marmură de pe strada principală din Coudersport - a fost vândut la licitaţie pentru 3,4 milioane de dolari.

DEVALIZAREA IOS

Robert Vesco a fost, mulţi ani, o prezenţă discretă în lumea afacerilor internaţionale. Iată istoria ascensiunii sale.

de ROBERT A. HUTCHISON

martie 1973

ÎN IUNIE 1970, CÂND ROBERT LEE VESCO a coborât din avion la Geneva, nu era decât cvasinecunoscutul director general executiv în vârstă de 34 de ani al unei companii de dimensiuni modeste pe nume International Controls Corp. Dar o mână de oameni din liniştitul oraş elveţian I-a întâmpinat cu braţele deschise pe cel care se autoproclamase salvatorul Investors Overseas Services.

Fondul mutual transnaţional, un adevărat imperiu întemeiat de Bernard Cornfeld, avea urgent nevoie de ajutor la momentul când Vesco a descins în Geneva, însoţit de Dr. Milton Meissner, un consultant newyorkez înalt, cu vorbă moale, care pusese la punct administrarea sistemului energetic din Mexic. Vesco şi Meissner au fost uluiţi să constate haosul care domnea la sediul de pe malul lacului al IOS. Cornfeld fusese debarcat din funcţia de preşedinte cu o lună înainte şi, potrivit lui Vesco „sărea acum dintr-o barcă într-alta, încercând să forţeze nişte uşi şi să rezolve ce mai era de rezolvat pe ultima sută de metri“.

O astfel de debandadă îi convenea de minune lui Vesco. Aşa cum evenimentele ulterioare aveau să o dovedească, ţelul său principal era salvarea International Controls de la dezastrul iminent. Vânzările şi veniturile firmei erau în picaj, iar serviciul imensei sale datorii pe termen lung (care depăşea capitalul social) înghiţea peste 20% din profitul brut.

Directorii IOS, care stătuseră încuiaţi mai bine de o lună în sala de consiliu cu draperii din catifea şi cu vederi panoramice, în nesfârşite şedinţe anticriză, nu aveau cum să ştie că şi International Controls era supus unor presiuni puternice. Vesco şi-a însoţit oferta de finanţare de o declaraţie potrivit căreia „nu avem deloc intenţia de a prelua controlul asupra IOS, ci doar să
beneficiem, aşa cum vom putea, de pe urma unei oportunităţi atrăgătoare de investiţii". După două luni de deliberări, directorii i-au acceptat propunerea.

Vesco şi locotenenţii săi s-au concentrat rapid asupra a trei dintre cele mai bogate fonduri mutuale deţinute de IOS: Fund of Funds, Venture Fund (International) şi IIT - International Investment Trust. La jumătatea lui iunie 1970,cele trei „fonduri în dolari" acumulau împreună active în sumă de un miliard de dolari. La începutul lui 1972, după un val masiv de răscumpărări de acţiuni, rămăseseră numai circa 427 de milioane, din care se crede că peste jumătate au fost plasaţi în investiţii dubioase sau, pur şi simplu, au dispărut.

O altă firmă aflată sub umbrela IOS - Investment Properties International Ltd. (IPI) -, o societate de investiţii imobiliare închisă, cu active de 135 milioane de dolari, a căzut, de asemenea, în mâinile lui Vesco şi a fost ulterior preluată de o companie din Bahamas, controlată de doi dintre asociaţii săi.

ÎNTREBĂRI FUNDAMENTALE PENTRU PROCURATURĂ

în septembrie anul trecut, Vesco a figurat ca personaj central al unuia dintre cele mai ample procese de fraudă cu obligaţiuni, deschis de Comisia de Valori Mobiliare şi Burse a SUA. Nu mai puţin de 42 de indivizi, corporaţii, fonduri mutuale şi bănci sunt acuzate că au prejudiciat companiile IOS şi cele trei „fonduri în dolari" cu peste 225 de milioane de dolari.

Documentul care însumează 17 000 de cuvinte se citeşte ca un thriller hollywoodian. Acuzele aduse de SEC conturează o încrengătură complicată, la nivel internaţional, prin care Vesco şi asociaţii săi au creat o adevărată Mare a Sargaselor[1] de companii offshore, cu scopul de a scoate bani din IOS şi din fondurile deţinute de aceasta şi de a-i muta în ape tulburi şi de nepătruns din punct de vedere legal.

Vesco şi ceilalţi inculpaţi pledează nevinovaţi. Vor argumenta probabil şi că o parte dintre actele de care sunt acuzaţi nu sunt de competenţa curţii, fiind săvârşite în Bahamas, Costa Rica, Luxemburg, Antilele Olandeze şi Panama.

în instrumentarea acestui caz, procuratura este chemată să găsească răspuns la două întrebări fundamentale. în primul rând: Cum a reuşit Vesco, invocând, cu mult tupeu, relaţiile sale importante, să-şi valorifice poziţia de proprietar al unor modeste companii producătoare pentru a obţine controlul asupra celui mai

---

I Numele dat unei zone din Oceanul Atlantic de Nord, situată la est de Insulele Bahamas şi nord-est de Insulele Antile. Este, deseori, asociată cu aşa-nu- mitul Triunghi al Bermudelor, loc misterios în care ar fi dispărut, fără alte explicaţii decât cele paranormale, numeroase vase şi aparate de zbor. (n.tr.)

mare conglomerat financiar offshore din lume? Şi, în al doilea rând: Cum şi-au însuşit Vesco şi grupul său activele IOS şi ale fondurilor mutuale ale IOS, în detrimentul investitorilor?

Răspunsurile la aceste întrebări se găsesc în trecutul lui Vesco şi al lui Com- feld. Ambii sunt oameni extrem de ambiţioşi şi deloc înclinaţi să se supună constrângerilor legii. Cornfeld a crescut în Brooklyn şi a lucrat în asistenţa socială înainte de a crea IOS, pornind de la simpla observaţie că milioane de oameni înstăriţi din întreaga lume sunt dispuşi să investească în fonduri mutuale agresive pe piaţă şi greu de urmărit de fisc. Pentru a garanta acestă libertate de mişcare, Cornfeld a stabilit cartierul general al IOS Ltd. în Elveţia, ţară în care evaziunea fiscală nu constituie infracţiune penală. Şi a avut grijă să înmatriculeze atât firma-mamă, IOS Ltd., cât şi subsidiara sa însărcinată cu managementul fondurilor, Transglobal Financial Services Ltd. (fosta Investors Overseas Services Management Ltd.) în Canada, unde agenţiile guvernamentale de reglementare nu au dreptul să exercite o influenţă puternică asupra corporaţiilor nonrezidente, care îşi desfăşoară activitatea pe teritoriul altor state. Nu şi-a dat seama însă că sistemul pe care îl crease era uşor manipulabil.

Şi Vesco are origini modeste. Este însă un om care a înţeles pe deplin lăcomia - şi, în egală măsură, naivitatea - celor care vor să se îmbogăţească rapid. Inginer de profesie şi autodidact în alte domenii, şi-a început cariera de promotor independent la vârsta de 24 de ani. în 1966, după numai şapte ani, şi-a încununat prima afacere importantă prin fuzionarea a două companii mici în cadrul Cryogenics Inc., societate înregistrată în Florida ca societate publică, fapt util pentru operaţiunile pe care intenţiona să le deruleze. A rebotezat acest conglomerat International Controls Corp., declarând că scopul său era transformarea acestuia într-o „maşină de făcut bani absolut fabuloasă".

După trei ani, din vânzări de sub 400 000 de dolari şi profit zero, a adus firma la vânzări de 101 milioane, câştiguri de 4,7 milioane şi o valoare contabilă a acţiunilor de 41,7 milioane de dolari. Un rol însemnat în obţinerea acestor performanţe I-a jucat succesul înregistrat de Vesco într-o bătălie aprigă dusă pentru controlul asupra Electronic Specialty Co. din Passadena, California, un producător de echipamente de avion şi componente electromecanice de patru ori mai mare decât International Controls. Preluarea acestei companii I-a implicat însă într-un proces care a atras atenţia SEC.

Afacerea I-a marcat definitiv, conturându-i imaginea de cumpărător lipsit de orice scrupule şi acaparator agresiv, cu un comportament extrem de provocator - pe scurt, de om cu care este bine să nu te pui. Stocul de acţiuni International Control nu a avut

succes, de fapt, niciodată. La mijlocul lui 1968, a atins pentru scurt timp un vârf istoric de 51 de dolari, după care a scăzut continuu, fiind ultima oară tranzacţionat la trei dolari, înainte să fie suspendat ca urmare a înaintării de către SEC a plângerii privind o posibilă fraudare, în noiembrie anul trecut.

O vreme, Vesco a studiat modul de lucru al lui Cornfeld, meditând asupra posibilităţii de a combina operaţiunile bancare offshore şi managementul fondurilor mutuale în cadrul propriilor tranzacţii. IOS traversa o criză de încredere, ca urmare a zvonurilor, relativ nefondate, privind lipsa de lichidităţi. în realitate, dispunea de lichidităţi substanţiale, dar consiliul de administraţie era format în mare măsură din directori de vânzări excesiv de precauţi şi lipsiţi de experienţă şi de rafinament în domeniul financiar, care se temeau că nu vor face faţă următoarei tranşe de plăţi. în aceste condiţii, nu este de mirare că băncile importante la nivel mondial nu s-au arătat interesate de o colaborare.

NUME MARI ŞI MULTĂ LĂUDĂROŞENIE

Vesco a făcut caz, cu mult tupeu, de relaţiile sale pentru a-i impresiona pe directori. A susţinut - nu fără temei - că atât Bank of America, cea mai mare bancă din lume, cât şi Prudential, cea mai mare societate de asigurări, erau creditori de prim rang ai International Controls. A mers însă şi mai departe, proclamându-se omul de legătură al Bank of America în Geneva. Directorii IOS I-au crezut, dar au cerut confirmarea faptului că International Corps dispune de cinci milioane de dolari pe care poate să-i ofere ca împrumut. Fără să clipească, Vesco şi-a instruit oamenii din sediul din New Jersey să transfere toate lichidităţile corporaţiei sale în contul deschis la Bank of America, după care a solicitat băncii să-i trimită extrasul de cont la Geneva.

Răspunsul băncii I-a scos din minţi. International Controls avea, într-adevăr, în sold peste trei milioane de dolari, susţinea Bank of America, dar banii nu puteau fi retraşi. Mai mult, avertiza aceasta, tranzacţia preconizată cu IOS părea să încalce prevederile acordului de împrumut pe care International Controls îl avea cu banca.

Vesco a apelat atunci la Butlers Bank, o mică bancă privată din Nassau, capitala Bahamasului, deţinută de un american pe nume Allan Butler. Cu active nete valorând 5,2 milioane de dolari, banca avea dificultăţi în onorarea creditelor comerciale, şi sprijinul acordat lui Vesco în obţinerea controlului asupra IOS era, în mod evident, de natură să-i aducă o mulţime de noi clienţi.

Butlers Bank a telegrafiat pe data de 25 august, anunţând că

International Controls are în cont suma de cinci milioane de dolari. Ceea ce directorii IOS probabil nu au ştiut este faptul că depozitul reprezenta, de fapt, un acreditiv subsidiar, deschis în contul unui împrumut către o subsidiară a International Controls. Alte gesturi făcute în favoarea lui Vesco i-au adus ulterior băncii, şi lui Allan Butler personal, „onoarea[11] de a fi citaţi ca pârâţi în procesul intentat de SEC.

Sir Eric Wyndham White, preşedintele IOS ales după debarcarea lui Cornfeld, a sfătuit consiliul de administraţie al IOS să accepte oferta lui Vesco drept soluţie „interimară de finanţare". Le-a reamintit directorilor nehotărâţi că „una dintre cele mai mari bănci din lume" îl considera pe Vesco un om de afaceri dificil, dar a cărui integritate era mai presus de orice bănuială şi că acesta „luptase cu succes împotriva sistemului financiar american[11]. După şase zile, acordul a fost, în cele din urmă, semnat. Banii urmau să fie transferaţi în două săptămâni.

Astfel, Vesco a făcut ca International Controls să împrumute IOS cu cinci milioane de dolari pe care, la rândul său, îi împrumutase. Apoi, printr-o jonglerie financiară de excepţie, a aranjat ca IOS să colateralizeze împrumutul prin păstrarea depozitelor în conturi separate la Butlers Bank. De fapt, IOS „s-a salvat" cu propriii bani, fapt care demonstrează că Vesco ştia deja despre IOS un lucru pe care directorii firmei îl ignorau: IOS avea probabil multe nevoi, dar banii nu constituiau o primă necesitate.

Termenii contractului de creditare i-au conferit lui Vesco o poziţie de comandă, deşi nici el şi nici asociaţii săi nu participaseră prin majorare de capital la IOS. Vesco a primit un fotoliu în comitetul director şi a fost numit preşedinte al unui comitet financiar, nou format, cu putere de veto în faţa „oricărei acţiuni semnificative din punct de vedere financiar". Foarte rapid, a înlăturat opoziţia internă, salariaţii care ar fi fost capabili să-i înfrunte ajungând să se teamă pentru slujbele lor.

Cornfeld, care deţinea în continuare 15% din stocul de acţiuni preferenţiale, tulbura apele, susţinând sus şi tare că Vesco nu era decât un impostor pornit să devalizeze compania. Dar, acceptând postul de preşedinte al subsidiarelor comerciale ale IOS, a căzut în capcană. Orice rol operativ i-ar fi fost desemnat fără aprobarea International Controls ar fi însemnat, tehnic vorbind, o încălcare a acordului complex de creditare, întins pe 110 pagini. Vesco s-a prevalat de termenii contractuali în invocarea clauzei de neexecutare a împrumutului de cinci milioane de dolari. în decembrie 1970, la şedinţa comitetului executiv, participanţii îşi amintesc că Vesco a anunţat ritos că, pe viitor, Cornfeld va trebui fie să-şi vândă acţiunile, fie să găsească lichidităţile necesare pentru a putea onora obligaţiile

IOS faţă de International Controls.

La sfârşitul întrunirii, Vesco I-a tras pe Cornfeld deoparte, într-unul dintre saloanele în stil Ludovic al XVI-lea de lângă camera de conferinţe a IOS, şi I-a întrebat cât cerea pe stocul de acţiuni, „în jur de un dolar acţiunea", susţine Cornfeld că i-ar fi răspuns. „Dar tu cât vrei?", I-a întrebat el pe Vesco, referindu-se la preţul pe care International Controls I-ar fi cerut în schimbul retragerii din afacerea IOS. Vesco a replicat că retragerea imediată a împrumutului de cinci milioane de dolari ar atrage penalităţi care ar ridica costurile la circa 9,5 milioane. Discuţia s-a încheiat aici, fără nici un rezultat.

La câteva săptămâni după aceasta, Vesco I-a sunat pe Cornfeld în California pentru a-l informa că găsise un cumpărător, a cărui identitate nu i-a dezvăluit-o, pentru stocul deţinut de Cornfeld; acesta ar fi fost dispus să plătească 65 de cenţi pe acţiune. Cornfeld a respins oferta, şi Vesco a revenit după câteva zile, anunţându-1 că achizitorul putea merge până la 92 de cenţi pe acţiune. în negocierile care au urmat, Cornfeld susţine că a fost aproape convins că misteriosul cumpărător era Union Bank, a treia ca mărime din Elveţia.

Printr-o filială a Bank Cantrade, asociaţi de-ai lui Vesco achiziţionaseră o companie fără activitate, cu numele neverosimil de Linkink Progressive Corp., înregistrată în Panama. în final, Vesco i-a mărturisit lui Cornfeld că potenţialul cumpărător este Linkink, sugerându-i (după cum a declarat ulterior Cornfeld) că firma era controlată de mai multe bănci. De fapt, Linkink era deţinută de o altă societate fără activitate, înmatriculată în Panama, pe nume Red Pearl Bay S.A.

în timpul derulării negocierilor, în tabăra lui Cornfeld s-a ivit bănuiala că Vesco încerca să scoată bani dintr-unul dintre fondurile IOS pentru a cumpăra stocurile deţinute de Bernie Cornfeld. Suspiciunea se baza pe faptul că Meissner, instalat de Vesco în fruntea operaţiunilor din Geneva, ceruse transferul sumei de 6,2 milioane de dolari din fondul IIT al IOS într-un cont numeric deschis la sucursala din Miinchen a Manufacturers Hanover Trust Co.

în această atmosferă de neîncredere şi de intrigi, afacerea a fost, în cele din urmă, parafată la primele ore ale zilei de 16 ianuarie 1971. Cornfeld, împreună cu suita sa obişnuită de fete frumoase, s-a îmbarcat imediat într-un avion cu destinaţia Cuernavaca, Mexic.

După cumpărarea pachetului de acţiuni al lui Cornfeld, Vesco a preluat frâiele puterii. International Controls a început să achiziţioneze acţiuni preferenţiale de la investitori din interiorul companiei, dobândind astfel, pentru prima oară, drept de vot. Mulţi oameni din vechea gardă au dispărut; Vesco a devenit preşedintele consiliului de administraţie al IOS.

Autorităţile canadiene şi acţionarii IOS nu au aflat niciodată cine se afla în spatele companiei Linkink. Trei luni mai târziu, Linkink,

împreună cu cele şase milioane de acţiuni ale lui Cornfeld, au fost vândute de către Red Pearl Bay unei filiale canadiene a International Controls. S-au achiziţionat 50 000 de acţiuni, reprezentând mai puţin de 1% din capitalul social al filialei canadiene. La sfârşitul aceluiaşi an, aceleaşi 50 000 de acţiuni au fost răscumpărate de International Controls de la Red Pearl Bay contra sumei de 50 000 de dolari. în final, cu o investiţie de numai 50 000 de dolari, ICC s-a ales cu stocul de acţiuni IOS în valoare de 5,5 milioane de dolari deţinut anterior de Cornfeld.

Pe la mijlocul anului 1971, Vesco începuse să-şi ia în serios rolul de personaj marcant în finanţele internaţionale şi să dea frâu liber megalomaniei care îl caracteriza. Mereu gata să facă mare caz de legăturile sale cu cei bogaţi şi faimoşi, şi-a asigurat serviciile purtătorului unui nume celebru: James Roosevelt, fiul fostului preşedinte american. Roosevelt fusese adus la IOS de Cornfeld şi, după plecarea acestuia de la cârma firmei, a rămas alături de Vesco suficient timp pentru a fi inclus pe lista inculpaţilor în procesul intentat de SEC. Vesco i-a mai angajat şi pe Donald Nixon, nepot de unchi al unui alt preşedinte american, şi pe Regina Cahill, fiica lui William T. Cahill, guvernatorul statului New Jersey.

Pentru a-şi consolida imaginea de om de afaceri de mare succes, Vesco a cumpărat de la Pan Am, pe banii unei filiale a International Controls, un
Boeing 707, contra sumei de 1,2 milioane de dolari, potrivit facturilor, cheltuind încă pe atât pentru amenajarea interiorului luxos şi pentru dotarea cu un sistem de comunicaţii de ultimă oră care îi permitea efectuarea de la bordul aeronavei de conferinţe cu cei de la sol. Odată cu dispariţia lui Cornfeld din peisaj, Vesco a crezut că rezolvase toate problemele. Dar cinci şefi de vânzări din vechea gardă i-au lansat o provocare înaintea şedinţei anuale a acţionarilor din 1971, încercând să-i întreacă la numărul de mandate de împuternicit. Vesco i-a înfrânt cu greu pe disidenţi, după care a declanşat rapid o operaţiune de „restructurare" a IOS. Planul asupra căruia s-a decis în final era, în mare parte, creaţia locotenentului său, proaspăt însărcinat cu afacerile financiare offshore, un canadian pe nume Norman LeBlanc. Fost partener la Coopers & Lybrand, calitate în care se ocupase timp de şase luni de auditul exploratoriu al IOS comandat de Vesco, LeBlanc a devenit, ulterior, vicepreşedinte pe probleme financiare al IOS. Planul propus de el implica două modificări majore în structura corporatistă a IOS.

în primul rând, IOS, societate cu răspundere limitată, a fost transformată în holding prin transferarea funcţiilor sale operative către compania de management a fondurilor financiare, care fuzionase deja cu firma de vânzări şi fusese rebotezată Transglobal Financial Services. IOS deţinea 80% din Transglobal.

în al doilea rând, toate operaţiunile bancare derulate de IOS în

Europa şi în Bahamas au fost preluate de un holding nou creat, International Bancorp Ltd. Acţionarii IOS au aflat, pentru prima oară, despre aceste relocări masive de active din listele de dividende pe acţiuni şi din titlurile de creanţe publicate de ziarele financiare: o acţiune la International Bancorp şi un dolar în poliţe de asigurare pentru titlurile de creanţe ale Bancorp echivalau cu zece acţiuni din titlurile ordinare şi preferenţiale ale IOS.

O scrisoare trimisă ulterior acţionarilor dezvăluia faptul că 30% din stocul de acţiuni al International Bancorp fusese schimbat pe active cel puţin nebuloase la prima vedere. în realitate, comitetul director al IOS distribuia o felie de 22% din afacerile bancare direct către International Controls, 48% către alţi acţionari ai IOS şi restul către bancherul Frederic J. Weymar, asociat şi prieten apropiat al lui Vesco, în schimbul acţiunilor la o bancă proaspăt înfiinţată, Bahamas Commonwealth Bank, ale cărei principale atuuri constau în numele grandios şi într-un portofoliu de creanţe cel puţin suspect.

Weymar, care fusese numit preşedinte la International Bancorp, era un bun cunoscător al complexului sistem bancar internaţional. Fusese director al filialei germane a Bache & Co.[1], de unde fusese invitat, în 1968, să-şi dea demisia pe motive de management defectuos. La puţin timp după aceasta, se alăturase echipei de la Butlers Bank din Nassau.

Modul în care Weymar achiziţionase Bahamas Commonwealth Bank a rămas un mister pentru acţionarii IOS, şi poate că a fost mai bine aşa, căci informaţiile nu ar fi fost deloc liniştitoare. Conform unui raport al SEC, Weymar cumpărase această bancă înmatriculată, dar fără activitate, de la Butlers Bank cu numai câteva zile înainte de înfiinţarea International Bancorp. A plătit pentru ea 1,8 milioane de dolari - capitalul iniţial al Bahamas Commonwealth -, dar numai 300 000 de dolari în lichidităţi, restul în bilete la ordin. A schimbat apoi titlul de proprietate la Bahamas Commonwealth pe acţiuni la International Bancorp în valoare de circa cinci milioane de dolari, potrivit registrelor firmei.

Weymar a adus cu el de la Butlers Bank un portofoliu de creanţe în sumă nespecificată, dar care includea o ipotecă de „vreo două sute de mii“ de dolari pe numele lui Lynden Pindling, prim-ministru al Bahamasului, şi
o alta pentru Paradise Bakeries, o brutărie din Bahamas deţinută de rudele lui Pindling. Curând, Bahamas Commonwealth i-a acordat un împrumut de 100 000 de dolari lui Richard Clay, unul dintre directorii noii bănci, pentru cumpărarea unei case în New Jersey. Directorul de

---

I Una dintre cele mai cunoscute şi importante firme de brokeraj şi bănci de investiţii din lume, înfiinţată în oraşul New York în 1879 sub numele Leopold Cahn & Co. (schimbat în 1892, după preluarea afacerii de către nepotul fondatorului, Jules S. Bache). în 1981 a fost achiziţionată de Prudential, (n.tr.)

la IOS James Roosevelt a beneficiat şi el de un împrumut de 150 000 de dolari, garantat parţial de colecţia de obiecte personale aparţinând tatălui său.

O NOAPTE ÎNTR-O ÎNCHISOARE DIN GENEVA

La sfârşitul lui noiembrie 1971, Vesco s-a întors la Geneva pentru a compărea în faţa decanului magistraţilor oraşului, judecătorul Robert Pagan, fiind inculpat într-un proces penal intentat împotriva sa, a lui Meissner şi a lui Ulrich Strickler, un consultant elveţian pe probleme de management. Plângerea fusese înaintată de David Tucker, fost director de vânzări la IOS, şi viza transferul, considerat de el ilegal, a 56 000 de acţiuni preferenţiale ale IOS din contul lui Tucker către Overseas Development Bank din Geneva şi apoi vânzarea acestora către aceeaşi filială canadiană a International Controls care deţinea şi fostul stoc al lui Cornfeld. Tucker susţinea că tranzacţiile se efectuaseră cu patru zile înaintea adunării generale a acţionarilor IOS din
1971,desfăşurată la Toronto, cu scopul ca Vesco să beneficieze de dreptul de vot conferit de acţiunile preferenţiale.

Spre ghinionul său, Tucker avea un împrumut mare în dolari, neachitat şi garantat cu stocul de acţiuni, la Overseas Development Bank, banca IOS din Geneva. Deşi Tucker îşi achita regulat tranşele din împrumut, stocul său a fost „în mod eronat" inclus printre cele 135 000 de acţiuni pe care Vesco şi Strickler le mutaseră din seifurile băncii într-o vizită efectuată în sâmbăta de dinaintea adunării generale a acţionarilor IOS din 1971.

Informat că în aceeaşi sâmbătă după-amiază stocul său cauţionat fusese vândut la preţul de 22 de cenţi acţiunea, Tucker a ameninţat că va raporta „furtul“ poliţiei din Geneva. Dându-şi probabil seama că încălcase legea, Vesco a ordonat anularea vânzării şi returnarea acţiunilor la timp pentru ca Tucker să poată vota la adunarea acţionarilor din Toronto. Cu toate acestea, după două săptămâni, Tucker a înaintat plângere la tribunalul din Geneva, acuzându-i pe cei trei de comportament neadecvat în afaceri, fraudă şi tentativă de delapidare.

în cursul audierilor preliminare, judecătorul Pagan a subliniat faptul că Vesco şi Strickler, ajutaţi de Meissner, transferaseră cele 135 000 de acţiuni, inclusiv ale lui Tucker, într-o zi în care banca era, în mod normal, închisă. Timp de două ore, Vesco a încercat să-i impresioneze pe bătrânul şi ursuzul judecător cu statutul său de mare om de afaceri şi cu legăturile cu lumea internaţională a finanţelor, acuzându-1 că-l face să-şi piardă din timpul său atât de preţios. Exasperat, Pagan i-a făcut semn unui *gendarme,* apoi s-a întors spre Vesco

şi a ordonat arestarea sa. Lui Vesco nu i-a venit să-şi creadă urechilor. Audierile pentru stabilirea cauţiunii au fost fixate pentru după-amiaza următoare. între timp, cei trei directori au fost nevoiţi să petreacă noaptea în închisoarea St. Antoine din Geneva, o clădire foarte veche şi austeră.

Ştirea a produs şoc şi consternare în rândurile personalului IOS din zona Genevei, redus la circa 700 de persoane de la 2 600, câţi erau în epoca de dinaintea crizei. în ziua următoare, procurorul a acceptat eliberarea celor trei pentru o cauţiune de 175 000 de dolari.

A doua zi, aparatul Boeing, avându-1 pe Vesco la bord, a părăsit pentru totdeauna Geneva. Meissner s-a mutat în Franţa şi, câteva luni bune, a condus IOS dintr-o cameră de hotel din Divonne-les-Bains, o staţiune cunoscută pentru cazinourile sale. Strickler a fost transferat la Miinchen, în afara sferei de influenţă a judecătorului Pagan. Tucker a fost convins să-şi retragă plângerea de o puternică echipă de avocaţi adusă din Washington şi din New York. Drept urmare, după trei luni, procurorii au închis cazul şi au rambursat banii de cauţiune.

Curând, Vesco şi-a schimbat planurile de restructurare a IOS. împrumutul de cinci milioane de dolari luat de la International Controls a fost achitat. Şi, în conformitate cu acordul de împrumut, IOS a emis şase milioane de acţiuni ordinare către o subsidiară a International Controls, ca recompensă pentru asigurarea finanţării „de urgenţă". Manevra a dus la creşterea ponderii acţiunilor deţinute de grupul Vesco la IOS până la 38% - la ţanc pentru a doua divizare. De data aceasta, cea mai mare parte a operaţiunilor de asigurări ale IOS şi, practic, toate cele derulate de holdingul de afaceri imobiliare al IOS au fost transferate către Value Capital Ltd., o altă firmă nou înmatriculată în Bahamas şi, până atunci, fără activitate.

Meissner a susţinut că activele transferate către Value Capital aveau o valoare contabilă de 1,3 milioane de dolari. în schimbul acestor active, 62% din stocul Value Capital a fost distribuit către acţionarii IOS ca dividende *pro rata,* restul fiind preluat de International Controls. După patru zile, aceleaşi active au apărut în registrele contabile ale societăţii Value Capital la o valoare de 20,8 milioane de dolari. Auditorii, de-acum îngrijoraţi, au refuzat să avizeze această nemaipomenită manevră contabilă.

în vâltoarea sfârşitului de an, a trecut aproape neobservată o scrisoare trimisă de IOS către cei circa 300 000 de investitori care încă mai cotizau la fondurile mutuale ale IOS. Au fost informaţi că „anumite modificări procedurale" vor afecta viitoarele plăţi în conturile lor de investiţii. Prima modificare a fost schimbarea băncii deponente a fondurilor IOS în dolari, de la Credit Suisse din Ziirich la Overseas Development Bank din Luxemburg.

în acel an, în Elveţia intrase în vigoare o lege nouă care interzicea emiterea de cereri de ofertă pentru vânzarea de acţiuni de către firme de investiţii neînregistrate în Elveţia sau care nu operau pe teritoriul ţării. Cum IOS nu îndeplinea noile condiţii de înmatriculare, a fost obligată să-şi transfere din Elveţia toate operaţiunile cu clienţii. Ţările de Jos păreau singurele în stare să ofere acele reglementări laxe care conveneau scopurilor lui Vesco. Prin urmare, „stimaţii clienţi" au fost rugaţi să completeze pe viitor formularele de cec sau ordinele de plată către ODB Luxemburg şi să le trimită pe adresa unei cutii poştale din Amsterdam. IOS încasa, în continuare, circa un milion de dolari pe lună de la investitorii săi în fonduri mutuale. Banii trimişi la căsuţa poştală erau vărsaţi într-un cont-tampon flotant la ODB Luxemburg.

Pasul următor a fost trecerea obligaţiunilor emise de IOS de sub tutela ireproşabilei Bank of New York sub cea a unei bănci mult mai mici din New Jersey, dar cu care Vesco lucra de mulţi ani - American National Bank & Trust. Aceasta acţionase anterior ca depozitar şi ca agent de transfer al acţiunilor ordinare ale International Corps. Iar vicepreşedintele băncii, Wilbert Snipes, îndeplinea funcţia de director la IOS încă din 1966.

Construirea noului cartel offshore pe ruinele IOS aflându-se în plină desfăşurare, Vesci a decis să demisioneze din poziţia inconfortabilă deţinută în Geneva, sperând astfel să evite privirea scrutătoare a SEC. Pe 1 aprilie 1972, de Ziua Păcălelilor, International Controls a anunţat că o companie din Bahamas, Kilmorey Investments Ltd., achiziţionase pachetul de 38% din acţiunile IOS Ltd. deţinut de International Controls. Cei patru proprietari ai Kilmorey erau asociaţi apropiaţi ai lui Vesco şi membri ai conducerii IOS. LeBlanc, Meissner, Strickler şi Stanley Graze, director al fondului mutual IOS, au achitat - chipurile - 2,8 milioane de dolari în numerar şi certificate de depozit pentru cele 23,6 milioane de acţiuni ordinare şi preferenţiale ale IOS deţinute de două filiale ale International Controls. Tranzacţia nu a fost însă confirmată niciodată, a susţinut SEC în plângerea înaintată spre judecată.

International Controls a rămas cu 22% din acţiunile International Bancorp şi 38% din Value Capital. Avertismentele de furtună au continuat însă în Washington, aşa încât anul trecut, pe data de 1 iunie, LeBlanc a demisionat din funcţia pe care o avea la IOS şi i-a vândut lui Ulrich Strickler („în profit") acţiunile la Kilmorey. În următoarele două zile, printr-o serie de manevre financiare, LeBlanc a reuşit, cheltuind numai 2 000 de dolari, să pună mâna pe pachetul de control al celei mai valoroase firme aparţinând fostului imperiu IOS - o întreprindere care, cu trei ani în urmă, evaluase plasamentele făcute de acţionarii săi la aproape 200 de milioane de dolari, în plus,

LeBlanc nu a preluat nimic din pasivele IOS.

LeBlanc a cumpărat apoi, cu câte 1 000 de dolari, două companii fără activitate, de tip „cec în alb“, Global Holdings Ltd. şi filiala sa operaţională, Global Financial Ltd., ambele înmatriculate în Nassau. în aceeaşi zi, Global Financial a emis către International Controls o poliţă de 7,35 milioane de dolari, preţul de achiziţie anunţat pentru cele două foste proprietăţi IOS, intrând astfel în posesia cotei deţinute de International Controls la Value Capital şi International Bancorp.

La şedinţa consiliului de administraţie ICC din ziua precedentă, Vesco îi asigurase pe directori că LeBlanc făcuse o ofertă corectă, că se va achita de obligaţiile asumate şi că între el şi LeBlanc nu exista absolut nici o legătură. Consiliul nu prea avea de ales. La orizont nu se ivea nici un alt cumpărător, iar compania avea nevoie urgentă de o infuzie de capital pentru a readuce optimismul în bilanţul care se prezenta destul de sumbru. Cu o cifră a vânzărilor care scăzuse până spre 70 de milioane de dolari, ICC lucra în acel moment în pierdere.

Transferul de la Venture Fund (International) al IOS către cele două corporaţii de faţadă ale lui LeBlanc s-a efectuat cât de repede posibil. Suma reprezenta peste 40% din activele Venture Fund, ceea ce a afectat considerabil capacitatea de răscumpărare a acţiunilor fondului. Imediat ce banii de la Venture au intrat în conturile celor două societăţi Global, LeBlanc a achitat integral suma de 7,35 milioane, astfel că International Controls a putut raporta un profit de 1,7 milioane de dolari pentru investiţia făcută cu numai 17 luni în urmă la IOS.

AGITAŢIE ÎN CONSILIU

în consiliul de administraţie al International Controls apele au început să se agite, fără însă ca rumoarea certurilor să răzbată în exterior. Sub presiunea unor membri, Vesco a demisionat din funcţia de preşedinte „pentru a-şi rezolva problemele cu SEC“. A revenit însă curând. Contractul său de salarizare de 120 000 de dolari anual a fost modificat la rubrica „funcţie", unde acum apărea titulatura de consultant, dar el şi-a păstrat beneficiile marginale substanţiale: plafon mare al cheltuielilor, dreptul de a folosi avionul şi limuzinele companiei, compensaţii legale, un birou luxos şi un apartament pentru care nu plătea chirie.

După ce International Controls s-a debarasat de balastul reprezentat de IOS, Vesco s-a angajat cu toată energia în ceea ce SEC a numit ultima fază a unei operaţiuni ample, desfăşurate pe parcursul a doi ani - devalizarea firmelor. înainte de a fi stopată de

intervenţia SEC, operaţiunea a secătuit circa 235 de milioane de dolari (în mare, jumătate din activele însumate ale companiilor), la care s-au adăugat alte 135 de milioane prăduite dintr-o societate de investiţii închisă ale cărei active ajunseseră, pe căi necunoscute, în portofoliul unei corporaţii misterioase, Property Resources Ltd., condusă de Clay şi LeBlanc. Potrivit SEC, cel puţin 110 milioane din dolarii însuşiţi ilegal nu au fost niciodată depistaţi. Totuşi, SEC a luat urma unui împrumut în valoare de un milion de dolari acordat de Fund of Funds către Conservative Capital Ltd., al cărei unic activ consta dintr-o mină de aur inundată din Quebec, abandonată din 1960.

PROIECTUL UNUI PARADIS FISCAL

Vesco petrecea multă vreme în San Jose, capitala statului Costa Rica, încercând să obţină autorizaţia pentru crearea unei zone libere internaţionale care să transforme ţara într-un nou paradis fiscal. Zona urma să fie constituită dintr-un cartier de afaceri şi financiar şi una sau mai multe arii rezidenţiale administrate de un consiliu format din şapte membri numiţi de un comitet de guvernatori. Prin statut, cetăţenii din Costa Rica nu aveau dreptul să lucreze sau să locuiască în zonă decât cu aprobarea consiliului.

Adversarii din parlament ai preşedintelui Jose Figueres au criticat vehement proiectul, temându-se că zona va deveni un centru folosit la nivel mondial pentru evaziunea fiscală. Figueres, pe de altă parte, susţinea că ţara va beneficia astfel de capital nou, extrem de necesar pentru dezvoltarea sa economică şi socială.

Ca parte a reamplasării preconizate, din sediul rămas nefolosit al IOS din Franţa au fost aduse cu avionul lui Vesco mai multe containere cu mobilă. Când parlamentarii au cerut socoteală pentru nevămuirea acestora la aeroportul internaţional din San Jose, Figueres a replicat că marfa transportată consta din ‚jucării pentru copiii sărmani".

în octombrie anul trecut, IOS s-a aflat în pragul insolvenţei din cauza pierderii unui contract de 5,7 milioane de dolari cu nişte granzi de Spania. Din câte se pare, aceştia nu erau însă decât o acoperire pentru Alberto Alvarez, un exilat cubanez asociat cu preşedintele Figueres. Ei au renunţat la afacere ca urmare a acţiunilor întreprinse de SEC. între timp, conducerea IOS a suspendat răscumpărarea acţiunilor fondurilor mutuale în dolari. Şi autorităţile canadiene şi luxemburgheze au îngheţat activele IIT în aşteptarea deznodământului procesului care se judecă în această lună.

UN MONTICELLO ÎN COSTA RICA

în decembrie anul trecut, un grup de directori „independenţi" a încercat să ia la bani mărunţi cele şapte fonduri IOS din Canada, strict reglementate potrivit legislaţiei locale şi totalizând active în valoare de 210 milioane de dolari. Până la sfârşitul anului, pachetul de control la societatea londoneză de asigurări International Life Insurance Co. (UK) a fost vândut către Keyser-Ullman Ltd., un grup comercial-bancar britanic. Astfel, IOS şi-a păstrat ca singure active cele zece milioane de acţiuni deţinute la Transglobal Financial Services, în mare parte aflate în litigiu, precum şi câteva proprietăţi imobiliare în Geneva şi în Franţa. Pasivele cuprind însă o colecţie de circa 250 de procese intentate împotriva sa în diferite părţi ale lumii.

Vesco şi-a făcut publică poziţia numai prin intermediul avocaţilor. A negat orice implicare în activităţi ilegale şi a afirmat că nu controlează IOS, fondurile acestuia şi nici pe cei care le administrează. în particular, le-a mărturisit însă vecinilor că intenţionează să se mute cu familia în San Jose. De fapt, a şi închiriat în suburbii un conac cu trei etaje, care, timp de douăzeci de ani, a fost reşedinţa ambasadorilor americani în Costa Rica. Aşezată în mijlocul unui parc întins, clădirea este o imitaţie a domeniului Monticello[1].

în ciuda acestor evenimente recente, San Jose - un orăşel cu străzi înguste şi zgomotoase, fără bursă de valori şi cu numai vreo zece bănci - rămâne la mii de kilometri distanţă de agitaţia de pe Wall Street, City şi centrele finanţelor internaţionale din Elveţia, unde Vesco a sperat, cu atâta ardoare, că va fi acceptat.

A vrut să ajungă acolo, sus, mult prea repede. Dacă nu s-ar fi grăbit, poate că ar fi şi reuşit, mai ales având în vedere precaritatea reglementărilor privind activităţile offshore. Georges Carlweiss, un bancher din Geneva indicat cândva de Vesco drept persoană capabilă să ofere referinţe despre el, remarca: „Finanţele seamănă întru câtva cu şofatul. Dacă faci un accident în timp ce conduci maşina încet, n-are cum să fie prea grav. Dar dacă te angajezi greşit într-o curbă periculoasă rulând cu două sute de kilometri pe oră şi ieşi în decor, atunci mai mult ca sigur că accidentul va fi fatal". Vesco, a adăugat Carlweiss, şofase mult timp cu o viteză mortală.

EPILOG

în 1973, Vesco a fugit în Costa Rica. Şi-a petrecut următorii zece ani aici,

1 Domeniul din Charlottesville, Virginia, al lui Thomas Jefferson (1743-1826), principalul autor al Declaraţiei de Independenţă a SUA şi al treilea preşedinte american. Conacul în stil neoclasic, proiectat de Jefferson însuşi, a fost declarat în 1987 Patrimoniu Mondial Cultural UNESCO şi apare, din 1938, pe reversul monedei de cinci cenţi, (n.tr.)

dar şi în Bahamas, Nicaragua şi Antigua. Deloc deranjat de statutul său legal ambiguu, nu a renunţat la stilul de viaţă opulent. A păstrat aeronava Boeing 707, echipată cu un living, o masă de conferinţe din lemn de mahon şi cu saună. Dar adevărata piece de resistance *era discoteca aflată la bord, dotată cu ring de dans şi cu stroboscop.*

în 1982, Vesco a simţit că presiunea exercitată asupra sa de Guvernul SUA se amplifică şi s-a refugiat în Cuba, unde Fidel Castro i-a promis protecţie contra yankeilor. Cubanezii, bucuroşi să aibă în mijlocul lor un om de afaceri cu o minte sclipitoare, i-au cerut să participe la transformarea insulei Cayo Largo într-o importantă atracţie turistică. Proiectul nu a înaintat însă prea mult, în parte din cauza onorariilor exorbitante solicitate de Vesco. în aceeaşi perioadă au apărut şi informaţii privind implicarea sa în traficul de droguri.

în 1995, situaţia lui Vesco a fost în cele din urmă clarificată: autorităţile cubaneze l-au acuzat de „fraudă şi activităţi ilicite" într-un proces privind comercializarea unui medicament care ar fi vindecat cancerul. A fost condamnat la treisprezece ani de închisoare şi nimeni nu mai ştie nimic despre el. Fostul director executiv al SEC, Stanley Sporkin, a comentat: „într-un fel, Vesco s-a condamnat singur pe viaţă. Probabil că a primit o sentinţă mai mare decât dacă ar fi fost judecat în SUA. Dacă ar fi rămas în ţară, şi-ar fi ispăşit până acum pedeapsa şi ar fi fost liber să se stabilească oriunde voia". SEC ţine în continuare deschis dosarul Vesco.

în mai 2008 s-a aflat că Vesco murise cu un an în urmă, în noiembrie, de cancer pulmonar.

II. AFACERI PĂGUBOASE

6

MAREA CONSPIRAŢIE DIN INDUSTRIA ECHIPAMENTELOR ELECTRICE

Atunci când competiţia a început să devină dură, durii şi-au dat mâna

de RICHARD AUSTIN SMITH

aprilie şi mai 1961

TRISTELE PĂCATE CORPORATISTE SUNT UŞOR DE ÎNŢELES - rezultat final

al unui moment de slăbiciune sau mărul care strică şi alte fructe din grămadă. Alte cazuri sunt însă mai greu de explicat. De pildă, cum ar putea o duzină de profesionişti experţi din 29 de companii să susţină că nu au făcut nimic rău, din moment ce se întâlneau în secret, sub nume false, pentru a fixa preţuri şi a truca licitaţii? Şi cum de a fost posibil ca toate acestea să *se desfăşoare vreme de aproape un deceniu? Aşa cum sublinia şi şeful Diviziei Antitrust de la acea vreme din Departamentul de Justiţie, „Oamenii aceştia şi firmele pe care le reprezintă au dus, cu adevărat, în derizoriu imaginea sistemului economic pe care noi îl afişăm şi îl susţinem în faţa întregii lumi". în două articole publicate succesiv, revista* Fortune *a dezvăluit misterele din spatele celui mai amplu caz penal din istoria de până atunci a Legii Antitrust Sherman. Ceea ce urmează este o versiune comasată şi condensată a acestor articole.*

în februarie 1961, într-un tribunal federal din Philadelphia, marea conspiraţie din industria de echipamente electrice a atins momentul culminant, odată cu condamnarea la închisoare a şapte cadre de conducere şi cu aplicarea unor amenzi de aproape două milioane de dolari împotriva a 29 de corporaţii. Zilele păguboase ale vânzărilor cu discounturi imense din anii 1954-1955 au apus şi, odată cu ele, s-a pus capăt şi şedinţelor tainice furtunoase. De acum, ne aşteaptă dezvăluirile. în cele ce urmează, reconstituim operaţiunile prin care Divizia Antitrust a rezolvat cazul şi refacem drumul parcurs în 14 luni de compania General Electric (GE), principalul complotist, din momentul în care a înţeles că jocurile fuseseră făcute şi până când a fost nevoită să arunce cărţile pe masă.

Pe 28 septembrie 1959, la puţin timp după ora 10 dimineaţa, divizia de transformatoare a GE din Pittsfield, Massachussetts, a primit un telefon interurban urgent. Cel căutat era Edward L. Dobbins, avocatul diviziei, iar la celălalt capăt al firului se afla un alt avocat, reprezentantul Lapp Insulator Co., care sunase pentru a-l preveni că unul dintre funcţionarii de la Lapp fusese citat să compară în faţa marelui juriu în Philadelphia şi că va spune cu această ocazie toată povestea. „Care poveste?", a întrebat Dobbins pe un ton agreabil, apoi a tăcut, ascultând cu atenţie o relatare care I-a trimis glonţ, extrem de îngrijorat, în biroul vicepreşedintelui diviziei, Raymond W. Smith.

La acea vreme, Smith era o persoană importantă în structura GE, un veteran care lucra de 28 de ani în corporaţie şi unul dintre prietenii cei mai apropiaţi ai preşedintelui Robert Paxton. Era, de asemenea, o personalitate în Pittsfield, unde divizia de transformatoare a GE este cel mai mare angajator din oraş, cu 6 000 de oameni dintr-un total de 57 000 de locuitori. în plus, era directorul uneia dintre băncile locale şi membru activ în consiliul de

administraţie al spitalului. Smith I-a ascultat cu atenţie pe Dobbins până la capăt, brusc încordat, cu tot cu cei 1,95 cm ai săi, trântit în fotoliul turnant şi cu o cută din ce în ce mai adâncă brăzdându-i fruntea; apoi s-a ridicat şi a început să umble de colo-colo prin încăpere. „E de rău“, a spus el, după care a adăugat, clătinând sumbru din cap: „Nici n-ai idee cât de rău“.

Povestea pe care tocmai o auzise se referea la Paul Hartig, unul dintre directorii generali departamentali ai lui Ray Smith, care conspirase cu Lapp Insulator şi cu alţi cinci, şase producători pentru fixarea preţurilor la izolatoarele electrice. O astfel de ştire era, evident, de natură să-i neliniştească pe oricare şef din lume, dar panica lui Smith era produsă de motive mult mai complexe decât nerespectarea unor reguli de către un subordonat. Era el însuşi Marele Şef într-un alt cartel, cel al transformatoarelor electrice, cu
o cifră anuală de 210 milioane de dolari, şi nu trebuia să fie ghicitor în stele pentru a simţi imediat pericolul. Aşadar, Smith a tras concluzia că nu avea de ales şi a decis să-i raporteze totul lui Arthur Vinson, vicepreşedintele de la sediul central din New York.

întâmplător, Ralph Cordiner, preşedintele consiliului de administraţie al GE, a apărut în Pittsfield în ziua următoare. Ironia face să fi venit pentru a cunoaşte la faţa locului noua abordare de marketing prin care divizia de transformatoare de la GE urmărea să rupă gura competitorilor. Specialiştii săi concepuseră o metodă de diminuare semnificativă a costurilor uriaşe implicate în producerea la comandă a transformatoarelor, care consta din execuţia pieselor prin asamblarea unor componente standard. Pus la curent cu implicarea lui Hartig în cartelul izolatoarelor, Cordiner a fost şocat şi a reacţionat cu furie.

Până atunci, avusese toate motivele să creadă că directorii săi generali făcuseră „eforturi serioase" pentru a acţiona în conformitate cu spiritul şi cu litera legii antitrust. în 1950, când devenise preşedinte al consiliului de administraţie al GE, Cordiner luase măsuri de descentralizare a managementului acestui conglomerat şi promovase o filosofie nouă, interzicând, printre altele, în mod expres, întâlnirile cu firmele concurente pentru a discuta preţuri, licitaţii sau împărţirea pieţei.

Acest punct de vedere trebuia reafirmat. Deşi în capitolul 2.35 al Instrucţiunilor Generale din regulamentul de ordine interioară se specifica clar că „GE se va conform strict legilor antitrust", politica firmei nu fusese dintotdeauna la fel de corectă. în 1947, la mai puţin de un an după ce avocaţii companiei făcuseră turul filialelor pentru a-i pune pe toţi salariaţii în gardă că discutarea preţurilor cu competitorii era de acum ilegală, oficialii GE s-au alăturat, în secret, cartelului din industria de transformatoare. „Am primit ordin de sus să contactăm din nou concurenţa", îşi aminteşte Clarence Burke, director la divizia

de echipamente grele. „De această dată ni s-a atras însă atenţia să nu îi informăm pe avocaţi despre demersul nostru şi să ne acoperim urmele în rapoartele de cheltuieli."

Divizia lui Burke nu a fost nici pe departe singura care a adoptat o astfel de strategie. în deceniul 1940-1950, GE fusese implicat în treisprezece procese antitrust, sub diverse acuzaţii, de la limitarea deliberată a nivelului producţiei şi acorduri de exploatare în comun a unor brevete, la fixarea preţurilor şi împărţirea pieţei. Mai mult, în cadrul firmei se dezvoltase un puternic curent de opinie care nu vedea nimic rău în astfel de practici. Deşi funcţionarilor de rang înalt li s-a cerut să pună în aplicare directivele antitrust formulate la nivelul conducerii centrale, mulţi dintre ei au considerat sarcina o simplă formalitate. „Dacă cineva ridica vreo problemă concretă legată de aceste aspecte", spune Burke, „i se răspundea că măsura nu se aplică în situaţia respectivă".

Adepţii înţelegerilor susţineau că rivalitatea, în special în domeniul preţurilor, era o pierdere de vreme. Consultarea cu competitorii era considerată un mod de viaţă. Negocierea cotelor de piaţă era mai uşoară decât lupta pentru câştigarea de noi segmente, iar preluarea prin rotaţie a contractelor prin licitaţii dinainte aranjate - mai puţin obositoare decât interpretarea rolului individualistului intransigent. Firește, erau cu toţii conştienţi că încălcau legea - Secţiunea I din Legea Sherman este la fel de explicit formulată ca
o regulă de circulaţie în trafic. Ei îşi găseau însă justificarea în altă parte. „Sigur, înţelegerile secrete erau în afara legii", a explicat un veteran al GE, „dar nu şi a eticii". Şi, fără umbră de îndoială, conspiraţioniştii şi-au păstrat intactă formidabila influenţă chiar şi după ce, în 1954, Cordiner a emis Directiva 20.5, reafirmând poziţia GE faţă de legea antitrust.

Nu este deci deloc surprinzătoare furia de care Cordiner s-a lăsat cuprins la auzul veştii despre departamentul de izolatoare. Şi acesta nu era decât începutul. Lui Ray Luebbe, consilierul juridic principal al GE, i s-au cerut explicaţii, şi, după numai câteva zile, Paul Hartig a fost chemat în biroul din New York al lui Luebbe, unde a dezvăluit imediat implicarea vicepreşedintelui Ray Smith. Smith a recunoscut tot, povestind în detaliu despre modul de operare al cartelului transformatoarelor. în esenţă, lucrurile se desfăşurau astfel: licitaţiile pentru contractele guvernamentale erau atribuite de comun acord prin rotaţie, în aşa fel încât GE şi Westinghouse să câştige câte 30% din piaţă, restul de 40% fiind împărţit între alţi patru producători. Preţul de referinţă era stabilit în întâlnirile dintre competitori, care se desfăşurau în diverse locuri, de la Drake Hotel din Chicago, la staţiunea montană Homestead - Hot Springs din Virginia; secretul era păstrat prin direcţionarea apelurilor telefonice şi a scrisorilor către reşedinţele celor implicaţi şi prin distrugerea tuturor notelor scrise

imediat ce erau primite. Smith a mărturisit că un alt vicepreşedinte GE, William S. Ginn, în vârstă de 41 de ani, şeful departamentului de turbine, juca un rol important în două carteluri - cel al transformatoarelor şi cel al generatoarelor de turbine. Aşadar, GE era profund implicat în nu mai puţin de patru carteluri.

Şi Departamentul de Justiţie era în căutare de răspunsuri. Tactica adoptată de Divizia Antitrust condusă de Robert A. Bickes consta din folosirea marelui juriu din Philadelphia pentru a solicita firmelor prezentarea de documente şi, pe baza studierii acestora, citarea acelor indivizi - respectiv, directorii corporaţiilor - care ar fi fost, în mod normal, implicaţi într-o atare conspiraţie, dacă existenţa ei ar fi fost dovedită. Scopul suprem al diviziei era acela de a stabili dacă membrii conducerii celor mai mari producători de componente electrice făceau parte din vreun cartel, dar metoda de abordare nu putea fi directă. Aşa cum declara William Maher, şeful biroului din Philadelphia al diviziei, „Ideea este să luăm urma peştelui celui mare din companiile mici, în speranţa că aceasta ne va duce la capturarea peştelui mare din companiile mari“.

La mijlocul lui noiembrie, un al doilea mare juriu a fost desemnat în Philadelphia, iar procurorii Departamentului de Justiţie au început să bată pe la toate uşile. în timp ce funcţionarii antitrust strângeau tot mai multe mărturii, în rândurile oamenilor din industrie s-a instalat treptat neliniştea. La bursa zvonurilor, probabil industria cea mai sensibilă la astfel de mutaţii din America, s-a răspândit vestea cutremurătoare că federalii puneau ceva la cale... şi că vinovaţii vor fi trimişi la închisoare.

Revenind la GE, Cordiner emisese dispoziţii ca toţi directorii generali din concern să fie interogaţi de avocaţii companiei în legătură cu eventuala lor implicare în carteluri. Cei mai mulţi vinovaţi au decis să mintă, mizând pe faptul că investigaţiile se vor opri aici. Cordiner le-a acceptat mărturiile şi a trecut la conturarea strategiei de apărare a GE, bazată pe două direcţii principale. în primul rând, firma în sine nu se făcea vinovată de conspiraţie; nimic din ceea ce se petrecuse nu fusese cu girul - şi nici măcar cu ştiinţa - preşedintelui consiliului de administraţie, al preşedintelui companiei şi al conducerii executive. Poziţia GE în problema respectării prevederilor legii antitrust era cunoscută opiniei publice, fiind conţinută în Directiva 20.5. în al doilea rând, salariaţii care nesocotiseră directiva aveau să fie supuşi măsurilor punitive luate de corporaţie. „Delictele de natură să nu atragă concedierea" nu aveau să fie luate în considerare, dar compania a impus prescrierea „dreptului la acţiune" la trei ani ca urmare a încălcării legii concurenţei (comparativ cu cinci ani, prevăzuţi prin reglementările federale).

Sancţionarea din necesitate avea să meargă mână în mână cu

susţinerea fermă a nevinovăţiei companiei. Dacă apărarea GE urma să se fundamenteze pe ideea că formarea cartelurilor se petrecuse prin ignorarea politicii generale a firmei, stabilită prin Directiva 20.5, atunci cei care o încălcaseră şi rămăseseră nepedepsiţi aveau să constituie pentru oricare juriu dovada vie că reglementarea internă nu era nimic altceva decât nişte vorbe goale aşternute pe hârtie. Pe de altă parte, nedescoperirea, timp de aproape un deceniu, a cartelurilor, un secret ştiut de toţi, demonstra, în mod cert, deficienţe în managementul companiei. După cum avea să afle GE curând, mulţi dintre cei care erau de acord cu sancţionarea celor care se făcuseră vinovaţi de încălcarea legii concurenţei nu se gândeau că, astfel, GE se spăla pe mâini de orice responsabilitate. Preşedintele firmei Westinghouse, Mark W. Cresap Jr., a dat glas punctului de vedere împărtăşit de numeroase cadre de conducere din industrie şi din afara ei atunci când a declarat, în ianuarie 1961, că „aplicarea de măsuri punitive corporatiste asupra acestor oameni... nu ar servi, după părerea mea, decât unor scopuri unilaterale... când, de fapt, avem de-a face cu un management defectuos". Cu excepţia chestiunii morale, fundamentul legal pentru pledoaria de nevinovăţie susţinută de GE nu prea stătea în picioare. A face distincţie între o companie „inocentă" şi conducerea sa „culpabilă" avea să fie un demers dificil, atâta timp cât Cordiner însuşi acordase, în mod clar, directorilor săi generali libertate de acţiune în domeniul stabilirii preţurilor.

Strategia de apărare elaborată de Cordiner mai avea un punct slab. Ea pleca de la premisa că GE era implicat în cel mult patru carteluri. Aşa încât, odată ce au fost scoase la iveală şi alte înţelegeri secrete cu competitorii, iar numărul cartelurilor a crescut la 19, însumând peste 10% din vânzările totale ale GE, compania s-a văzut pusă în situaţia ridicolă de a-şi proclama, în continuare, nevinovăţia în timp ce tot mai mulţi dintre directorii săi executivi erau implicaţi în scandal.

CARTELUL COMUTATOARELOR

Nu toate cartelurile sunt la fel. Pentru a vă face o idee, prezentăm modul în care a funcţionat unul dintre cele mai importante şi mai longevive dintre ele.

în 1951, George Burens a devenit şeful diviziei de comutatoare. Burens îşi începuse cariera la GE ca simplu muncitor. în plus, avea dezavantajul, ca absolvent de liceu, să fie înconjurat de oameni cu studii superioare. Totuşi, în următorii 30 de ani, a reuşit să avanseze în ierarhia companiei graţie exclusiv spiritului său competitiv. „A

crescut într-o atmosferă de ură faţă de competitori", remarca un coleg. „Pentru Burens, ei erau inamicul." Ironia face că, prin noua sa funcţie, a ajuns în fruntea diviziei implicate în cel mai vechi (probabil) cartel la acea vreme, cel al comutatoarelor, care opera de peste un sfert de secol.

Unul dintre subalternii lui Burens din cadrul diviziei era Clarence Burke, numit în post după ce predecesorul său făcuse greşeala de a lua în serios punctul 2.35 din Instrucţiunile Generale, refuzând să discute cu competitorii. „în ceea ce mă priveşte, eu n-am avut nimic de obiectat", mărturiseşte Burke, ferm convins la acea vreme că acţiunile sale sfidau litera, dar nu şi spiritul directivei antitrust.

Burens şi-a făcut apariţia în scenă în septembrie 1951 şi prima măsură pe care a luat-o a fost împărţirea fabricii de comutatoare în trei companii independente (de înaltă, medie şi joasă tensiune), fiecare cu propriul director general şi cu el şef peste întreaga divizie. Pentru o vreme, s-a mulţumit să-i lase pe noii săi directori generali, inclusiv pe Burke, să se ocupe de înţelegerile cu competitorii. Şi era vorba despre afaceri de mare amploare.

Potrivit Departamentului de Justiţie, conspiraţia a implicat vânzări de 650 de milioane de dolari, derulate între 1951 şi 1958 prin oferte în plic închis şi prin licitaţii deschise. Metoda ofertelor în plic închis (15 până la 18 milioane de dolari anual) era practicată în cazul achiziţiilor publice. în această situaţie, cartelul acţiona în sensul atribuirii prin rotaţie a contractelor, pe baza unui comision fix prestabilit, celor patru companii participante la depunerea de oferte, de altfel, singurele producătoare de comutatoare electrice din SUA: înţelegerea prevedea ca lui GE să îi revină 45% din valoarea totală a comenzilor, în timp ce Westinghouse urma să preia 35%, iar Allis-Chalmers şi Federal Pacific - câte 10%. La fiecare 10-14 zile se ţineau întruniri pentru stabilirea următorului „câştigător" prin consultarea „registrului", un tabel în care erau permanent actualizate datele privind firmele care obţinuseră contractele şi valoarea acestora. După aceea, singurul lucru care mai rămânea de făcut era fixarea celei mai mici oferte de preţ care avea să fie prezentată de către compania „câştigătoare".

Deasupra acestui grup se situa un altul, care se ocupa cu menţinerea preţurilor de referinţă şi a cotelor de piaţă în sectorul privat (afaceri totalizând 55-60 de milioane de dolari anual). La fiecare 30 de zile, „sarcina" îi revenea, pe rând, unui alt director. El era cel care elabora săptămânal o notă informativă pentru companiile implicate care cuprindea lista detaliată a comenzilor care urmau să fie lansate în săptămâna respectivă, preţurile de referinţă stabilite de fiecare firmă în parte şi comentarii generale privind preţurile echipamentelor electrice.

Cele două grupări conspiraţioniste aveau propriul argou şi proceduri specifice. Lista participanţilor era denumită codificat „lista destinatarilor felicitărilor de Crăciun", întâlnirile secrete erau „repetiţii ale corului", iar pentru identificarea celor patru companii se foloseau numere: GE era 1, Westinghouse 2, Allis-Chalmers 3 şi Federal Pacific 7. De exemplu, dacă îl sunai acasă pe un complotist pentru a obţine o informaţie legată de preţuri, discuţia putea să sune astfel: „Bună, sunt Bob. Ascultă, cât oferă 7?" Atunci când întâlnirile aveau loc în hoteluri, participanţii nu menţionau firma la care lucrează în formularul de înregistrare hotelieră şi nici nu serveau micul dejun la aceeaşi masă. Oamenii de la GE îşi mai luaseră alte două măsuri de precauţie: nu se ofereau niciodată să facă procesul-verbal al discuţiilor şi nu îi informau pe avocaţii GE despre activităţile lor.

Nu toate lucrurile mergeau însă ca pe roate, nici măcar în interiorul acestei maşinării bine unse, căci, aşa cum nu respectaseră prevederile Legii Sherman, complotiştii nu se dădeau în lături nici să încalce regulile conspiraţiei. Paradoxal poate, cartelurile nu au putut niciodată împiedica manifestarea spiritului de competiţie. Din când în când, câte o companie prefera să-şi asume riscurile concurenţei pe viaţă şi pe moarte cu adversarii din exterior în locul rivalităţilor din interiorul cartelului, pe care decideau să-i părăsească pentru o vreme.

De exemplu, în mai 1953, Clarence Burke a scos GE din cartelul comutatoarelor de tensiune mare. „Nimeni nu respecta înţelegerile, iar noi, cei de la GE, păream nişte fraieri", a explicat el această hotărâre. Boicotul GE s-a prelungit şi pe parcursul anului 1954; chiar şi aşa, ceilalţi trei membri ai cartelului au continuat să transmită la GE preţurile pe care le conveniseră, folosind fiecare ocazie pentru a-şi exprima speranţa sinceră că GE îşi va onora angajamentele - ceea ce a şi făcut, şi încă pe scară şi mai mare.

Aşa se prezenta deci situaţia la mijlocul lui septembrie 1954, când preşedintele consiliului de administraţie al GE, Ralph Cordiner, a emis Directiva 20.5, prin care îşi avertiza salariaţii asupra tuturor posibilelor consecinţe pe care le-ar fi suportat ca urmare a nerespectării legii antitrust. în ciuda a ceea ce se petrecea în jurul său, Cordiner credea probabil sincer în fiecare cuvinţel pe care îl scrisese. Nu au apărut niciodată dovezi că ar fi avut cunoştinţă de cartelurile şi de conspiraţiile la care GE era parte, ba chiar dimpotrivă. După cum avea să declare Burke, „Cordiner era, fără îndoială, un om cinstit, numai că subalternii săi l-au vândut şi, prin acţiunile lor, au anulat, practic, directiva".

Industria americană avusese, în 1954, un an prost, iar când Westinghouse a câştigat un contract important pentru fabricarea de turbine, în detrimentul GE, Robert Paxton, vicepreşedinte executiv pe

produse industriale, a jurat că lucrurile nu aveau să se mai repete. Aşa încât, atunci când următoarea afacere de anvergură s-a ivit la orizont, GE era decis să ofere condiţii mai avantajoase decât Westinghouse. Pe de altă parte, atât Westinghouse, cât şi ceilalţi competitori doreau şi ei să-şi adjudece comanda şi, astfel, a început o ameţitoare spirală descrescătoare a ofertelor: într-o zi, preţurile oferite erau cu 10% mai mici decât cele de referinţă, a doua zi cu 20%, iar, în final, cu 40%. Aşa a început, în anii 1954-1955, perioada „reducerilor" în industria de echipamente electrice, preţurile coborând spectaculos, cu 40-45% faţă de cele de referinţă.

Dispunând de linii de producţie diversificate, GE nu a fost afectat de reducerile de preţ în aceeaşi măsură ca alte firme mai mici, dar era la fel de nerăbdător să pună capăt spiralei descrescătoare. A răspândit ştirea că preţurile trebuiau să crească pentru a se reveni la normal, informaţie care a început să circule din companie în companie.

La divizia de comutatoare presiunea era atât de mare, încât George Burens, cel care crezuse toată viaţa sa în competiţia dură, s-a întors cu 180 de grade. S-a decis să refacă vechiul cartel. în ianuarie 1956, GE, Westinghouse, Allis-Chalmers şi I-T-E au revenit la practicile lor uzuale. în fiecare lună, câte un conspirator de la fiecare firmă transmitea celorlalte companii o notă de informare cu privire la afacerile preconizate şi la preţul de referinţă estimat. Apoi, complotiştii se adunau şi îşi comparau calculele pentru a dejuca orice tentativă de trişare. în 1956, s-au ţinut nouă astfel de întâlniri, în diverse hoteluri, iar la începutul anului 1957, mecanismul funcţiona deja din plin.

Apoi, aşa cum se mai întâmplase şi în trecut, totul s-a năruit. Westinghouse a încercat să perfecteze în secret o afacere cu Florida Power & Light. GE a aflat şi s-a retras din cartel. După ce granzii au început să joace pe cont propriu, Allis-Chalmers a făcut o ofertă cu 12% sub preţul de referinţă către Potomoc Electric, iar Westinghouse a scăzut preţul cu 20% pentru Atlantic City Electric. Astfel, s-a revenit la zilele negre ale discounturilor masive. Burke îşi aminteşte că iarna 1957-1958, când „ofertele au ajuns la nivelul de 60% din preţurile de referinţă", a marcat sfârşitul acestui cartel.

Evident, desfiinţarea cartelului nu a însemnat că GE a renunţat la orice alianţe cu competitorii. Nici pe departe! Fiecare director general de devizie sau departament avea propria viziune asupra acestei chestiuni. Cei de la întrerupătoare electrice erau la cuţite, în timp ce la reglaje industriale rivalii acţionau pe baza unor înţelegeri amiabile. Lucrurile mergeau ca unse şi la transformatoarele electrice, şi la generatoarele cu turbine. Până şi cartelul întrerupătoarelor-comutatoarelor s-a refăcut în 1958. Burens a rezistat cât a putut, dar

eşecul era previzibil - se confrunta cu presiuni mult prea mari, atât pe piaţă, cât şi în interiorul companiei. După zece ore de negocieri aprinse, rivalii au convenit, în final, asupra următoarei formule: GE şi-a adjudecat 40,3% din parteneriatul public-privat; Westinghouse 31,3%; Allis-Chalmers 8,8%; I-T-E 4%, iar Federal Pacific 15,6%.

Astfel, într-o atmosferă de incriminări reciproce şi de neîncredere generalizată, a luat naştere ultimul cartel al comutatoarelor electrice. După nouă luni, Edward Dobbins avea să primească acel apel telefonic interurban care va schimba dramatic situaţia.

AXA SE NĂRUIE

Acesta era deci contextul în care se afla GE în momentul în care a decis strategia pe care trebuia s-o adopte pentru a demonta acuzele guvernamentale. Poziţia oficială a companiei a fost stabilită în noiembrie 1959, iar conducerea a trecut la punerea ei în aplicare. Ray Smith a fost anunţat că va fi sancţionat. Şi-a pierdut locul de muncă şi funcţia. I s-a rezervat un post în străinătate, cu un salariu mult diminuat, pentru cazul în care intenţiona să o ia de la capăt. Smith avea 54 de ani, aşa că a decis să încaseze compensaţia pentru rezilierea contractului de muncă şi să se pensioneze.

A fost, probabil, o mişcare inteligentă. Complotiştii care au refuzat să părăsească firma au avut multe de tras. Sancţiunile iniţiale (retrogradare din funcţie, transfer, tăieri de salariu) au fost, în final, urmate de demisii forţate. Dar nedreptatea a mers până la tratamente discriminatorii. William Ginn fusese implicat în carteluri în acelaşi mod şi în aceeaşi perioadă ca Smith, iar cazul său se încadra în sfera interdicţiei antitrust stabilite de normele interne ale GE. Şi totuşi, i s-a permis să-şi păstreze funcţia de vicepreşedinte al diviziei de turbine, plătită cu 135 000 de dolari anual - până ce a fost condamnat la închisoare pentru încălcarea legii concurenţei şi obligat să achite o amendă de 12 500 de dolari, cea mai mare dintre cele fixate pentru inculpaţii din dosar.

Resentimentele faţă de tratamentul preferenţial inexplicabil de care se bucura Ginn se generalizaseră. La uşa anchetatorilor au început să bată martori din GE veniţi de bunăvoie. Printre ei, şi Ray Smith, care susţinea furios că acţionase în urma ordinelor primite de sus. Un procuror a descris comportamentul lui ca fiind cel al unui angajat căruia şeful îi spune: „îmi pare rău, n-am cum să-ţi acord o mărire de salariu. Dar de ce nu te serveşti tu săptămânal cu câte cinci dolari din puşculiţa firmei? Şi, când omul e dat afară din cauza asta, şeful nu face nimic ca să-i ajute".

Totuşi, între demisia pe care Smith şi-a dat-o în noiembrie şi apariţia sa la tribunalul din Philadelphia pentru a spune adevărul trecuseră circa trei luni. Luni pline de evenimente. Primul mare juriu a

avut de judecat cartelurile izolatoarelor electrice, ale comutatoarelor, ale întrerupătoarelor şi ale altor produse industriale. Al doilea s-a ocupat de patru cazuri de înţelegeri între companii în domeniul transformatoarelor şi de unul din sfera sistemelor de control industrial. Tot mai mulţi procurori au fost desemnaţi să facă investigaţii, iar numărul de procese intentate a crescut, aşa încât, din decembrie, avocaţii apărării au început să se perinde cu propuneri de acordare de imunitate pentru clienţii lor în schimbul unor mărturii complete. Bicks, şeful Diviziei Antitrust, şi subalternii săi aveau însă, în continuare, nevoie de informaţii hotărâtoare, care să aducă într-adevăr cazurile în atenţia publicului. Iar în ianuarie 1960 au tras lozul cel mare în investigaţiile referitoare la cartelul comutatoarelor.

Breşa a fost făcută de un tânăr blond pe nume Nye Spencer, directorul de vânzări de comutatoare la divizia de întrerupătoare electrice din cadrul I-T-E. Atunci când agenţii antitrust i-au bătut la uşă, înarmaţi cu citaţii, el a decis să colaboreze, punându-le la dispoziţie documentele depozitate, cu infinită grijă, în beciul casei.

Erau nenumărate pagini cu notiţe luate la întâlnirile cartelului comutatoarelor, referiri incriminatorii de genul „Potomac Light & Power OK pentru E“ sau „De consultat GE înainte de a depune oferta"; copii scrise în clar ale regulilor de bază care trebuiau respectate în timpul întrunirilor: nu servim micul dejun la aceeaşi masă; nu menţionăm firma în formularele hoteliere; nu dăm telefoane la birou; nu aruncăm ciornele în coşurile de gunoi din camere. Se pare că Spencer fusese însărcinat să facă muncă de secretariat pentru cartel, o atribuţie de care se achitase cu toată seriozitatea: păstrase documentele pentru a le folosi, la rândul său, la instruirea unui asistent. Dar cel mai mare cadou făcut anchetatorilor de acest individ extrem de meticulos a fost un vraf de „faze ale lunii", calcule pentru fixarea preţurilor, care datau începând cu mai 1958.

La prima vedere, nu conţineau nimic spectaculos - erau doar nişte foi de hârtie pe care se înşirau şase coloane de cifre -, numai că, studiate cu atenţie, ele erau de natură să descifreze enigma preţurilor la comutatoare specificate în contractele comerciale. Prima coloană stabilea ordinea sumelor oferite la licitaţie de cei şapte producători de comutatoare - fiecare companie identificată printr-un număr de cod trecea, pe rând, pe prima poziţie la fiecare două săptămâni (de unde şi denumirea de „fazele lunii"). în a doua coloană erau trecute, în dreptul numărului codificat al fimei, sumele cu care fiecare companie urma să supraliciteze faţă de preţul de referinţă convenit. Spre exemplu, dacă era rândul lui GE (Nr. 1) să facă oferta cea mai mică, cu o oarecare sumă sub preţul de referinţă stabilit, Westinghouse (Nr. 2) sau Allis-Chalmers (Nr. 3) nu aveau altceva de făcut decât să caute, în dreptul numărului lor de cod, suma pe care trebuiau s-o

liciteze peste preţul oferit de Nr. 1. Ofertele de preţ erau apoi periate, firma 2, 3 etc. adăugând sau scăzând puţin din valoarea iniţială, astfel încât să facă să dispară orice posibilă suspiciune că oferta câştigătoare fusese prestabilită în cadrul unui cartel.

Beneficiind de acest ajutor, anchetatorii antitrust au înţeles că pot scoate la lumină întreaga conspiraţie, de parcă ar fi apăsat pe butonul unui panou electric de comandă. Noile dovezi au produs o impresie la fel de puternică şi asupra marelui juriu. Pe 16 şi 17 februarie 1960, acesta a pronunţat primele şapte verdicte. Nu mai puţin de 40 de firme şi optsprezece persoane fizice au fost acuzate de practici de fixare a preţurilor şi de împărţire a cotelor de piaţă în cazul a şapte produse din industria de echipamente electrice, comutatoarele situându-se în fruntea listei.

Aceste puneri sub acuzare iniţiale au fost urmate de două momente de cotitură în derularea investigaţiei. Primul a fost decizia luată de Allis-Chalmers de a colabora cu anchetatorii, prin predarea a mii de documente. în plus, mărturiile depuse de vicepreşedintele J.W. McMullen şi de alţii au permis deschiderea altor cazuri. Departamentul de Justiţie a adăugat la seria de succese incriminări în alte cinci cazuri majore: transformatoare electrice, echipament pentru panouri de instalaţii electrice, instalaţii de control industrial, generatoare cu turbină şi condensatori de aburi.

Al doilea punct de cotitură a fost hotărârea pronunţată în martie de judecătorul federal şef J. Cullen Ganey, însărcinat cu prezidarea tuturor acestor procese, şi anume, că atât firmele, cât şi persoanele fizice incriminate aveau obligaţia de a pleda vinovat sau nevinovat, neavând dreptul la pledoarie de necontestare[I]. în aprilie, când au fost aduşi în faţa judecătorului, Allis-Chalmers şi salariaţii săi incriminaţi s-au declarat „vinovaţi", în timp ce majoritatea celorlalţi inculpaţi, inclusiv de la GE, au pledat „nevinovaţi", preferând să compară în faţa juriului.

Cam în aceeaşi perioadă când judecătorul Ganey şi-a pronunţat

I Denumită şi *„nolo contendere“* sau pe scurt *„nolo“* (din latină, „nu o voi contesta"), este o formă de pledoarie folosită (numai cu acceptul curţii) în cazuri penale, prin care învinuitul răspunde capetelor de acuzare refuzând să-şi admită sau să respingă vinovăţia. învinuitul care alege să pledeze *„nolo“* se supune aceluiaşi tip de proces menit să fixeze cuantumul amenzii sau sentinţei ca şi în cazul unei pledoarii de vinovăţie, diferenţa fiind aceea că nu mai poate fi citat ulterior într-un proces civil pentru despăgubiri băneşti. De aceea, metoda este frecvent întrebuinţată în cazuri de încălcare a reglementărilor legii antitrust privind fixarea preţurilor, unde procesele penale încheiate prin condamnări sunt, îndeobşte, urmate de cazuri civile privind plata unor despăgubiri (n.tr.)

hotărârea, Bicks şi oamenii săi au pus mâna pe o altă informaţie de mare importanţă, care avea să-i ducă până la vârful GE. Vicepreşedintele George Burens, şeful diviziei de comutatoare a GE, şi directorii săi generali departamentali (Clarence Burke, H.F. Hentschel şi Frank Stehlik) - toţi trei puşi sub acuzare în februarie acel an - s-au prezentat la Washington pentru a declara că guvernul îl ignorase în cadrul investigaţiei pe omul-cheie, şeful lor, directorul executiv al grupului, Arthur Vinson. Au prezentat o relatare precisă, lipsită de acele ambiguităţi cu care Departamentul de Justiţie se obişnuise deja din partea martorilor de la GE. (Un exemplu al stilului bănuitor care domina cartelurile viza un salariat de la GE care, anunţându-şi superiorul ierarhic că intenţiona să-şi petreacă vacanţa în Canada, primise următorul răspuns: „Mi s-a spus că te vei distra de minune".) Vinson, au susţinut cei patru, îi autorizase, în al treilea trimestru din 1958, să intre într-un cartel pentru fixarea preţurilor. Lucrătorii Diviziei Antitrust au fost încântaţi de cele auzite.

Potrivit lui Clarence Burke, totul începuse cu o vizită făcută de către Vinson în 1958 la uzina din Philadelphia. La acea vreme, Burens era presat de ceilalţi directori generali ai corporaţiei, care îl învinuiau că oferea preţuri prea joase la comutatoare şi clienţii se aşteptau să obţină aceleaşi discoun- turi la toate echipamentele produse de GE. Iar Vinson îşi luase sarcina de a-l convinge pe recalcitrantul Burens să urce preţurile la comutatoare, forţându-1 să reactiveze cartelul.

Din câte îşi amintea Burke, Vinson dăduse ordinul cândva între sfârşitul lunii iulie şi 13 septembrie 1958. în declaraţii făcute separat, Burens a indicat ca perioadă'august sau septembrie, Stehlik mijlocul lui august-octombrie, iar Hentschel a doua jumătate a lunii august. Datele se potriveau de minune cu cele relatate de Ray Smith despre o întâlnire la nivel înalt ţinută în Boston în iunie, unde Westinghouse şi GE ar fi decis să îngroape securea războiului şi să revină la practica fixării de comun acord a preţurilor.

Vinson a fost inculpat pe baza acestor informaţii. Având în vedere mărturia depusă împotriva lui Vinson, Clarence Burke nu a mai fost pus sub acuzare în noul proces intentat cartelului comutatoarele, deşi a rămas învinuit în cazul privind întrerupătoarele. După câteva săptămâni, guvernul a înaintat, cu mare tam-tam, un raport voluntar de detaliu[I] care îi acuza pe Cordiner, Paxton şi pe directorii din consiliul de

I Potrivit reglementărilor federale americane privind procedurile penale, curtea poate cere guvernului să înainteze un raport voluntar de detaliu, respectiv o declaraţie suficient de clară şi amănunţită cu privire la învinuirile care vor fi aduse în cursul procesului pentru ca avocaţii apărării să-şi poată pregăti strategia în mod adecvat, cu scopul de a evita surprizele de natură să aducă prejudicii clienţilor lor, inclusiv aceea de a fi puşi în situaţia de a fi judecaţi de două ori pentru aceleaşi

conducere de practici anticoncurenţiale în domeniul comutatoarelor. Avocaţii GE şi-au dat seama că, în cazul în care Vinson avea să cadă, întregul eşafodaj pe care îşi construiseră apărarea - faptul că acţiunile participanţilor la carteluri nu fuseseră autorizate - urma să se năruie. Acum, că Departamentul de Justiţie nominalizase în raport perioada, locul şi persoanele implicate, tot ce Vinson avea de făcut era să demonstreze că nu călcase prin Philadelphia în lunile iulie, august şi septembrie 1958.

Cazul Vinson avea, în mod evident, un impact profund asupra modului în care corporaţia GE avea să pledeze la propriile acuzaţii, dar problema era la fel de importantă şi pentru avocaţii apărării celorlalte companii. Nici una dintre ele nu îşi dorea un proces în care rufele murdare ale cartelurilor să fie spălate în public. Dacă o singură companie sau chiar un singur salariat avea să decidă să compară în faţa unui juriu, ar fi fost ca şi cum toate firmele s-ar fi aşezat, de bunăvoie, în boxa acuzaţilor, pentru că detaliile picante ale afacerii aveau să iasă oricum la iveală. Dar a ajunge la o înţelegere cu Departamentul de Justiţie şi a evita procesele erau nişte obiective greu de atins deoarece companiile implicate erau de diverse mărimi, iar gradul lor de vinovăţie diferea de la una la alta.

Atât Westinghouse, cât şi GE ajunseseră însă la concluzia că o înţelegere cât mai rapidă cu guvernul federal era vitală. Pentru GE, şansele de a-şi susţine cu succes nevinovăţia scăzuseră dramatic ca urmare a declaraţiilor depuse de nenumăraţi martori în faţa marelui juriu. în plus, Bicks şi oamenii săi împingeau marele juriu să lucreze la viteză maximă şi orice întârziere în negocierea unei înţelegeri risca să adauge alte incriminări la lista de douăzeci de capete de acuzare.

Pe 31 octombrie, avocaţii marii majorităţi a companiilor implicate s-au înghesuit într-o sală de conferinţe a Departamentului de Justiţie şi, de la ora 9 dimineaţa până la 7 seara, au lucrat la elaborarea unui dosar de pledoarii de vinovăţie şi de necontestare. în treisprezece cazuri „minore", în care procesele fuseseră intentate exclusiv împotriva corporaţiilor, Bicks s-a arătat dispus să accepte pledoarii „no/o", refuzându-le, în schimb, în cele şapte cazuri majore. Totodată, a insistat ca pledoariile în cele douăzeci de cazuri să fie depuse simultan. Un singur lucru stătea în calea acestui compromis la pachet: faptul că, în privinţa incriminării lui Vinson în afacerea comutatoarelor, unul dintre cele şapte cazuri majore, GE nu voia să renunţe la ideea prezentării în instanţă sau respingerii de către curte a procesului.

La începutul lunii următoare, Vinson însuşi a făcut, cu mult sânge rece, o mişcare care i-a atras până şi respectul procurorilor

---

acuze, (n.tr.)

Departamentului de Justiţie. S-a oferit să pună la dispoziţia guvernului mărturiile în sprijinul alibiului său. Astfel a ieşit la iveală unul dintre aspectele cele mai ciudate din întreaga afacere.

OPT ZILE FATIDICE

în iulie, august şi septembrie 1958, Burens, Burke, Hentschel şi Stehlik fuseseră prezenţi în acelaşi timp în uzină între orele 11 şi 13 numai opt zile, au susţinut avocaţii lui Vinson. în toate aceste opt zile, rapoartele de cheltuieli înaintate de Vinson dovedeau că nu făcuseră nici o deplasare la Philadelphia, iar rapoartele sale erau extrem de detaliate. în jurnalul de bord al avionului companiei nu exista nici o referire la vreun zbor efectuat de Vinson la Philadelphia în această perioadă, după cum nu a apărut nici o intrare de acest gen pentru folosirea limuzinei directoriale. Potrivit listei de convorbiri telefonice, într-una dintre zile, în jurul prânzului, Vinson fusese sunat în New York de şeful unui comitet de strângere de fonduri din statul Michigan, iar în alta parafase, tot spre prânz, o tranzacţie bancară în Manhattan. Şi aşa mai departe...

Bicks a fost impresionat de probele prezentate. A doua zi, a examinat rapoartele de cheltuieli ale lui Burens, Burke, Hentschel şi Stehlik şi a făcut o descoperire deconcertantă. Nu a găsit nici o chitanţă care să confirme că aceştia luaseră în intervalul respectiv masa de prânz în compania lui Vinson. Bicks a început să se întrebe dacă nu cumva acuzele formulate de ei erau o simplă invenţie pentru a susţine afirmaţia că au fost supuşi unor presiuni din partea firmei. I-a chemat la Washington, şi toţi s-au declarat de acord să facă un test cu detectorul de minciuni, pe care I-au trecut. Totuşi, erau dovezi circumstanţiale, insuficiente pentru a demola alibiul lui Vinson. Circa douăzeci de agenţi guvernamentali au primit sarcina de a face săpături în aceste direcţii.

în săptămânile care au urmat, oamenii de la FBI au arătat fotografia lui Vinson şoferilor de taxi din Philadelphia, în speranţa că îşi va aminti cineva că I-a dus cu maşina la sediul uzinei de comutatoare, au cercetat rapoartele, în căutare de ştersături, şi au intervievat o mulţime de posibili martori. Nu au găsit nimic. Bicks a fost nevoit să retragă acuzele împotriva lui Vinson.

Cortina a căzut peste cazul Vinson, dar s-a ridicat din nou, pentru ultimul act al dramei. După scoaterea lui Vinson de sub urmărirea penală, GE a decis să pledeze „vinovat" în toate cele şapte cazuri majore şi *„nolo"* în celelalte treisprezece (cu acordul guvernului). Celelalte companii importante implicate i-au urmat exemplul. Lucrurile fiind deja, în mare parte, clarificate, procesul s-a derulat

repede. Pe 6 februarie, directorii inculpaţi, reprezentându-i pe aproape toţi marii producători din industria americană de echipamente electrice, au ascultat, în sala plină până la refuz, cuvintele rostite de judecătorul Ganey: „Miza procesului este, de fapt, supravieţuirea sistemului care a permis acestei ţări să devină o mare putere - economia liberă de piaţă". Şapte directori au fost trimişi să-şi ispăşească pedeapsa într-o închisoare din Pennsylvania; alţi 23 au fost condamnaţi la cinci ani cu suspendare şi eliberaţi condiţionat; 29 de companii au primit amenzi cumulate de aproape două milioane de dolari, începând de la 437 500 de dolari în cazul GE şi sfârşind cu 7 500 pentru Carrier Corp. şi Porcelain Insulator Corp.

Astfel, s-a pus capăt unei scandal incredibil - o poveste despre cinism, aroganţă şi iresponsabilitate, dar şi o dovadă cât se poate de clară a deficienţelor manageriale ale întreprinderilor în culpă. Şi, mai mult decât atât, o dovadă a eşecului de a face legătura dintre morala de zi cu zi şi cea din afaceri, atâta timp cât cei implicaţi au acţionat ca şi cum acestea ar fi total diferite.

EPILOG

Cei mai mulţi dintre cei care au pledat vinovaţi în instanţa prezidată de judecătorul Ganey (fără a mai pune la socoteală zecile de martori cărora li s-a acordat imunitate în schimbul declaraţiilor făcute în faţa marelui juriu) au revenit la locurile lor de muncă, deţinând în continuare poziţii-cheie în vânzări şi în marketing. GE a fost singura companie implicată care a făcut curăţenie în propria ogradă: Ginn, Burens, Burke, Hentschel, Stehlik şi alţi zece funcţionari au fost concediaţi. De asemenea, conştiente că perpetuarea practicilor neconcurenţiale le-ar putea expune unor puternice presiuni politice vizând desfiinţarea, firmele Allis-Chalmers, GE şi Westinghouse şi-au luat măsuri suplimentare de prevenţie.

Privind retrospectiv, marea conspiraţie din industria de echipamente electrice s-a soldat cu două consecinţe majore. în primul rând, scoaterea sa la lumină şi pedepsirea celor vinovaţi au pus capăt tendinţelor deformare a trusturilor şi a cartelurilor în unele dintre cele mai importante ramuri industriale şi de revenire, chiar şi parţială, la practicile care dominaseră economia americană la începutul secolului XX. Umilită şi pusă cu botul pe labe, lumea afacerilor s-a întors la ideea competiţiei ca principiu esenţial de funcţionare, ferm hotărâtă să respingă pe viitor orice înţelegeri între companii. în al doilea rând, a marcat o piatră de hotar în „respectarea politicii corporatiste“, expresie care, în zilele noastre, nu mai necesită nici un fel de alte explicaţii pentru orice cadru de conducere,

indiferent de societatea comercială în care şi-ar desfăşura activitatea.

GAURA DE 7,5 MILIARDE DE DOLARI LA SOCIETE GENERALE

Cum a umilit un broker de 31 de ani una dintre cele mai renumite companii franceze, devenind peste noapte erou de legendă

de PETER GUMBEL 16 aprilie 2008

ÎNCEPÂND DIN ANII 1990, BANCA FRANCEZĂ Societe Generale a construit un sofisticat sistem intern de operare pentru produse financiare derivate şi alte instrumente bancare complexe, sistem care i-a adus profituri substanţiale şi recunoaşterea internaţională. Irascibilul Daniel Bouton, directorul general executiv al băncii, a ajuns unul dintre cei mai puternici oameni din Franţa. Apoi, în ianuarie 2008, totul s-a năruit în jurul său. Prezentăm în cele ce urmează istoria lui Jerâme Kerviel, un broker de 31 de ani care a umilit una dintre cele mai renumite companii franceze şi a devenit, peste noapte, erou popular.

Era la începutul după-amiezii de 20 ianuarie, o zi de duminică, şi Daniel Bouton, preşedinte şi director general al gigantului bancar francez Societe Generale, se afla în biroul său de la etajul 35, pregătindu-se pentru o şedinţă a consiliului de administraţie care urma să se desfăşoare în acea seară. A fost întrerupt de unul dintre subalternii săi apropiaţi, Jean-Pierre Mustier, care i-a dat o veste catastrofală. Mustier, şeful diviziei de plasamente bancare, îl avertizase şi în trecut pe preşedinte în legătură cu un trader de 31 de ani, Jerome Kerviel, un funcţionar de rang inferior de la departamentul de operaţiuni de arbitraj care fusese prins efectuând tranzacţii neautorizate pe sume foarte mari cu contracte futures.

însă de-abia acum, după ce auditorii petrecuseră două zile şi două nopţi scotocind cu înfrigurare prin fişierele de computer şi după ce Mustier însuşi îl chestionase pe Kerviel, începuseră să se întrevadă dimensiunile reale ale dezastrului. Pachetul lui Kerviel de operaţiuni nerentabile cuprindea 75 de miliarde de dolari, o cifră astronomică, de aproape două ori mai mare decât activele băncii. Societe Generale, în care Bouton investise aproape cincisprezece ani din viaţă, străduindu-se să o transforme într-una dintre cele mai respectabile şi mai profitabile bănci din lume, se confrunta, dintr-odată, cu riscul de implozie.

Cu numai câteva ore înaintea începerii şedinţei, Bouton, managerul în vârstă de 58 de ani al băncii, a luat o decizie uluitoare. A optat, după cum avea să afle *Fortune,* să nu dezvăluie nimic celor cincisprezece membri ai consiliului despre scandalul care era pe cale să izbucnească.

O decizie, la prima vedere, surprinzătoare pentru un om considerat în Franţa o autoritate în materie de politici corporatiste, autor, în 2002, al unui raport oficial cu privire la transparenţa şi la responsabilităţile consiliilor de administraţie. Era însă un prim pas în cadrul unui plan pus imediat în practică, pentru a salva în ultimul moment Societe Generale. Ascunzând adevărul faţă de consiliu (Bouton l-a pus totuşi la curent, în particular, în acea noapte pe şeful comisiei de audit) şi însărcinându-1 pe un singur trader, care nici măcar nu a ştiut valoarea totală a obligaţiunilor pe care urma să le vândă, cu anularea tranzacţiilor lui Kerviel, Bouton a încercat să împiedice publicarea ştirii privind criza de la SOCGEN. Orice scurgere de informaţii, se temea el, risca să provoace un seism pe piaţă şi printre clienţi. „Cu toţii ne aminteam de cazul Northern Rock", a declarat un salariat al băncii, făcând aluzie la instituţia financiară britanică îngenuncheată cu un an în urmă de clienţii panicaţi, care s-au aşezat la coadă pentru a-şi retrage economiile.

TREI ZILE DE NEBUNIE

în următoarele trei zile, Bouton şi mica sa echipă au lucrat frenetic pentru a acoperi complet plasamentele nerentabile ale lui Kerviel şi a convinge, în acelaşi timp, două bănci americane de investiţii să majoreze capitalul social al SOCGEN cu 8,5 miliarde de dolari, subscrise în totalitate. De-abia miercuri, 23 ianuarie, după ce a reuşit să consolideze poziţia băncii, Bouton a convocat o şedinţă de urgenţă a consiliului de administraţie în cadrul căreia i-a informat pe membri cu privire la amploarea daunelor provocate de Kerviel şi la costurile exorbitante ale măsurilor pe care le luase pentru a trage banca de pe marginea prăpastiei. Bouton, care a refuzat să comenteze acest articol, a declarat ulterior pentru *Le Monde* că, în momentul în care a aflat pentru prima oară despre gradul de expunere al băncii, în minte i-a venit imaginea unui portavion gata să se scufunde.

în alte părţi, această operaţiune de salvare l-ar fi transformat pe Bouton în erou. Desigur, măsurile luate purtau amprenta aroganţei şi a stăpânirii de sine, specifice lui Bouton, dar adevărul este că ele menţinuseră Societe Generale pe linia de plutire într-un moment delicat pentru instituţiile financiare. Nu vom şti niciodată ce s-ar fi întâmplat dacă Bouton ar fi decis să facă mai devreme publică

această criză, dar nenorocirile declanşate în situaţii asemănătoare ne îndreptăţesc să credem că lucrurile ar fi luat o întorsătură urâtă. Este de ajuns să ne amintim că guvernul britanic a fost nevoit să naţionalizeze Northern Rock pentru a-i împiedica falimentul, iar, mai recent, Bear Stearns a fost vândută către J.P. Morgan Chase la cererea expresă a agenţiilor americane de control financiar.

Prin comparaţie, Societe Generale se prezintă într-o formă relativ bună. Pierderile sale nete din afacerea Kerviel se ridică la aproape 7,5 miliarde de dolari. (Din câte se pare, banca a compensat o pierdere operaţională de zece miliarde de dolari cu unele dintre câştigurile realizate anterior de Kerviel.) în ciuda acestui deficit colosal, la care s-a adăugat o diminuare cu 2,5 miliarde de dolari a valorii contabile a acţiunilor din cauza expunerilor pe piaţa ipotecară secundară din Statele Unite ale Americii, banca a raportat profit pe anul 2007; rata de rentabilitate a capitalului a crescut în raport cu valoarea înregistrată înainte de criză şi, la numai trei săptămâni după declanşarea scandalului, SOCGEN a finalizat la termenul prevăzut achiziţia unei bănci importante din Rusia.

Şi totuşi, în loc să fie lăudat, Bouton a devenit ţinta predilectă a francezilor. Preşedintele Sarkozy i-a cerut capul şi mai mulţi conaţionali, omologi de-ai săi din lumea finanţelor, cred că zilele îi sunt numărate la şefia SOCGEN. în cel mai bun caz, ei se aşteaptă ca Bouton să renunţe măcar la una dintre cele două funcţii deţinute, de preşedinte al consiliului de administraţie şi de director general executiv. Mai dureroasă pentru Bouton este însă reacţia publicului, care îl face responsabil, alături de bancă, de izbucnirea crizei, considerându-1, totodată, simbolul aroganţei şi al snobismului întregii elite franţuzeşti.

Pe de altă parte, traderul escroc Jerome Kerviel, cel care a recunoscut deschis că a încălcat regulile bancare, a dobândit statutul neverosimil de erou popular - el întruchipează omul obişnuit, capabil de unul singur să umilească o instituţie trufaşă. (Aici trebuie remarcată inteligenţa lui Kerviel, care a intuit corect iminenţa declanşării crizei subprimelor şi chiar a perfectat câteva tranzacţii reuşite, deşi neautorizate, înainte de a paria, greşit, pe creşterea pieţei.)

Ce se ascunde în spatele acestei inversări de roluri, demnă de a fi transpusă într-o continuare a lui *Freaky Friday*[1]*?* Francezii nu au de ieri, de azi un scepticism exacerbat în legătură cu potenţialul sistemului capitalist de a asigura prosperitatea celor mulţi; până şi fostul

---

1 *Vinerea trăsnită,* comedie cinematografică din anul 2003 în care două personaje, fiică şi mamă, care nu se înţeleg deloc, se trezesc într-o dimineaţă una în trupul celeilalte, (n.tr.)

preşedinte Jacques Chirac a catalogat cândva liberalismul şi economia de piaţă drept o pacoste la fel de mare cum e capitalismul. Iar Bouton pare să fi devenit, pentru cetăţeanul mediu francez, un soi de paratrăsnet pe care îşi descarcă ura acumulată în timp faţă de instituţiile politice şi de afaceri. „Este o adevărată plăcere să descoperi, când şi când, că nu e cine ştie ce de capul elitelor", afirmă Frederick-Karel
Canoy, un avocat băgăcios, reprezentant al micilor acţionari ai SOCGEN. „în Franţa, lumea s-a săturat de indivizii ăştia care s-au cocoţat în frunte şi au pretenţia că se pricep la orice.“

Bouton nu şi-a îmbunătăţit defel imaginea atunci când I-a criticat public pe Kerviel, numindu-1 „terorist" şi înfăţişând Societe Generale drept victima inocentă a maşinaţiunilor traderului. Ancheta internă desfăşurată în cadrul băncii a demonstrat însă că şefii lui Kerviel s-au făcut că nu văd, au ignorat ori au tratat cu nesocotinţă cele nu mai puţin de 75 de avertizări primite pe parcursul a doi ani privind activităţile lui Kerviel, un adevărat record, trebuie s-o recunoştem. Şi atunci, mai că ne vine să-i dăm crezare lui Kerviel: superiorii erau la curent cu tranzacţiile sale, dar le-a convenit să închidă ochii atâta timp cât s-au dovedit profitabile.

UN ROBIN HOOD MODERN?

Kerviel este acuzat de fals şi de abuz de încredere (el a admis, de altfel, că a intrat neautorizat în baza de date a băncii şi a falsificat e-mailuri şi documente pentru a-şi acoperi urmele), dar nu şi de însuşirea unor sume. Dezinteresul personal, aspectul său plăcut, gen Tom Cruise, şi faptul că se trage dintr-un orăşel breton pitoresc i-au consolidat imaginea de Robin Hood al epocii modeme.

„Vă puteţi imagina cam cum ar arăta 1,5 miliarde de euro, puse la grămadă?", întreabă Christophe Reille, un specialist în relaţii publice care îl reprezintă *pro bono* pe Kerviel. Reille, care aduce un pic cu celebrul Mr. Bean, este cel puţin parţial responsabil de formidabila reabilitare a lui Kerviel în ochii publicului.

Majoritatea escrocilor implicaţi în scandaluri financiare sunt consideraţi băieţi răi şi cei mai mulţi din ei se feresc cât pot de presă. Nu au parte, precum Kerviel, de fotografii color în reviste mondene ca *Paris Match.* Reille explică de ce Kerviel nu ar fi avut cum să efectueze operaţiuni frauduloase decât beneficiind de complicitatea celor de la Societe Generale: „1,5 miliarde de euro înseamnă trei milioane de bancnote de cinci sute de euro, cât înălţimea Turnului Eiffel. Credeţi că se poate ascunde aşa ceva fără ca nimeni să-şi dea seama?"

UN ŞEF FOARTE AUTORITAR

Bunicul lui Bouton a fost acar, iar tatăl - mecanic, deci nimic nu prevestea ascensiunea sa în cercurile elitei aflate la conducerea Franţei. Bouton s-a făcut remarcat de tânăr datorită capacităţilor sale intelectuale. La şaptesprezece ani a câştigat un prestigios concurs naţional de istorie, după care a urmat cursurile celui mai elitist colegiu din ţară, Ecole Naţionale d'Administration, care a dat Franţei, decenii în şir, politicieni şi funcţionari publici de vârf. Bouton este genul de bărbat căruia îi place să exceleze în tot ceea ce face - în golf, a ajuns la un handicap de numai patru - şi se mândreşte cu realizările sale.

Gerard Longuet, fost ministru al industriei şi coleg de colegiu cu Bouton, l-a descris pe acesta drept „extrem de riguros", având însă grijă să adauge: „în ce măsură poate fi considerat un tip simpatic este discutabil. în mod cert, lasă impresia unui om mulţumit de sine însuşi". Se ştie că are obiceiul să-i taxeze pe ziariştii sosiţi cu întârziere şi să profite de anumite conjuncturi pentru a ataca unele firme franceze. De pildă, în timpul crizei dot.com, a criticat grupul media Vivendi chiar în perioada când acesta se zbătea pentru supravieţuire.

în ciuda firii arţăgoase, Bouton şi-a croit rapid drum în ierarhia funcţionarilor publici, ajungând director al trezoreriei. Senatorul Michel Charasse, fost ministru de finanţe la sfârşitul anilor 1980, susţine că, în spatele austerităţii afişate de Bouton, se ascunde un anume simţ al umorului, dar că, în calitate de şef, acesta s-a manifestat întotdeauna „foarte autoritar". Cei doi au avut un conflict major într-un moment în care Charasse, enervat de insolenţa unei subalterne a lui Bouton, i-a cerut acestuia să o concedieze. Refuzat categoric, Charasse mărturiseşte că a fost pe punctul de a-i da afară pe amândoi, după care s-a liniştit şi a revenit asupra deciziei. Bouton era mult prea preţios pentru a fi dat afară, a explicat el.

în 1991, Bouton a fost angajat la Societe Generale de către Marc Vienot, la acea vreme director general executiv al băncii, care l-a pregătit pentru a-i lua locul, ceea ce s-a şi întâmplat, în 1993. De atunci, SOCGEN s-a consolidat continuu, iar gradul său de profitabilitate a crescut semnificativ. Bouton s-a luptat pentru a păstra independenţa băncii. în 1999, Societe Generale s-a văzut implicată într-o bătălie pentru preluare dusă de două instituţii financiare franceze rivale, BNP şi Paribas, dar, în final, nu a fost achiziţionată de nici una din ele. La un deceniu după aceste evenimente, discordia persistă între cele trei bănci. Apropiaţii lui Bouton afirmă că experienţa pe care a câştigat-o cu această ocazie i-a fost de ajutor în rezolvarea afacerii Kerviel. „De data aceasta s-a implicat direct în probleme, şi încă de la bun început, spre deosebire de 1999", a declarat un amic.

De atunci, veniturile nete ale SOCGEN au crescut de peste două

ori, iar rentabilitatea investiţiilor este una dintre cele mai mari obţinute de o bancă pe plan mondial. Bouton a ajuns la aceste rezultate prin angajarea celor mai strălucitţi specialişti în domeniu şi prin construirea unui puternic sistem operaţional investiţional-bancar, responsabil în 2006 pentru aproape jumătate din profitul înregistrat de bancă. Iar printre perlele coroanei sale - cel puţin până la izbucnirea scandalului Kerviel - s-au numărat tranzacţiile cu produse financiare derivate, orchestrate de genii ale matematicii, recrutate din cele mai bune şcoli din Franţa. Cu alte cuvinte, riscul - precis calibrat şi calculat - a devenit pentru Societe Generale unul dintre principalii catalizatori ai creşterii profiturilor nete.

UN FEL DE LUPTĂ DE CLASĂ

Jerome Kerviel nu şi-a făcut loc în lumea finanţelor dintr-odată. Şi el are origini modeste - tatăl muncitor în industria metalurgică, iar mama coafeză - şi diplomele sale în finanţe, obţinute la universităţile din Nantes şi Lyon, nu au aceeaşi valoare academică precum cele ale colegilor săi de generaţie, absolvenţi ai unor şcoli de elită, fapt de care era pe deplin conştient.

„Am fost tratat cu mult mai puţin respect decât ceilalţi, şi asta din cauza palmaresului meu universitar şi a carierei personale şi profesionale", le-a spus el procurorilor. Enunţul a suscitat mult interes în Franţa, unde Kerviel a devenit un fel de simbol al luptei de clasă: individul mărunt care încearcă să demonstreze că se poate măsura, de la egal la egal, cu beneficiarii unei educaţii superioare din punct de vedere intelectual. Poate părea paradoxal, dar acesta este un punct asupra căruia echipa lui Kerviel şi avocaţii de la Societe Generale sunt de aceeaşi părere: ei susţin că afirmaţia lui Kerviel pleacă de la o premisă total eronată. „Kerviel este un individ lipsit de complexe. Iar la momentul incidentului, cariera lui era, în mod cert, în ascensiune", declară Reille, consultantul PR, făcând referire la promovarea clientului său de la statutul de broker asistent, calitate în care fusese angajat în anul 2000, la funcţia de trader cu drepturi depline pe care o ocupa în 2005. în 2006, Kerviel a câştigat 150 000 de dolari în salariu şi bonusuri, cu mult peste venitul mediu din Franţa.

Ce anume I-a împins pe Kerviel să facă speculaţii atât de riscante la bursă? Din câte se ştie, nu este pasionat de jocurile de noroc şi nici nu are alte vicii de natură să-i justifice, măcar parţial, acţiunile. (Nu dispunem de date din surse directe, Kerviel refuzând interviul cu ziariştii de la *Fortune.)* Se ştie însă cu certitudine că s-a autocaracterizat în faţa procurorilor drept o albinuţă harnică, ba chiar dotată cu harul anticipaţiei. în declaraţiile date (ale căror transcripturi au ajuns parţial în presă) a susţinut că, încă din martie 2007, când a început să se documenteze asupra dificultăţilor cu care se confrunta

piaţa ipotecară, s-a convins că riscurile în acest domeniu erau mult subevaluate.

În următoarele patru luni, a pariat sume tot mai mari, mizând pe creşterea pieţei. Intuiţia s-a dovedit corectă şi, până la finele lui 2007, realizase un profit fabulos, de două miliarde de dolari, din tranzacţii comerciale.

Oficial, nu era autorizat să facă asemenea operaţiuni şi, ca dovadă, a ascuns cele două miliarde, declarând băncii un profit de numai 85 de milioane. Ca trader junior la biroul Delta One, sarcina sa era să efectueze operaţiuni de arbitraj cu contracte futures, o activitate considerată ca fiind simplă şi cu riscuri reduse, constând din achiziţia unui portofoliu de active financiare şi vânzarea sa simultană pe diferite pieţe, în scopul obţinerii unui mic profit din diferenţa de preţ. Fără speculaţii, fără înţelegeri fictive.

Dar, încă de la începuturile carierei sale la SOCGEN, Kerviel a încălcat regulamentele băncii, după cum le-a mărturisit el însuşi anchetatorilor. Chiar de la prima afacere, din 2005, când a licitat pentru acţiuni ale asigurătorului german Allianz, pariind că pieţele vor scădea, a obţinut un câştig de 750 000 de dolari. Deşi mustrat de supraveghetori - un fost director a susţinut în faţa procurorilor că, în fapt, i-au fost remise avertismente oficiale - Kerviel nu i-a luat în serios. Mai mult, această primă reuşită i-a deschis apetitul, impulsionân- du-1 să-şi asume riscuri şi mai mari.

Un fost funcţionar superior la serviciul de produse derivate al SOCGEN afirmă că una dintre practicile uzitate de bancă era aceea de a acorda noilor angajaţi, în mod neoficial, o oarecare libertate de acţiune pentru a vedea cum se descurcă. Dacă făceau bani, era semn că aveau potenţialul de a deveni traderi de succes. Dacă nu, erau rapid daţi deoparte. Totuşi, susţine fostul trader, „regula era aceea ca începătorii să fie atent supravegheaţi pentru a-i împiedica să meargă prea departe[11].

Cu toate acestea, Kerviel şi-a continuat nestingherit operaţiunile şi, cu timpul, a găsit modalităţi complexe de a-şi acoperi urmele. El le-a explicat în amănunt procurorilor cum îşi masca fiecare ordin de cumpărare emiţând un altul, fictiv, şi ţinând două registre, poziţiile fictive reflectând câştiguri şi pierderi aparent întotdeauna echilibrate. Dar în iunie 2007, în timp ce aştepta rezultatul pariului pe subprime, o anchetă internă a demonstrat că depăşise cu trei miliarde de dolari nivelul admis de operaţiuni. A primit avertismente din sistemul intern de management al riscurilor şi chiar alerte din exterior, în legătură cu un plasament. Kerviel părea însă capabil să iasă mereu din încurcături, recurgând inclusiv la falsificarea unor e-mailuri care confirmau efectuarea unor tranzacţii fictive.

Apoi, totul a luat-o razna. în ianuarie acest an, Kerviel a mizat pe

creşterea pieţelor. A pariat masiv, cumpărând, fără să mai vândă, tot mai multe contracte la termen, exact în momentul în care pieţele se prăbuşeau. Timp de câteva zile s-a jucat de-a şoarecele şi pisica cu managerii de risc de la Societe Generale, până ce, în seara de 18 ianuarie, a fost, în cele din urmă, prins. Sumele pariate erau atât de mari, încât depăşeau activele băncii. A falsificat alte e-mailuri, ca venind din partea unor terţi care confirmau tranzacţiile, dar supraveghetorii au făcut o verificare la Deutsche Bank, care a negat că ar avea cunoştinţă de o astfel de înţelegere. Cu aceasta, jocul a luat sfârşit.

OPERAŢIUNEA DE FINANŢARE

în după-amiaza zilei de 21 ianuarie, în vreme ce traderul său muncea pe rupte, anulând poziţiile lui Kerviel, Bouton I-a sunat pe Donald Moore, preşedintele pentru Europa al lui Morgan Stanley, un bancher versat, specializat în investiţii, pe care îl cunoştea bine şi cu ajutorul căruia dejuca- se, în 1999, tentativele celor două mari bănci franceze rivale de preluare a SOCGEN. Era trecut de miezul nopţii la Shanghai, acolo unde se afla Moore, şi acesta nu I-a sunat înapoi decât în dimineaţa zilei de marţi. Bouton părea foarte stresat, dar plin de vitalitate, după cum a relatat ulterior Moore. Cei doi au trecut în revistă variantele şi au căzut de acord că scoaterea la vânzare a unor acţiuni cu drept de preempţiune era cea mai bună soluţie pentru atragerea de capital nou. Morgan a discutat cu directorul său general executiv, John Mack, după care I-a sunat din nou pe Bouton: Morgan Stanley se angaja să participe la majorarea de capital cu zece miliarde de dolari, şi aceasta datorită „imensului respect şi încrederii" pe care o aveau faţă de Bouton şi faţă de conducerea Societe Generale.

Bouton a contactat şi J.P. Morgan, o altă instituţie financiară cu care colaborase îndeaproape; în final, cele două bănci au subscris integral majorarea de capital. După o şedinţă-maraton, care s-a prelungit toată noaptea şi în care s-au discutat toate elementele premergătoare operaţiunii de emitere de acţiuni, Bouton îşi asigurase finanţarea şi Societe Generale trecuse hopul.

Curând, lumea va afla în ce mod - şi, probabil, şi de ce - Kerviel şi-a asumat riscuri atât de mari încât aproape a distrus o bancă respectabilă, cu o istorie de 144 de ani. Procurorii speră să finalizeze cât mai repede ancheta, iar Kerviel urmează să fie trimis în judecată în 2010. Pe parcursul procesului, popularitatea sa ar putea scădea - la urma urmei, publicul este atât de capricios! -, dar, cu siguranţă, Kerviel va rămâne în istorie. Numele său, alături de cel al lui Nick

Leeson, escrocul de la Barings, sau Joe Jett, implicat în afacerea Kidder Peabody, va fi pomenit ori de câte ori un nou scandal financiar va ieşi la iveală.

Viitorul lui Bouton este însă mai puţin cert. în ciuda atacurilor presei franceze, Bouton pare mai sigur pe el ca oricând. Banca „merge bine", a declarat el luna aceasta în faţa comisiei de finanţe a parlamentului. „Sutele de operatori financiari cu care lucrăm nu şi-au pierdut încrederea în noi."

Iar atunci când din afacerea Kerviel se va face un studiu de caz, ce concluzie se va putea trage? Probabil aceea că un bilanţ impresionant nu este niciodată suficient şi că, mai presus de orice, avem nevoie de investitori, de presă şi de relaţii guvernamentale ireproşabile.

EPILOG

Graţie aportului masiv de capital asigurat prin strădaniile lui Bouton, Societe Generale a ieşit din afacerea Kerviel întărită, exact în perioada în care băncile din întreaga lume erau supuse unei presiuni crescânde, care a culminat cu prăbuşirea pieţei în octombrie 2008. Injecţia de capital nu a ajutat însă la creşterea valorii acţiunilor şi nici nu a putut salva cariera lui Bouton. In aprilie 2008, la trei luni după izbucnirea scandalului şi după ce sfidase presa, declarând că nu are de gând să se retragă, Bouton şi-a anunţat demisia din funcţia de director general executiv, păstrându-şi însă poziţia de preşedinte al consiliului de administraţie. Mustier, şeful diviziei de plasamente bancare, a fost retrogradat din funcţie, dar a rămas în bancă, unde a fost numit ulterior în fruntea diviziei de management al investiţiilor. Societe Generale a efectuat o anchetă internă amănunţită cu privire la operaţiunile sale de management al riscurilor şi a elaborat un set complet de reguli şi de modalităţi noi de control, care-şi propuneau să prevină repetarea unor situaţii de tip Kerviel.

în aşteptarea procesului penal, care se va desfăşura, cel mai probabil, în 2010, Kerviel a *continuat să susţină că superiorii săi au cunoscut şi au aprobat tranzacţiile pe care le-a efectuat. (Pentru învinuirile care i se aduc, el riscă maxim patru ani de închisoare.) Cum criza economică mondială a acaparat toată atenţia presei financiare, de la sfârşitul anului 2008, Kerviel a dispărut din titlurile de pe prima pagină a ziarelor franceze şi din conversaţiile din timpul recepţiilor pariziene. Totuşi, aparenta uşurinţă cu care a pus în joc însuşi viitorul Societe Generale prevestea imensele vulnerabilităţi de care s-a dovedit mai târziu în acel an că băncile de pretutindeni se fac vinovate: deficienţe de supraveghere, un sistem de operare prea sofisticat, un ego exacerbat şi tentaţia de a face bani - cât mai mulţi*

FORTUNE

bani - cu orice preţ.

?i eu, ca to?i ceilal?i lemingi din lume, cuprins de euforia declan?at? de

FEBRA JUNGLEI

Afacerea Bre-X sau cel mai mare fiasco din lumea aurului

de RICHARD BEHAR

9 iunie 1997

Bre-X Minerals. Firma canadiană dăduse peste cel mai mare zăcământ de aur descoperit în acest secol: era îngropat adânc într-o junglă indoneziană deasă, pe insula Borneo. După cum avea să-mi explice ulterior John Felderhof, vicepreşedintele Bre-X, prezenţa zăcământului se datora, în esenţă, unui vulcan care „se prăbuşise în interior" cu trei milioane de ani în urmă, provocând o acumulare masivă de căldură şi de presiune care dăduse naştere acelei comori inestimabile. Mi-a desenat o schiţă care mi s-a părut atunci cât se poate de logică. La urma urmei, el era în seara aceea la a opta bere, iar eu - la a patra, în plus, toată lumea îl credea pe Felderhof - geologii, inginerii, analiştii financiari, ziariştii specializşti în economie, cele mai mari companii miniere din lume, oficialii guvernamentali, până şi un fost preşedinte american. „Din punct de vedere geologic, este cel mai formidabil lucru pe care l-am văzut în viaţa mea", a bolborosit Felderhof. „E... cum să zic..., e ceva atât de uriaş, că nu-ţi vine să crezi. E al naibii de înspăimântător."

Oripilant ar fi fost un termen mai potrivit. Bre-X s-a dovedit un fiasco - cel mai mare din istoria prospecţiunilor aurifere, iar în mai 1997 afacerea s-a prăbuşit din interior, aidoma vulcanului. Din câte se pare, mii de probe de minereu fuseseră „pudrate" cu praf de aur înainte de a fi supuse testelor. Astăzi, Felderhof este bogat şi transmite lumii mesaje de regret din Insulele Cayman, acolo unde continuă să-şi susţină nevinovăţia şi face demersuri pentru a deveni rezident permanent. Adjunctul său, geologul Mike de Guzman, nu a avut acelaşi noroc: a sărit în junglă, după cum se pare, de la înălţimea de 250 de metri, imediat după decolarea elicopterului în care se afla. Directorul general executiv al Bre-X, David Walsh, se ascunde în sediul din Calgary

al companiei, încercând să-i ţină pe ziarişti la distanţă. Societatea a fost dată în judecată în mai multe procese colective, iar anchetatorii îi cercetează acum registrele contabile.

Cifrele vehiculate sunt, pur şi simplu, ameţitoare. Valoarea pe piaţă a acţiunilor Bre-X atinsese un vârf istoric de patru miliarde, crescând cu 100 000% în trei ani consecutiv, până ce, în mai 1997, firma şi-a anunţat falimentul. Nu însă înainte ca Walsh, soţia sa şi Felderhof să „excaveze" şi să îngroape în propriile buzunare circa 50 de milioane de dolari din vânzările de acţiuni. Cât despre aur, cu câteva săptămâni înainte ca frauda să fie dezvăluită, înjur de 71 de milioane de uncii din metalul galben, valorând 25 de miliarde de dolari la preţul de astăzi, fuseseră - chipurile - „testate" cu succes de Bre-X. Ulterior, Felderhof a declarat că „se mulţumeşte" şi cu 200 de milioane de uncii - mult peste cantitatea totală descoperită în timpul goanei după aur. Un oficial de la Bre-X mi-a mărturisit că, de fapt, ar fi vorba despre „400 de milioane de uncii".

Cifrele, oricât de mari ar fi, nu dezvăluie decât parţial proporţiile afacerii. Pentru a-i înţelege pe deplin dimensiunile, ar fi trebuit să fii la faţa locului. Să vezi cu propriii ochi universul creat de Bre-X, un decor demn de o producţie hollywoodiană, cu sute de actori gata să fie îmbarcaţi în camioane şi pe barje imediat ce biletele aveau să fie vândute. „Trebuie să înţelegi, chestia asta seamănă cu uriaşul din poveste", mi-a spus, entuziasmat, Chad Williams, analist în domeniul minier la firma canadiană de investiţii Research Capital, la întoarcerea din primul pelerinaj în Borneo. „Pentru cineva care lucrează în branşa noastră este ca şi cum ai oferi celui mai mare fan Elvis o excursie pe domeniul Graceland al regelui rock-and-rollului."

Am petrecut în Indonezia două săptămâni în februarie, documentându-mă pentru a descrie epopeea unui grup de indivizi oarecare care dăduseră, din întâmplare, peste Sfântul Graal şi se luptau acum cu forţe malefice şi mult rrlai redutabile care ar fi vrut să li-1 smulgă din braţe. Felderhof mi-a spus că numai o altă publicaţie *(The Northern Miner)* primise autorizaţia de a pătrunde în Busang, câmpul excavat în insula Borneo. Puteam, prin urmare, să mă consider un tip norocos. Soarta mi-a surâs şi mai tare când m-am întors din Indonezia lovit de o boală care a întârziat publicarea articolului meu timp de câteva săptămâni. L-am amânat din nou după ce Freeport-McMoRan Copper & Gold, noul partener al Bre-X, a anunţat că va efectua propriile teste de forare - era pentru prima oară în aproape patru ani când o companie independentă făcea săpături pentru a vedea ce se ascunde dincolo de suprafaţă.

O ZONĂ DE RĂZBOI CORPORATIST

Povestea este de-acum cunoscută. Timp de aproape un an, până ce Freeport şi-a adjudecat contractul, guvernul indonezian a amânat predarea controlului zonei Busang către Bre-X. Giganţii din industria auriferă au făcut presiuni, cel mai interesat fiind însuşi Peter Munk, director general al Barrick Gold din Toronto, al doilea mare producător de aur din lume. Anticipând o tentativă de preluare ostilă, Munk a angajat Kroll Associates, cea mai mare agenţie de detectivi din lume, pentru a cerceta şi a dezgropa lucruri compromiţătoare despre Bre-X. Şi-a asigurat serviciile de lobby ale fostului preşedinte H.W. George Bush pe lângă Suharto, conducătorul Indoneziei. Şi, pentru a obţine un avantaj, a apelat şi la una din fiicele lui Suharto. (Bre-X a oferit unui fiu suma de 40 de milioane de dolari.)

La începutul lui februarie, când am descins în Indonezia, Jakarta devenise scena unui război corporatist, concentrat în fortăreţe de cinci stele, cu Bre-X amplasat în Shangri-La[I] („Bre-X Shangri-La“). De la fereastra sa, Walsh îşi putea vedea duşmanul - „Barrick} lyatt[II]". Pe aceeaşi stradă, ceva mai sus, în Regent Hotel, un avocat din Houston încerca să găsească spioni care să-i ajute să-şi dea seama pe cine anume să dea în judecată în numele acţionarilor de la Bre-X. Nimeni nu mai înţelegea nimic. „Locul ăsta a ajuns un soi de Casablanca[III]", s-a plâns Doug Macintosh, bancherul de la J.P. Morgan responsabil cu investiţiile Bre-X. „Totul se schimbă de la o zi la alta.“

Ajuns în Jakarta, am discutat cu Walsh, Felderhof şi alţi oficiali de la Bre-X de zeci de ori. Ne-am întâlnit separat. Ne-am întâlnit împreună la prânz şi la cină. Niciodată nu am sesizat pe chipurile lor vreun semn de îngrijorare. Erau oare cu toţii părtaşi la acelaşi joc cu reguli complicate? Dacă da, atunci îşi interpretau rolurile cât se poate de bine.

I Spaţiu imaginar, creat de romancierul britanic James Hilton în cartea *Orizont pierdut* (1933), o vale mistică, situată la poalele munţilor Tibet, un paradis al armoniei şi al fericirii, depozitar al înţelepciunii umane adunate de călugării din lamaserie (n.tr.)

II Hyatt Hotels Corporation, cu sediul în Chicago, este unul dintre cei mai mari operatori hotelieri din lume. Compania fost înfiinţată în 1957 şi deţine în prezent circa 350 de hoteluri în întrega lume. (n.tr.)

III Aluzie la celebrul film cu acelaşi nume realizat în 1942, cu Humphrey Bogart şi Ingrid Bergman în rolurile principale. Oraşul din Maroc, stat neutru în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, a fost scena unor intrigi şi conspiraţii complexe şi loc de întâlnire al spionilor internaţionali, (n.tr.)

Chiar şi acum îmi vine greu să cred că Walsh a participat la orchestrarea escrocheriei. Avea un aer chinuit atunci când i-am fost prezentat în apartamentul său din Jakarta, la numai câteva ore după ce camerele fuseseră „măturate", în căutare de microfoane. Fuma ţigară de la ţigară şi părea deprimat şi neatent; îşi arunca des ochii pe fereastră, spre gunoaiele care se scurgeau continuu dintr-o gură de canalizare plină de noroi. „Este ceva de neînchipuit: suntem cei care au descoperit probabil cel mai mare zăcământ de aur", mi-a mărturisit pe un ton aproape impersonal. într-adevăr, bietul de el era la fel de nefericit ca un câştigător la loterie care nu-şi mai găseşte biletul.

Walsh mi-a povestit câte ceva despre el. Lucrase mai întâi ca broker, iar în 1989 înfiinţase Bre-X. Căutase aur în provincia Quebec, apoi se alăturase goanei după diamante în Teritoriile de Nord-Vest. Avusese parte de atâtea ghinioane, încât în preambulul raportului anual pe 1991 a scris următoarea frază: „Da, e de mirare, dar firma încă mai funcţionează". După ce şi-a declarat falimentul personal, a hotărât că are nevoie de „un căutător de aur certificat". Aşa a apărut în scenă Felderhof, a cărui presupusă faimă se datora faptului că a participat, în 1968, în Papua Noua Guinee, la descoperirea unuia dintre cele mai mari zăcăminte de argint şi de aur din lume. Walsh a avut nevoie de două săptămâni pentru a da de urma lui Felderhof, pe care nu îl mai văzuse de zece ani. în 1993, cu cei 10 000 de dolari rămaşi în portofel, a zburat până în Indonezia, unde Felderhof I-a convins să investească banii în drepturile de forare a unei părţi din Busang.

Privind retrospectiv, îmi dau seama că olandezul Felderhof ar fi trebuit, probabil, să-mi stârnească bănuieli încă din ziua când l-am cunoscut. Avea un aer de pişicher, un comportament de mitocan şi un râs oribil şi gâjâit, din fundul gâtlejului. Pe de altă parte, talentul de povestitor îl făcea un companion mai agreabil decât Walsh. Era, în felul lui, un adevărat pirat, deşi fără vreun ochi acoperit de un petic din piele - un explorator fanfaron şi beţivan care cutreierase prin jungle, reuşind de fiecare dată să scape de inundaţiile devastatoare şi de şerpii veninoşi. îşi făcea un titlu de glorie din cele paisprezece crize de malarie pe care le avea la activ. Susţinea că, de-a lungul vieţii, fusese atât de sărac, încât, în 1992, furase un brad de Crăciun pentru a nu-şi dezamăgi familia. Şi era decis să nu mai treacă niciodată prin aşa ceva. Mi-a arătat o poză cu Ingrid, a doua soţie. „Tocmai mi-a cumpărat de Crăciun un Lamborghini", mi-a spus. „O chestie cu două locuri prinse de un nenorocit de motor. Fir-ar... Cred că vrea să mă vadă mort.

La scurtă vreme după aceea, Felderhof m-a invitat la masă ca să-

i cunosc pe de Guzman, un vechi prieten care se alăturase, la iniţiativa lui, echipei Bre-X. Faţa geologului filipinez s-a luminat toată de încântare, ca o nestemată, atunci când Felderhof mi-a explicat că n-ar fi reuşit să descopere aurul fără „teoriile inovatoare" ale asistentului său. De Guzman se lăuda cu un coeficient al inteligenţei de 150-170, foarte util în săptămâna în care străbătuse 32 de kilometri prin junglă deasă „cu tot ce aveam în spinare şi mâncând numai tăieţei", cu ochii după urme de minereu. Primele două foraje fuseseră un eşec. „în decembrie 1993, John mi-a spus «închide zăcământul», dar imediat după asta am dat lovitura", mi-a povestit de Guzman.

în timp ce eu îmi continuam munca de documentare, lucrurile s-au precipitat. Walsh s-a plâns că la sediul firmei din Calgaiy se produsese o spargere, iar cu două săptămâni înainte soţia sa prinsese un spion scormonind prin lada de gunoi a vilei din Bahamas a familiei. Mi-a spus că trimisese o notă către salariaţi prin care îi avertiza să „distrugă materialele cu potenţial risc". Rolando Francisco, cel mai important funcţionar financiar al companiei, a fost şi el cuprins de isteria generală. Şi-a făcut obiceiul de a nu mai scoate nici o vorbă în camera de hotel decât după ce dădea la maximum volumul televizorului, între timp, la Hyatt, Luc Lavoie, purtătorul de cuvânt al firmei Barrick, filoso- fa: „Dacă ar fi fost vorba despre cel mai mare zăcământ de petrol, lumea ar fi zis: «Şi ce-i cu asta? Mai mult ţiţei. Foarte bine». Numai că, în cazul aurului, e cu totul altceva... Aurul produce mai multă emoţie. Şi întunecă judecata", în mod cert, i-a luat minţile clientului său. în noiembrie anul trecut, am aflat că Barrick nu a găsit aur în multe mostre prelevate de Bre-X. „Nu, este exclus să fie o şmecherie!", le-a strigat Munk subalternilor. „Nu mă interesează, faceţi alte teste! Vedeţi ce se întâmplă! Ştiu că aurul e acolo! Să faceţi bine să-i găsiţi!"

Muream de curiozitate să văd aurul cu propriii ochi. După patru zile petrecute în Jakarta, m-am îmbarcat împreună cu Felderhof într-un avion cu destinaţia Balikpapan, singura pistă din Borneo suficient de mare pentru a fi folosită de aeronavă. în timpul zborului mi-a explicat că Bre-X cheltuise peste un milion de dolari pentru un program de dezvoltare socială destinat tribului creştin Dayak, din care proveneau cei mai mulţi muncitori de la exploatarea auriferă. „Dintotdeauna m-au interesat proiectele de asistenţă socială", mi-a mărturisit el. Din Balikpapan am luat elicopterul pentru o călătorie plăcută şi interesantă, de două ore, până în Busang, pe deasupra junglei dese şi mlăştinoase care se întindea cât vezi cu ochii. Felderhof s-a aplecat pentru a privi peisajul pe geam şi mi-a spus că un elicopter fusese odată forţat să facă o aterizare de urgenţă în mijlocul junglei. „După patru zile, au găsit trupul pilotului acoperit

de lipitori", a urlat Felderhof spre mine pentru a acoperi huruitul motorului. Nici nu-mi trecea prin cap că, la şase săptămâni după aceasta, de Guzman, amicul lui Felderhof, avea să se „arunce" din elicopterul în care mă aflam eu atunci. Le-a luat patru zile pentru a-i găsi cadavrul, devorat în mare parte de porci sălbatici şi de alte animale.

Am aterizat şi vă spun că, privind în jur, n-aveai cum să bănuieşti că ceea ce vedeai nu era o afacere în toată puterea cuvântului. Ce mai agitaţie! Dacă Busangul era un platou de filmare de la Hollywood, atunci cei 2 000 de membri ai tribului Dayak erau figuranţii. Bre-X le-a electrificat satul, a zidit o biserică nouă, a deschis o grădiniţă şi le-a oferit femeilor cursuri de croitorie. A defrişat o porţiune din junglă pentru a construi pista de avioane. A făcut planuri de amenajare a unei pescării şi a unei ferme de păsări pentru a-i sprijini pe localnici să obţină produse pe care să le vândă apoi lucrătorilor de la exploatarea auriferă.

Am împărţit o ţigară cu un tânăr din sat care tocmai primise o bursă de studii în inginerie de la Bre-X. L-am cunoscut pe Pebit, şeful Dayak, un bătrân care umbla desculţ şi muncea, cot la cot cu ceilalţi, la ridicarea de case noi pentru muncitori - un fel de Levittown[I] tribal plătit tot de Bre-X. Prin intermediul unui translator, Pebit m-a informat cu mândrie că hotărâse să sacrifice un porc pentru ca „aurul să fie scos din pământ". Pe urmă, mai era o întreagă armată de geologi la lucru, pe şantier. La câmpul de exploatare am băut Bintang (o bere locală) cu vreo zece dintre ei până noaptea târziu; mulţi erau proaspeţi absolvenţi ai unor colegii din Canada, Indonezia sau Filipine. în timp ce ascultam în întuneric maimuţele urlând precum sirenele, mi-au povestit despre viaţa grea din junglă. S-au plâns de programul de muncă extenuant (opt săptămâni de lucru, apoi pauză de două săptămâni) şi de lipsa de contacte sexuale. Erau însă convinşi că vor face istorie. Erau echivalentul geologic al jucătorilor de baseball ai echipei New York Yankees. Nu ştiau că nu erau decât pioni într-un meci jucat cu bâta îndoită, al cărui rezultat era dinainte cunoscut. După două zile, mi-am terminat turul de documentare. N-am văzut nici fir de aur. Dar, pe de altă parte, nici nu aveam habar cum ar trebui cu adevărat să arate aurul, ascuns cum era în acele carote lungi, tubulare.

Pe 17 februarie 1997, după alte câteva zile petrecute în Jakarta, m-am întors în SUA. La scurt timp după aceea a izbucnit scandalul

---

I Orăşel de lângă Hampstead, Long Island, statul New York, care poartă numele constructorului William Levitt, fondatorul firmei Levitt & Sons, proiectantul şi executantul acestei amenajări urbane (1947-1951), considerată prototip al suburbiilor moderne postbelice din SUA. (n.tr.)

Bre-X. Chiar şi după dezvăluirile apărute în presă, mulţi s-au arătat sceptici. în martie, după moartea lui de Guzman, Peter Munk de la Barrick îi declara unui reporter de la revista *Fortune:* „Nu cred că indivizii aceştia au «botezat» probele... n-ai cum să păcăleşti atâţia specialişti, un timp atât de îndelungat". Atunci când Freeport a raportat că forajul nu a scos la iveală decât urme „nesemnificative" de aur, consultanţii de la firma de relaţii publice Hill & Knowlton au sugerat că Freeport se afla în spatele unei conspiraţii care urmărea scăderea preţului acţiunilor Bre-X. Ultima oară când am primit veşti de la Walsh a fost pe 20 martie, când mi-a lăsat un mesaj pe robot, confirmând unele aspecte bizare din poveste - era la o zi după moartea lui de Guzman şi la o săptămână după ce fusese sunat de cei de la Freeport cu vestea că la Busang nu exista, în mod cert, zăcământ de aur. Putem să-i bănuim pe Walsh de escrocherie? Este acesta comportamentul unui pungaş? Sau, mai degrabă, al unui Mr Magoo[I] al mineritului?

Privind în urmă, unele lucruri par totuşi „suspecte". De pildă, incendiul „accidental" de la Busang care a distrus clădirea în care erau depozitate documentele lui de Guzman şi unele mostre de aur. Evident, am fost dezamăgit că nu am văzut pic de aur la cel mai mare zăcământ aurifer descoperit vreodată. Un geolog pe nume Steve Hughes m-a condus prin junglă până la un golfuleţ, unde am căutat amândoi în albie, fără să găsim nimic. „Ciudat", a spus Hughes, „m-aş fi aşteptat să dăm peste ceva". A doua zi m-am dus la Felderhof şi l-am tachinat; i-am spus că am veşti proaste pentru Bre-X. „Şi zici că n-ai găsit aur?", a ricanat el. A mai fost un moment ciudat. într-una dintre ultimele întâlniri din Jakarta cu Felderhof, în încăperea în care ne aflam a intrat de Guzman. M-am ridicat şi l-am bătut pe spate, felicitându-1 pentru atragerea de către Bre-X a unui partener nou, Freeport. M-am mirat că nu părea deloc entuziasmat. Dimpotrivă. Era impasibil. Mi-a aruncat o privire sumbră, ca de gheaţă.

Indiferent cine a pus la cale escrocheria, Bre-X a lăsat în urmă, ca „filon principal", o grămadă de victime - de la investitori individuali, la membrii tribului Dayak. Până şi cei care care au sprijinit-o au fost păcăliţi în această afacere bazată pe lăcomia cea mai pură. De curând, m-am întâlnit cu Doug Macintosh de la J.P. Morgan, banca firmei Bre-X. Luaserăm de câteva ori masa împreună în Jakarta, unde perorase ore în şir despre rata rentabilităţii minei, cea mai

---

I Protagonistul comediei cu acelaşi nume (1997), distribuită în România sub titlul *Chior să fii, noroc să ai.* Personajul, interpretat de Leslie Nielsen, este un bogătaş simpatic care intră într-o mulţime de încurcături pentru că refuză să poate ochelari, deşi este miop. (n.tr.)

înaltă din lume după estimările sale. Doug este de profesie inginer minier şi are o experienţă de 30 de ani în domeniu. L-am întrebat cum se simte, acum că descoperiseră că fuseseră fraieriţi. „Am fost surprins de fiecare turnură pe care au luat-o evenimentele", mi-a răspuns, constatând că, în ceea ce mă priveşte, avusesem noroc pentru că nu apucasem să dau articolul în tipar. „Sper să avem şi noi norocul tău", a adăugat. Nici o şansă, amice!

EPILOG

în iunie 1998, David Walsh a decedat în Bahamas, din câte se pare în urma unui anevrism cerebral. Avea 52 de ani.

în anii care s-au scurs după ce afacerea Bre-X s-a dovedit un fiasco, nici un oficial al companiei nu a fost dat în judecată pentru paguba estimată la trei miliarde de dolari suferită de miile de acţionari. în iulie 1999, un judecător de la un tribunal districtual din SUA a respins, invocând lipsa de probe incri- minante, procesul intentat de acţionari împotriva firmei J.P. Morgan, care furnizase consiliere financiară pentru Bre-X, şi a lui Lehman Brothers, cei care recomandaseră investiţia. Un proces colectiv înaintat în Canada de acţionarii Bre-X se află, în prezent, în stadiul de „cercetare judecătorească[11]*. La rândul* său, *poliţia canadiană nu a descoperit suficiente probe pentru a deschide un proces penal împotriva oficialilor de la Bre-X.*

Totuşi, în 1999, Comisia de Valori Mobiliare din Ontario a reuşit să aducă în faţa justiţiei un om învinuit de tranzacţii ilegale făcute pe baza unor informaţii obţinute din interior şi de publicitate înşelătoare. Persoana în chestiune era John Felderhof. Elementul central în acest caz a fost stabilirea faptului că Felderhof ştia de trucarea probelor de aur prelevate de Bre-X. Procesul s-a dovedit un adevărat „coşmar procedural", după cum a declarat Jay Naster, avocatul-şef al comisiei, şi, după opt ani, Felderhof a fost găsit nevinovat.

Prăbuşirea Bre-X i-a înspăimântat atât de mult pe investitori, încât Comisia de Valori Mobiliare din Ontario a creat, în iulie 1997, un grup operativ special pentru industria mineritului. Recomandările grupului au fost adunate într-un set de reglementări numit Documentul Procedural Naţional 43-101. în esenţă, acesta stipulează obligativitatea societăţilor canadiene pe acţiuni care activează în domeniul mineritului să angajeze experţi în domeniu în calitate de auditori independenţi, care să asigure o informare corectă a publicului în legătură cu proiectul propus de firmele respective.

DIAGNOSTIC PE BANI GREI

Campaniile de radiografiere în masă pentru depistarea silicozei văzute de un om din sistem

de ROGER PARLOFF

13 iunie 2005

SILICOZA SEVERĂ ESTE O BOALĂ CUMPLITĂ. Este cauzată de inhalarea, timp îndelungat, a unor pulberi toxice care inflamează progresiv ţesuturile pulmonare şi contractă plămânii. în forme avansate, azbes- toza, consecinţă a expunerii prelungite la cantităţi mari de fibre de azbest, este la fel de periculoasă. Se manifestă aproape identic şi poate degenera în cancer pulmonar sau mezoteliomul pleural, cancer al pleurei.

Probabil că singura consolare pentru cei care suferă de una din aceste două afecţiuni este faptul că riscul de a se îmbolnăvi şi de cealaltă este foarte scăzut. Cantităţile mari de pulbere inhalată de un muncitor care lucrează într-un astfel de mediu toxic reduc la minimum posibilitatea contractării celeilalte boli. în plus, în ciuda asemănării simptomatice, cele două boli pot fi clar diferenţiate prin diagnosticare cu ajutorul radiografiilor. Patru experţi de prestigiu în afecţiuni ocupaţionale au căzut de acord asupra acestor puncte în cadrul unei audieri desfăşurate într-o comisie senatorială în februarie acest an.

Şi atunci, cum se explică următoarea situaţie: din 8 629 de oameni diagnosticaţi cu silicoză care au intentat proces la curtea federală din oraşul texan Corpus Christi, 5 174, adică 60%, reclamaseră anterior în instanţe afecţiuni cauzate de azbestoză?

Această anomalie este însă doar una dintre multele care au apărut în cazul judecat la Corpus Christi şi care necesită explicaţii medicale serioase. La o audiere ţinută în februarie 2005, judecătoarea districtuală Janis Graham Jack a comentat că probele prezentate în cadrul procesului par „să indice o fraudă“.

Mai important însă ca orice, cazul în speţă sugerează o fraudă de proporţii mult mai mari, de natură să pună sub semnul îndoielii hotărârile pronunţate în ultimii douăzeci de ani în litigii legate de azbestoză, în care
miliarde de dolari au fost plătite unor reclamanţi care nu sufereau, de fapt, de această boală, precum şi avocaţilor care i-au

reprezentat. Astfel de procese au dus la falimentarea a peste 60 de firme şi se estimează că îi vor costa, în final, pe acuzaţi şi pe companiile lor de asigurare peste 200 de miliarde de dolari, din care 70 de miliarde au fost deja achitate.

Legătura dintre procesul colectiv de silicoză intentat în Corpus Christi şi litigiile legate de azbestoză o reprezintă doctorii care au diagnosticat ambele boli. Din cele 8 179 de cazuri de presupusă silicoză de la Corpus Christi pentru care detaliile de diagnosticare au fost date publicităţii, un singur doctor s-a ocupat de diagnosticarea a nu mai puţin de 6 350 (78%). Acest radiolog extrem de eficient se numeşte Ray Harron şi, deloc întâmplător, a fost implicat şi în diagnosticarea a 52 600 de cazuri de azbestoză. Datele ne-au fost oferite de Manville Trust - care a efectuat plata despăgubirilor pentru bătrâna Johns-Mansville Corp[I]. Cifra reprezintă puţin peste 10% din totalul reclamaţiilor înregistrate de trust şi pentru care acesta deţine informaţii cu privire la doctorii răspunzători de punerea diagnosticului.

Harron nu este însă decât cel mai prolific dintre reprezentanţii unei tagme foarte active. Sunt cunoscuţi sub numele de doctori „de scanare" deoarece lucrează cu companii specializate în radiologie pe care avocaţii reclamanţilor le plătesc pentru a depista silicoza şi azbestoza în cazul oamenilor care nu ştiu că suferă de aceste afecţiuni.

Cinci doctori radiologi sunt responsabili pentru aproape 25% dintre re- clamaţiile depuse de-a lungul timpului la Manville Trust, iar primii 25 s-au ocupat de 46% din cazuri. Deloc surprinzător, Harron şi alţi trei doctori extrem de implicaţi în diagnosticarea azbestozei au radiografiat şi majoritatea reclamanţilor în procesul silicozei. Ceilalţi trei doctori sunt James Ballard (peste 11 000 de plângeri de azbestoză înregistrate la Manville Trust), George Martindale (3 200 de cazuri) şi Walter Allen Oaks (1 700). Ballard şi Martindale nu ne-au returnat apelurile. Harron nu a răspuns la telefon şi nici la scrisoarea trimisă pe fax. Oaks s-a mulţumit să

I Firmă producătoare de materiale izolatoare din Denver, Colorado, fondată în 1901 prin fuzionarea a două societăţi comerciale mai vechi, cu aproximativ acelaşi domeniu de activitate. în anii 1980, a fost implicată într-o serie de procese colective majore, intentate pentru afecţiuni precum mezoteliomul, legate de folosirea azbestului în construcţii. în 1982, a fost cea mai mare firmă din SUA care s-a prevalat de Capitolul 11 din legea de procedură în caz de faliment, solicitând protecţie pentru reorganizare. Chestiunea a fost rezolvată prin înfiinţarea Manville Trust, însărcinat cu plata, eşalonată pe cinci ani, a despăgubirilor către reclamanţi. Atât firma Johns-Manville, cât şi Manville Trust funcţionează şi în prezent, (n.tr.)

declare că „nimeni nu mi-a cerut vreodată să fac ceva ilegal şi nici n-am făcut".

în mod normal, acuzaţii ar fi trebuit să se sesizeze de mult în legătură cu aceşti diagnosticieni de forţă - ceea ce s-a şi întâmplat. începând din 1986, în cel puţin cinci rânduri s-au făcut eforturi susţinute pentru verificarea acurateţei diagnosticelor de azbestoză. Cea mai optimistă evaluare a indicat un procent de 66% din diagnostice ca fiind nefondate, celelalte ajungând la concluzia că 80 până la 97% au fost false.

în aceste condiţii, ne putem întreba de ce tac procurorii. Lucrurile nu sunt aşa de simple precum par. Sistemul de formulare a plângerilor a fost dintotdeauna protejat de eventuale obiecţiuni printr-un concept numit vari- abilitatea de interpretare. Radiologii cei mai experimentaţi sunt în dezacord în 20-30% dintre radiografiile examinate, procentul crescând în cazul diagnosticului pus pe zone periferice. Marja de interpretare acceptată fiind atât de largă, dovedirea fraudei devine extrem de problematică. Pentru avocaţii reclamanţilor este, prin urmare, normal să se adreseze acelor doctori care obişnuiesc să dea verdicte de îmbolnăvire în majoritatea cazurilor. Şi poate că aşa s-a întâmplat şi în situaţia de faţă.

Totuşi, aceia care iau apărarea doctorilor, bazându-şi argumentaţia pe asemenea statistici, au primit o lovitură puternică în august anul trecut, când în revista *Academic Radiology* a apărut un articol verificat de mai mulţi specialişti în domeniu. La solicitarea unor avocaţi ai apărării, Joseph Gitlin, profesor de radiologie la Johns Hopkins School of Medicine, a cerut unor experţi independenţi să reexamineze 378 de radiografii cu diagnostic de azbestoză înaintate ca probe la dosar. Toţi cei şase experţi consultaţi - care nu au fost informaţi în prealabil în legătură cu scopul studiului şi cu sponsorii acestuia - au ajuns la concluzia că 322 de radiografii (85%) nu indicau urme de azbestoză. Giltin a calculat că doctorii la care apelaseră reclamanţii au fost de 2 227 de ori mai dispuşi să depisteze în radiografii azbestoză compensată, comparativ cu radiologii independenţi.

între studiul întreprins de Giltin şi statistica absurdă din procesul colectiv de silicoză, mecanismele complicate ale afacerii au început să iasă, în sfârşit, la iveală şi roţile acestei căruţe extrem de şubrede să se desprindă.

PĂCATUL ORIGINAR

Punctul de plecare în epopeea proceselor de azbestoză îl reprezintă delictele corporatiste care au generat litigiile. La mijlocul anilor

1930, preşedintele firmei Raybestos Manhattan şi consilierul general de la Johns-Manville Corp. au complotat pentru a împiedica efectuarea de studii privind pericolele folosirii azbestului. în consecinţă, milioane de muncitori au fost expuşi unor riscuri până ce, în anii 1960, oamenii de ştiinţă au început să cerceteze fenomenul şi, în anii 1970, agenţiile guvernamentale au impus măsuri de protecţie. Şi astăzi, mor mii de oameni din astfel de cauze: printre ei, circa 2 500 decedaţi anual de mezoteliom şi alţi 7 500 de alte tipuri de cancer asociate cu utilizarea azbestului.

Dacă, de-a lungul anilor, numărul de reclamaţii privind cancerele provocate de expunerea la azbest s-a conformat, în general, previziunilor medicale, cele legate de afecţiunile nemaligne - în majoritate azbestoze periferice, fără diminuarea capacităţii de muncă sau cu consecinţe minore asupra acesteia - au depăşit cu mult aşteptările. Explicaţia este aceea că diagnosticarea cancerului nu implică, de obicei, ambiguităţi, fiind deseori realizată de medicii generalişti, în timp ce la azbestozele uşoare, diagnosticul, aproape întotdeauna pus de doctorii radiologi, este mai subiectiv.

Iată însă care este adevărata problemă: procesele pentru azbestoză uşoară au ajuns să concureze cu cele intentate de pacienţii bolnavi de cancer pentru obţinerea de despăgubiri din banii, şi-aşa puţini, ai unor firme falimentare sau aflate pe marginea prăpastiei. De exemplu, în 1999, 77% dintre despăgubirile totale acordate de Manville Trust au fost pentru afecţiuni non* maligne, deşi judecătorul care supraveghează activitatea trustului a estimat că în 66-90% din cazuri deciziile privind efectuarea plăţilor au fost insuficient fondate. în consecinţă, trustul a operat schimbări în regulament, care au intrat în vigoare în octombrie 2003 şi au dus la o scăderea dramatică a plângerilor înaintate, de la aproape 101 000 în 2003 la 14 600 în 2004. Tot în 2004, pentru prima oară după 1998, bolnavii de cancer au beneficiat în total de o sumă compensatorie mai mare din partea trustului decât cei cu afecţiuni nonmaligne. Aşadar, dacă cererile de despăgubiri pentru afecţiuni nonmaligne au fost formulate ca urmare a unor fraude, victimă le-au căzut nu numai vistieriile companiilor.

Spre sfârşitul anilor 1990, firmele de avocatură care se ocupau de plângerile bolnavilor de azbestoză au început să-şi diversifice portofoliul, încercând să resusciteze practica amorţită, deşi încă lucrativă, a litigiilor de silicoză, pentru a o converti într-o posibilă acţiune în masă. Reorientarea pare să fi luat avânt în 2001, când Congresul SUA a declanşat un proces de modificare a legislaţiei care ar putea duce la o diminuare substanţială a numărului de reclamaţii legate de azbestoze nemaligne şi de afecţiuni fără diminuarea capacităţii de muncă. Tentativa de redirecţionare a plângerilor întreprinsă de avocaţii acuzării pare să fi dat greş. în primul rând, au avut ghinionul să dea peste doi avocaţi ai apărării

cu apetit pentru munca de detectiv şi pentru analizarea atentă a rezultatelor statistice. Apoi, peste rotofeia, cârlionţata şi isteaţa judecătoare Jack. Cele două lovituri încasate de avocaţii acuzării au consecinţe dramatice nu numai asupra litigiilor, cândva înfloritoare, legate de silicoză, ci şi asupra modelului care le-a inspirat - procesele de azbestoză.

ÎN CENTRUL AFACERII - SILICOZA

O femeie vorbeşte pe un ton sobru, cu un accent aristocratic, de mult dispărut, pe care cei mai mulţi dintre noi nu l-am auzit decât în filmele fraţilor Marx la actriţa Margaret Dumont. îi sfătuieşte pe suflătorii de sticlă şi pe lucrătorii din topitorii şi din cariere de piatră cum să se ferească de o boală ocupaţională potenţial fatală. Totul se petrece în 1938, iar femeia, Frances Perkins, la acea vreme secretar de stat la Departamentul Muncii, este protagonista unui reportaj intitulat „Stop silicoza**, inclus într-un jurnal de ştiri. Filmul este proiectat de John Ulizio, director general executiv al U.S. Silica, pentru a demonstra că, spre deosebire de azbestoză, pericolele silicozei erau bine cunoscute încă din anii 1930.

Silicea cristalină (dioxidul de siliciu) este un cuarţ. Este principalul component al nisipului şi al doilea mineral, ca pondere, din scoarţa pământului, după feldspat. în formă rugoasă (pe plaje sau în gropile de nisip ale terenurilor dejoacă pentru copii), nisipul nu este nociv pentru sănătate, dar prelucrat ca pulbere în procesele industriale devine periculos, putând fi inhalat.

Patronii sunt, de cele mai multe ori, singurii în măsură să ofere angajaţilor un mediu de lucru sigur. Dar, din cauza normelor de protecţie a muncii şi a regulamentelor privind despăgubirile acordate lucrătorilor în cazul nerespectării acestora, patronilor li se intentează rareori procese. Aşa încât, atunci când muncitorii se îmbolnăvesc de silicoză, ei îi dau, în general, în judecată pe furnizorii de silice, ca de exemplu U.S. Silica, pe producătorii de măşti şi echipamente de protecţie precum 3M şi Textron şi pe producătorii de utilaje de sablare ca Ingersoll-Rand, pe care îi acuză, de obicei, de neglijenţă în acţiunile de avertizare cu privire la riscurile specifice şi de defecte de proiectare a echipamentelor.

în anii 1970 şi 1980, în perioada când procesele de azbestoză s-au înmulţit în progresie geometrică, curţile federale au respins două încercări de a aduce în faţa instanţei reclamaţii de silicoză îndreptate împotriva unor furnizori de silice, pe motiv că patronii firmelor unde lucrau reclamanţii - în mare parte topitorii - cunoşteau cel puţin la fel de bine ca inculpaţii riscurile utilizării silicei. Reclamanţii au revenit însă cu alte capete de acuzare - susţinând,

de pildă, că 3M a comercializat măşti de protecţie ineficiente - şi au depus plângeri la tribunalele statale, considerate mai receptive. Spre sfârşitul anilor 1990, procesele de silicoză au început să ia avânt în Texas.

Cealaltă chestiune care a limitat iniţial numărul proceselor de silicoză a fost anvergura mai modestă a afacerii. Deoarece pericolele utilizării silicei erau bine cunoscute şi numărul locurilor de muncă supuse riscului contractării silicozei mai mic decât cel al locurilor de muncă unde riscai să te îmbolnăveşti de azbestoză - atât din cauza reglementărilor şi a controalelor foarte riguroase, cât şi a declinului în sine al acestei industrii -, rata mortalităţii produse de silicoză a scăzut cu 93% din 1968 până în 2002, potrivit datelor statistice furnizate de Centrul de Control al îmbolnăvirilor. Cu excepţia a trei situaţii punctuale, cauzate de o serie de incidente petrecute la trei topitorii, între 1975 şi 1996, U.S. Silica a fost chemată anual în judecată în mai puţin de 60 de cazuri. Dar, începând din 1997, numărul de acţiuni intentate a crescut brusc şi circa 30 000 de pretinşi bolnavi de silicoză au dat în judecată compania după 1 ianuarie 2002.

Ulizio este un fost avocat pledant, specialist în litigii, colţos şi cam necioplit. Preferă titlul de „preşedinte[11] celui de „director general executiv[1]*, prea pompos, după gustul său, pentru un administrator de cariere de piatră. Are o atitudine cinică faţă de procese. „Nu este vorba despre oameni care s-au îmbolnăvit", a declarat el, „ci despre o afacere pur avocăţească".

Opiniile sale nu sunt împărtăşite de Mike Martin, un avocat din Houston care se ocupă din 1985 de aducerea în instanţă a unor cazuri de silicoză. Totuşi, şi el manifestă un anumită scepticism. „După părerea mea, problema este că sunt situaţii în care reclamaţiile justificate sunt respinse din cauza numărului mare de plângeri nefondate sau discutabile", susţine Martin. El crede că unii avocaţi ai acuzării „au preluat modelul litigiilor legate de azbestoză şi încearcă să-i impună cu forţa şi în litigiile de silicoză". Iar principalul instrument de care se prevalează este radiologia.

între 1 ianuarie 2002 şi 31 august 2004 - ultima zi de dinaintea intrării în vigoare a unor noi reglementări în domeniul răspunderii civile -, 20 466 de oameni diagnosticaţi cu silicoză au intentat procese la tribunalele statului Mississippi, devenit la acel moment celebru pentru atitudinea sa favorizantă pentru reclamanţi. Numărul de procese este, în sine, suspect. în Mississippi nu sunt multe topitorii şi cariere de piatră. Conform datelor furnizate de Institutul Naţional pentru Siguranţă şi Sănătate Ocupaţională (NIOSH), acest stat se situează pe locul 38 în SUA în privinţa mortalităţii produse de

silicoză, înregistrând, în ultimul deceniu, o medie de 1,3 decese pe an puse pe seama acestei cauze.

Fred Krutz şi Daniel Mulholland de la firma de avocatură Foreman Perry Watkins Krutz & Tardy din oraşul Jackson, statul Mississippi, reprezintă peste 30 de acuzaţi în aceste cazuri. în 2003, ei au „strămutat" la curţile federale dosarele în care erau implicaţi aproape 10 000 de reclamanţi - procedură permisă atunci când apărarea consideră că sunt îndeplinite condiţiile pentru a apela la jurisdicţia federală. Un complet federal de judecată a unificat cazurile în faza preliminară de dinaintea aducerii în faţa instanţei prezidate de judecătoarea Jack. Aşa a luat naştere grupul de cazuri federale cunoscut sub numele de LMD - „litigiu multidistrictual".

în aprilie 2004, avocatul principal al reclamanţilor a prezentat acuzaţilor o scrisoare prin care solicita plata unei sume de un miliard de dolari pentru rezolvarea pe cale amiabilă a litigiului. A pretins că era un chilipir, având în vedere că „introducerea cazului LMD în instanţă i-ar costa pe acuzaţi peste 1,5 miliarde de dolari numai în faza preliminară procesului".

Oferta a fost respinsă şi cercetarea judecătorească şi-a urmat calea. Numai că lucrurile au luat o turnură nefavorabilă reclamanţilor. în februarie 2004, judecătoarea Jack a cerut efectuarea unei anchete neobişnuit de amănunţite asupra doctorilor radiologi. Era o solicitare neuzuală, dar Jack a argumentat că, din moment ce diagnosticul pus ca urmare a radiografiilor reprezenta baza juridică pentru intentarea procesului, informaţiile despre doctori şi metodele folosite de ei pot face obiectul cercetării. „A fost o decizie importantă", a subliniat Mulholland.

într-adevăr. în aprilie, reclamanţii au depus dosarul cu date privind diagnosticele lor de silicoză. Informaţiile cuprindeau numerele de asigurări sociale, ceea ce le-a permis lui Mulholland şi lui Krutz să dea de urma diagnosticelor lor de azbestoză înregistrate la Manville Trust. Aşa au aflat că 60% dintre reclamanţi intentaseră anterior procese pentru azbestoză.

Mulholland, un individ energic, îndesat, dar cu o înfăţişare plăcută, care predase programare IT, a încărcat documentele primite într-un program de administrare a datelor. Folosindu-se de controversatul GameBoy, a scos la iveală aspecte dintre cele mai suspecte, printre care un fenomen legat de procesele anterioare de azbestoză pe care el l-a numit „trecerea Rubiconului". Este vorba despre 31 decembrie 2000 - data aproximativă când firma de servicii de testare N&M, unul dintre cei mai importanţi furnizori de servicii de screening în cazul în speţă, a început să caute în radiografii semne de silicoză, nu de azbestoză. Din cei 3 730 de prezumtivi suferinzi de ambele afecţiuni examinaţi până la acea

dată, în 3 691 (99%) de cazuri bolnavilor li s-a comunicat că radiografiile arătau umbre uşoare, alungite, posibil a fi interpretate drept semne de azbestoză, dar nu şi de silicoză. Totuşi, la reexaminarea efectuată după 31 decembrie 2000, în 3 715 cazuri (99,6%) s-au descoperit, chipurile, pe radiografii şi umbre rotunjite, specifice silicozei.

La muncitorii examinaţi pentru prima oară după 31 decembrie 2000, specialiştii în scanare au depistat, în general, ambele tipuri de umbre. De exemplu, în 331 de cazuri, după interpretarea unei singure radiografii, Ray Harron a pus diagnostice separate de azbestoză şi silicoză, fără a se referi în fişa întocmită pentru fiecare afecţiune în parte la celălalt diagnostic. Mulholland a poreclit procedura „două bilete la preţ de unu".

La sfârşitul lui octombrie, au început depoziţiile şi, odată cu ele, şi scandalurile. Primul doctor chemat să depună mărturie a fost George Martindale, responsabil de diagnosticarea a 3 617 oameni în cazul LMD. Chestionat, el s-a dezis însă de toate, afirmând că, la momentul respectiv, fusese convins că nu i se cerea decât o a doua opinie, după diagnosticul pozitiv formulat de Harron.

Următorii doi doctori au negat şi ei afirmaţiile din rapoartele de diagnosticare, susţinând că fuseseră adăugate fără acordul lor, de dactilografele de la firma de screening. Retractările au atras atenţia judecătoarei Jack. Ea a lucrat în tinereţe ca infirmieră calificată şi este căsătorită cu un cardiolog. A fost numită în funcţie de administraţia Clinton. Are obiceiul să se exprime lapidar, cu un accent texan căpătat în copilăria petrecută la Fort North. „Sunt foarte îngrijorată de chestiunea aceasta cu Martindale", le-a spus ea avocaţilor în decembrie. „Este, fără îndoială, o fraudă. Nu prea văd cum altfel am putea s-o numim." Jack a ordonat ca depoziţiile următorilor diagnosticieni şi radiologi să fie luate în prezenţa sa, în cursul unei audieri desfăşurate în februarie 2005. Cu această ocazie, piesele de puzzle au început să fie puse cap la cap. Rămâne în sarcina marelui juriu să facă restul.

AVOCAŢII SCHIMBĂ VITEZELE

Dintr-un anumit punct de vedere, epopeea LMD a început încă din iunie 1996, odată cu înfiinţarea în Pascagoula, Mississippi, a firmei de radiologie N & M. Ea a furnizat circa 4 000 de diagnostice de silicoză unei singure case de avocatură implicate în LMD şi a efectuat radiografii sau testări periodice ale stării de sănătate pentru alţi 2 500 de reclamanţi reprezentaţi de alţi avocaţi.

N & M a fost întemeiată de Molly Netherland şi de C. Heath Mason, veterani ai aşa-numitului Pitts Group, o firmă de radiologie extrem de activă până în 1996, când a fost nevoită să-şi închidă porţile

după ce a fost acuzată şi dată în judecată pentru escrocherie de către Owens Corning, una dintre ţintele predilecte ale reclamaţiilor de azbestoză. Owens Corning a susţinut că Pitts Group falsificase sistematic testele pulmonare. Chemaţi să depună mărturie, proprietarii firmei şi doi tehnicieni de laborator au invocat Al Cincilea Amendament, refuzând să răspundă acuzaţiilor pentru a nu se autoin- crimina. (Cazul s-a încheiat în 1999 printr-o înţelegere amiabilă, după plata unei sume de aproape trei milioane de dolari.)

La numai câteva săptămâni după desfiinţarea Pitts Group, Mason, care condusese activitatea de screening în cadrul companiei, şi Netherland, care coordonase departamentul de radiografiere şi era căsătorită cu un specialist în chiropraxie, au înfiinţat N&M. Nici unul din ei nu avea pregătire medicală, aşa că, în 1997, I-au angajat pe Harron pentru interpretarea radiografiilor. Timp de şase ani, afacerea a prosperat.

în 2001, când Congresul SUA a început dezbaterea asupra reformelor din domeniul azbestozei şi când scanarea pentru depistarea acestei boli a intrat în declin, Mason a depus mărturie, şi avocaţii I-au îndrumat pentru prima oară spre diagnosticarea silicozei. în cursul unei depoziţii luate în iulie 2003, când a fost întrebat în ce măsură scăderea sumelor din facturile de azbestoză îi afecta finanţele, Mason a răspuns:,Avocaţii sunt cei care trebuie să schimbe vitezele şi să reorienteze afacerea spre ceea ce ei consideră a fi mai profitabil".

în ianuarie 2002, Mason a fost sunat de Campbell Cherry Harrison Davis Dove, o casă de avocatură cu sedii în Waco, Texas, şi în Jackson, Massachussetts, reprezentanta unuia dintre reclamanţi, după cum a susţinut el ulterior. (Contactată telefonic, firma a refuzat să facă orice fel de declaraţii pentru *Fortune.)* Campbell Cherry apelase înainte la N&M pentru cazuri de azbestoză. De data aceasta, avocaţii i-au cerut lui Mason să cerceteze „portofoliul" lor de clienţi cu diagnostic de azbestoză pentru a vedea dacă nu fuseseră expuşi şi riscului contractării silicozei.

„Iată ce se întâmplă în astfel de situaţii", a explicat Mason în cursul unei audieri. „Ai de-a face cu mii de oameni care sună tot timpul - mii de indivizi care vor toţi deodată să fie radiografiaţi pentru depistarea silicozei[11]. Aşa că N&M recursese la următoarea metodă: angajase „patru fete“ care să facă muncă de secretariat, adică să răspundă la telefoane şi să decidă din discuţii dacă apelanţii fuseseră expuşi pentru o perioadă suficient de îndelungată pentru a contracta boala, caz în care erau programaţi la radiografii.

Evident, cu timpul, funcţionarele au devenit tot mai pricepute. De pildă, pe data de 15 februarie 2002, N & M a radiografiat 111 muncitori din Columbus, Mississippi, şi a depistat silicoză în toate cazurile. în alte zile, diagnosticul pozitiv era pus în 85-95% dintre radiografii. „Mă mândream cu faptul că diagnosticele negative erau

tot mai puţine“, a declarat la audieri Mason, „pentru că... încercam din start să eliminăm cazurile negative" prin selecţia operată telefonic. Era, fără îndoială, o orientare bună, atâta timp cât Campbell Cherry îi plătea câte 750 de dolari pentru fiecare diagnostic pozitiv şi nici un ban pentru unul negativ.

A folosi funcţionari pentru scrierea unei anamneze de o pagină care să rezume antecedentele medicale şi ocupaţionale nu este o practică uzuală pentru medici. Mulţi dintre ei consideră examinarea detaliată a istoricului pacienţilor un element crucial în diagnosticarea bolilor profesionale. Aceasta, deoarece umbrele depistate la radiografii care pot fi interpretate drept semne de azbestoză şi de silicoză pot indica şi leziuni cauzate de alte tipuri de pulbere (cărbune, beriliu, bumbac), de boli fungice, de lupus, artrită reumatoidă, congestii ale inimii, cancere metastatice, anumite medicamente, tuberculoze insuficient tratate şi fracturi de membre sau, după unii medici, chiar şi de fumat, obezitate sau de bătrâneţe.

Chiar şi aşa, N & M şi alte firme de screening implicate în LMD au înregistrat mari succese în depistarea silicozelor, până şi la pacienţii ale căror radiografii anterioare indicaseră numai umbre alungite, specifice azbestozei. Unul dintre doctorii de scanare implicaţi în caz, Ballard - care a recunoscut că a câştigat 500 000 de dolari în 2000 şi 2001 din interpretarea radiografiilor folosite ca probe la dosar -, a sugerat totuşi o explicaţie nevinovată pentru această „trecere a Rubiconului“. Atunci când cauţi să depistezi semne de azbestoză, a susţinut el, te concentrezi, de obicei, asupra lobilor inferiori ai plămânilor, acolo unde se pot observa, în general, leziunile provocate de azbestoză. în această zonă se poate să dai peste multe umbre alungite. Când scopul este depistarea silicozei, îţi îndrepţi însă atenţia asupra lobilor superiori, unde silicoza este mai uşor de observat, şi acolo este posibil să fi fost evidenţiat un număr mai mare de pete rotunjite, a sugerat Ballard.

Poate că aşa s-a şi întâmplat - în nu mai puţin de 3 691 de cazuri.

HARRON DEPUNE MĂRTURIE

Ray Harron, acum în vârstă de 73 de ani, a luat loc în boxă pe 16 februarie. Are experienţă în domeniu; a depus „circa cincizeci" de mărturii de-a lungul carierei. O carieră începută în 1961, cu înfiinţarea unui cabinet de radiologie la Bridgeport, Virginia de Vest, la poalele Munţilor Apalaşi, la aproximativ 130 de kilometri sud de Pittsburgh. Este o regiune cu multe mine, uzine chimice şi fabrici de sticlă, iar Harron a avut ocazia să vadă destule cazuri de afecţiuni pulmonare provocate de inhalarea prafului de cărbune, silice şi azbest. Estimează că i-au trecut prin mâini, de-a lungul timpului, în jur de 800 000 de radiografii.

Din 1995, singura sursă de venit a lui Harron a fost interpretarea

radiografiilor în calitate de consultant, în principal pentru casele de avocatură angajate de firmele de screening. Lucrează în biroul său din Harron Square - într-un complex de două clădiri pe care îl deţine, pe strada principală din Bridgeport -, la reşedinţa sa din apropiere sau la casa de vacanţă din La Marque, Texas, pe ţărm. la parte şi la scanările desfăşurate în sălile de conferinţă ale unor hoteluri din Mississippi, Texas, California şi din alte state, unde este plătit cu 125 de dolari per diagnostic şi câştigă uneori minim 10 000 de dolari pe zi.

Harron este un martor dificil de manipulat: pretinde că nu ţine evidenţa radiografiilor examinate şi nici a banilor câştigaţi, conturile fiindu-i administrate de un contabil. Judecând după transcrierile stenogramelor şi după materiale video înregistrate în cursul proceselor, este o persoană inteligentă şi încrezătoare în sine, chiar arogantă. „Mă ocup cu interpretarea radiografiilor, nu cu scrierea de articole", i-a răspuns el unui avocat al apărării care voia să afle dacă a publicat lucrări ştiinţifice în domeniul său de activitate.

Ori de câte ori un avocat al apărării se referă la persoanele examinate numindu-le, politicos, „pacienţi", Harron îl corectează imediat: „Nu sunt pacienţi", spune el pe un ton categoric. Este o observaţie importantă. Dacă ar fi pacienţi, atunci Harron ar avea obligaţia de a ţine evidenţa consultărilor medicale şi ar putea fi, eventual, dat în judecată pentru malpraxis.

La fel de hotărât declară că interpretează radiografiile imediat ce le primeşte. „Mă insultaţi", îl pune el la punct pe un avocat care îl întreabă dacă este plătit la fel pentru un diagnostic pozitiv cum este pentru unul negativ. „Insinuaţi că m-aş prostitua, ceea ce nu am făcut niciodată."

Chemat să depună mărturie în faţa judecătoarei Jack, Harron s-a arătat mai puţin combativ. Chestionat de Mulholland, a fost nevoit să admită că acordă prea puţină atenţie istoricului profesional atunci când pune diagnosticul. „Singurul lucru care contează pentru mine este faptul că individul respectiv afirmă că a fost expus la azbest, silice sau altceva, iar eu trebuie să depistez semne ale acestei expuneri", declarase înainte şi a reafirmat acest punct de vedere şi în timpul audierii, în tribunalul prezidat de judecătoarea Jack.

Harron a prezentat apoi pe larg procedura scandaloasă utilizată în diagnosticarea pe bandă rulantă. Când depista silicoza, nu scria un raport în acest sens şi nici măcar nu îl dicta. în schimb, completa un formular standard de clasificare a radiografiilor cu simboluri de tipul „1/0“ şi bifa căsuţe marcate cu litere precum „t“ sau „p“, care indică mărimea, forma şi frecvenţa petelor, fără a însemna automat „silicoză[11]. într-un fel, diagnosticul în sine era pus de secretară, care îl deducea spicuind din simbolurile din formular şi din istoricul pacientului. Aceasta scria apoi un raport de anamneză după un

anumit şablon, punea parafa lui Harron şi îl trimitea la N&M, fără ca Harron să-i fi citit. „A, asta nu-i deloc în regulă'[1], a comentat lapidar judecătoarea Jack.

Mulholland i-a pus apoi în faţă unul dintre cele 331 de cazuri de „două bilete la preţ de unu“ în care, după interpretarea unei singure radiografii, Ray Harron pusese două diagnostice separate de azbestoză şi silicoză pentru aceeaşi persoană. Harron a explicat că rapoartele fuseseră întocmite la distanţă de câteva luni şi că, probabil, în cele două situaţii îi fuseseră prezentate alte istorice profesionale.

Mulholland a continuat, cerându-i să clarifice un alt tip de situaţie: în anii 1990, Harron interpretase radiografia unei persoane afirmând că prezenta umbre de formă alungită, specifice azbestozei, pentru ca, în 2001 sau în 2002, să susţină că, întrucât petele păreau rotunjite, era vorba despre silicoză. Oare azbestoza, o afecţiune incurabilă, se vindecase de la sine la momentul celei de-a doua citiri a radiografiei?

-Ei, uite cum ajung oamenii să meargă în pelerinaj la domnul Harron, a comentat judecătoarea Jack, spre amuzamentul asistenţei.

Harron a încercat să pună discrepanţa pe seama variabilităţii de interpretare sau a faptului că, radiografiile fiind realizate în momente diferite, accentul s-a pus pe lobii inferiori sau superiori ai plămânilor, care evidenţiază mai pregnant un tip sau altul de umbră, pată sau leziune.

-Dacă insinuaţi că am fabricat aceste dovezi, atunci cred că este o acuzaţie gravă, a spus Harron.

-Da, cred că fix asta insinuează, a comentat judecătoarea Jack.

în acest moment, Harron a cerut să se consulte cu un avocat, iar judecătoarea a sistat audierile pentru a-i permite să-şi exercite drepturile. A doua zi, Harron a revenit la tribunal însoţit de un avocat, dar atât acuzarea, cât şi apărarea au renunţat să-i mai chestioneze.

DILEMA RADIOLOGIEI

Verdictul în procesul LMD va fi pronunţat de judecătoarea Jack cel mai probabil la jumătatea lui iunie. Avocaţii apărării i-au cerut să sancţioneze mai multe dintre firmele angajate de reclamanţi şi, în cursul unei audieri din luna martie, ea a dat de înţeles că va proceda întocmai. „Pot să-i sancţionez pe toţi avocaţii acuzării, cerându-le să meargă până la sfârşitul vieţii numai la medicii implicaţi în acest caz“, a glumit ea. Judecătoarea Jack a recunoscut însă că nu ştie dacă are dreptul să impună vreo sancţiune deoarece verdictul ar putea să specifice faptul că nu are jurisdicţie federală în

marea majoritate a cazurilor. Totuşi, a promis o hotărâre judecătorească „extrem de detaliată" în descrierea aspectelor de dinaintea audierilor din tribunalul său, cu scopul de a-i alerta pe judecătorii de la tribunalele statele la care vor fi retrimise cazurile.

Poate că dezvăluirile din procesul LMD de silicoză au venit prea târziu pentru a repara abuzurile înfăptuite în trecut în litigiile de azbestoză. De atunci s-a scurs mult timp, iar spectrul variabilităţii de interpretare încă mai bântuie, blocând tentativele de a proba fărădelegi intenţionate. Consecinţele care decurg din acest caz depăşesc însă sfera scandalurilor legate de litigiile de azbestoză. Articolul de fond publicat în martie 2005 în revista *The American Lawyer* povesteşte cum a căzut înţelegerea de mai multe miliarde de dolari la care se ajunsese în anul 2000 în litigiul privind pastila pentru slăbit fen-phen din cauza numărului mare de reclamanţi fără credibilitate aduşi la acest proces colectiv prin sponsorizarea de către avocaţi a „morii de la ecograf', adică a eco- cardiogramelor. Un audit recent efectuat pe mai bine de nouă sute de plângeri de către un grup de experţi independenţi a ajuns la concluzia că în aproape 70% dintre cazuri nu ar fi trebuit să se acorde nici o despăgubire.

Cei care cer ca radiografiile să fie plătite de casele de avocatură afirmă că procedeul este în interesul muncitorilor care nu-şi permit să achite costurile unei examinări medicale. Totuşi, falsificarea rezultatelor nu ţine loc de control medical, nici măcar în cazul persoanelor nevoiaşe.

Problema sponsorizării screeningului este una spinoasă. Controlul radiologie efectuat cu profesionalism şi cu conştiinciozitate este, fără îndoială, un lucru bun, motiv pentru care este dificil să interzici prin lege numai acele proceduri de screening care ar merita eradicate. O soluţie mai bună ar fi creşterea transparenţei şi a vigilenţei manifestate pe parcursul actului medical, numai că în procesele colective necesitatea procesării rapide a plângerilor prevalează în faţa efortului considerabil presupus de o verificare atentă a acurateţei diagnosticelor, deschizând, astfel, calea fraudelor.

Totuşi, anumite măsuri trebuie luate. Astăzi, în staţiile de metrou din Manhattan, afişele unor case de avocatură din Texas îi sfătuiesc pe newyorkezi să-şi facă radiografii pentru depistarea aşa-zisei „boli a sudorului". Poate că e un lucru bun. Sau poate că impulsionează apărătorii corporaţiilor, firmele de asigurări, judecătorii şi - de ce nu? - legiuitorii să-şi reamintească vechea zicală: „Când te-a înşelat cineva o dată, e de vină el; când te-a înşelat de 52 600 de ori, tu eşti de vină“.

EPILOG

Judecătoarea Jack a pronunţat verdictul în procesul colectiv de

silicoză în iunie 2005, la câteva săptămâni după apariţia acestui articol în revista Fortune. *„Diagnosticele în cauză nu au fost formulate nici din grija faţă de sănătatea oamenilor şi nici din dorinţa de a se face dreptate. Ele au fost fabricate cu scopul de a obţine avantaje materiale“, a comentat Jack caustic în hotărârea înaintată tribunalelor statale unde au fost retrimise cazurile. „Şi este clar că avocaţii, medicii şi firmele de radiologie au luat parte de bunăvoie la această schemă."în toamna lui 2005, Manville Trust şi alte trei instituţii care se ocupă cu reclamaţiile de azbestoză au refuzat să mai primească plângeri din partea a nouă medici şi patru firme de radiologie, ale căror nume au fost menţionate în hotărârea pronunţată de judecătoarea Jack. Printre aceştia, Ray Harron, George Martindale şi James Ballard, precum şiN & M.*

Decizia a impus şi standarde noi în cercetarea judecătorească efectuată în litigiile colective de masă, ducând la scăderea efectivă a numărului de procese de silicoză în mai multe state americane. Peste jumătate dintre cele 10 000 de cazuri trimise de Jack tribunalului din statul Mississippi au fost respinse. Criteriile judiciare mai riguroase şi reglementările statale mai ferme cu privire la standardele medicale au diminuat şi numărul proceselor de silicoză aflate pe rolul tribunalelor din Florida, Pennsylvania, Ohio şi Texas.

Reformarea la nivel federal a sistemului proceselor colective se dovedeşte a fi dificilă, deşi cheltuielile cu litigiile de acest gen sunt estimate la nu mai puţin de 2% din produsul intern brut al SUA. Dar, aşa cum saga silicozei o dovedeşte din plin, eforturi în această direcţie pot fi făcute cu succes şi în mod descentralizat. Treptat, statele iau măsuri, şi peisajul va fi, în mod cert, modificat - spre satisfacţia oamenilor de afaceri şi spre nemulţumirea unei părţi semnificative din rândul firmelor de avocatură.